ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΒΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

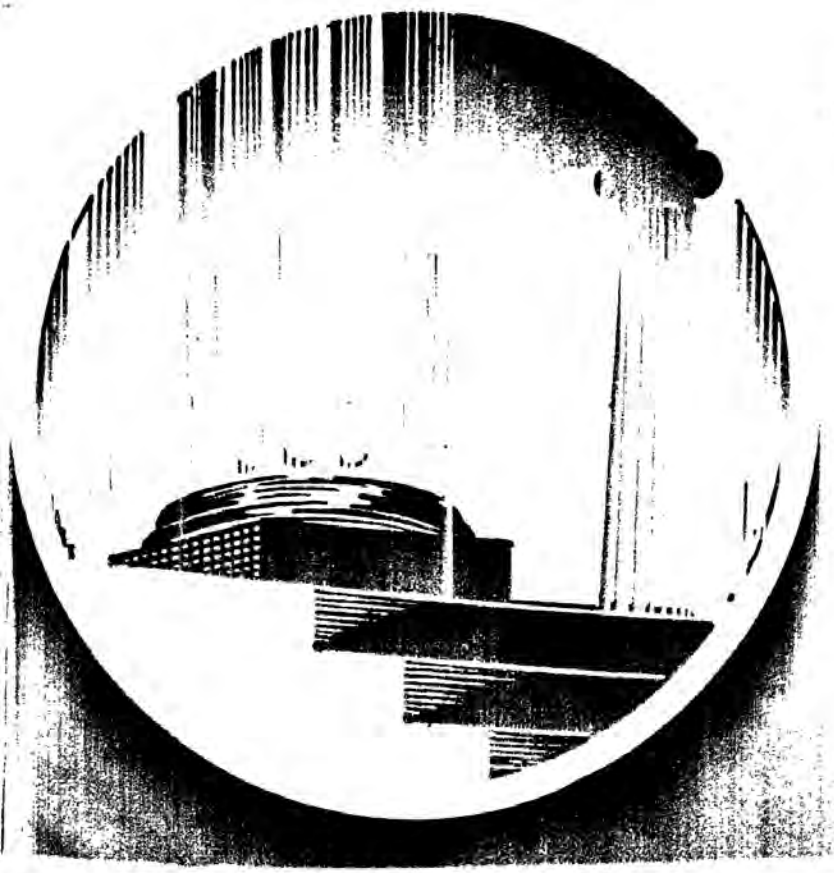

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

		Σελίς
Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ :	Καὶ πάλιν ἡ Παιδεία	1
Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗ :	Ἡ κρίσις τῆς Προοδευτικῆς ἀγωγῆς.	2
Π. Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗ :	Ὁ καλὸς Παιδαγωγὸς	5
Ε. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ:	Πατρικὴ ἐξουσία καὶ ἀγωγὴ	8
Ι. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ :	Ἡ σύγχρονη Φιλοσοφία τῆς ἀγωγῆς	10
ΧΡΗΣΤΟΥ ΔΟΥΣΜΠΗ :	Γνωρίσματα τῆς σκέψεως καὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ οἰκογενειακὴ καὶ σχολικὴ μας ζωὴ	18
ΔΗΜ. ΠΑΠΠΑ :	Τὸ ἄμεσο ἐρωτηματικὸ καὶ αἴτημα τῆς ἐποχῆς μας	18
Κ. ΑΝΔΡΕΑΔΗ :	Παιδαγωγικὲς ἰδέες τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ	20
ΔΗΜ. ΠΛΙΑΚΟΥ :	Παράγοντες ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς Ἑλλ. νεολαίας	24
Μ. ΣΑΛΠΕΑ - ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ :	Πειραματικὴ Παιδαγωγική	28
Α. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ :	Οἱ βοηθητικὲς τάξεις στὰ σχολεῖα	29
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ :	Εἰδικὴ Διδακτικὴ *Παν. Κοροντζῆ* (Τόμος Α'. πρώτη ἐκπαίδευσις)	31
	Πειράματα Πειραματικῆς καὶ Χημείας μὲ πρόχειρα μέσα *Ν. Ι. Ψωμοπούλου*	32
	Ernst Aeppli Σύγχρονος θεραπευτικὴ ψυχολογία (πρόλογος - μετάφρασις *Α. Μανδάλου*, Νευροψυχιάτρου)	32
	Τὸ ΞΕΚΙΝΗΜΑ τῶν ΜΙΚΡΩΝ Μηνιαίων Σχολικῶν Περιοδικῶν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῶν Δημ. Σχολείων Ἐκπ. Περ. Παγωνίου.	
	Ἐπαναλήψεις καὶ Ἐξετάσεις *Ν. Κρητικοῦ*	32

ΕΤΟΣ Ζ' Τεῦχος 1ον — 2ον
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ — ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1959

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36-547

Διοικητικόν Συμβούλιον

ΗΛΙΑΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	Πρόεδρος
ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ	Αντιπρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	Γεν. Γραμματεὺς
ΜΗΝΑΣ ΣΤΡΑΤΗΣ	Ταμίας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΙΑΚΟΣ	Ειδ. Γραμματεὺς
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΟΤΙΝΗΣ	Μέλος
ΠΕΤΡΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ	Μέλος

Ἐπιστημονικόν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α — ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36-547

ΕΤΟΣ Ζ' — ΤΕΥΧΟΣ 1ον — 2ον
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ — ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1959

Τιμὴ τεύχους . . . . . Δρχ. 5
Συνδρομὴ διὰ μὴ μέλη . . . . » 50

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι κατέχομεν ἐπαρκῆ στοιχεῖα διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ μορφώσωμεν σαφῆ ὁπωσδήποτε γνώμην περὶ τῆς Παιδείας τῶν προηγμένων χωρῶν. Πάντως κρίνοντες ἀπὸ τὰς εἰδήσεις, τὰ σημειώματα καὶ τὰ ἄρθρα, τὰ ὁποῖα δημοσιεύονται εἰς τὸν ἡμερήσιον καὶ περιοδικὸν τύπον, πραγματικῶς «μελαγχολοῦμεν» διαπιστώνοντες τὸ μέγεθος τῆς διαφορᾶς τῆς Παιδείας καὶ τῆς προστασίας τοῦ παιδιοῦ ὡρισμένων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ τῆς πατρίδος μας.

Ὁ διδασκαλικὸς κόσμος τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἐτῶν ἀγωνίζεται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν βελτίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ τὴν ἀνύψωσίν της εἰς τὸ πεδίον τῶν συγχρόνων ἀπαιτήσεων. Διὰ τοῦτο μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀπέβλεψε πάντοτε καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἐστήριξεν εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ κρατικὰς ὑπηρεσίας, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν ἔχουν τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς χώρας καὶ τὴν καθολικὴν μόρφωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐντὸς τῶν πλαισίων πάντοτε τῶν δυνατοτήτων τῆς ἐποχῆς. Ἐν τούτοις, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας αἱ ὁποῖαι καταβάλλονται διὰ τὴν ἀλλαγὴν εἰς τὰ τῆς παιδείας μας, καὶ παρ' ὅλας τὰς ἀποφασιστικὰς ἀνακατατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν γύρω ἀπὸ τὰ ἔχοντα σχέσιν μὲ τὴν παιδείαν θέματα καὶ τὸ πνευματικὸν οἰκοδόμημα τῆς χώρας μας, τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας παραμένει εἰσέτι ἄλυτον.

Τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς Βουλῆς νομοσχέδια, μὴ ἀπτόμενα τῶν οὐσιωδεστέρων σημείων τοῦ ὅλου προβλήματος, ἀφήνουν τὴν παιδείαν εἰσέτι ἐλλιπῆ καὶ καθιστοῦν αὐτὴν δυσπρόσιτον διὰ τοὺς πολλούς. Αἱ πολυθρύλητοι μεταρρυθμίσεις οὐδεμίαν, μέχρι τῆς στιγμῆς τοὐλάχιστον, μεταβολὴν ἐπιφέρουν εἰς τὰς βασικὰς ἐννοίας καὶ τοὺς βασικοὺς σκοποὺς τῆς ἀπὸ ἑκατονταετίας ὑφισταμένης καταστάσεως ἐν τῇ παιδείᾳ μας.

Δὲν θέλομεν, βεβαίως, νὰ πιστεύωμεν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν περὶ ἐσκεμμένου περιορισμοῦ τῆς μορφωτικῆς ἐφέσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἀπαιτήσεων αὐτοῦ. Συγκρίνοντες ὅμως τὰς ἐπελθούσας μεταβολὰς εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἄλλων χωρῶν μὲ τὰ παρ' ἡμῖν συμβαίνοντα, μοιραίως, δυσφοροῦμεν καὶ ὑποχρεούμεθα ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ τονίσωμεν πρὸς τοὺς ἁρμοδίους ὅτι ἐπιβάλλεται περαιτέρω ὁ προγραμματισμὸς διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς παιδείας· Ἐπιβάλλεται π.χ. εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον νὰ ἐξευρεθοῦν τὰ μέσα, ὥστε ἡ Στοιχειώδης καὶ ἡ Μέση παιδεία νὰ παρέχωνται ἐντελῶς δωρεάν, ὡς συμβαίνει εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας, διὰ τῆς παροχῆς δωρεάν, ὅλων τῶν μέσων καὶ ὀργάνων τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ μία σύγχρονος καὶ ὁλοκληρωμένη Ἐκπαίδευσις.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀποκρύψωμεν τὴν κατάπληξίν μας, ὅταν πληροφορούμεθα ὅτι εἰς ἄλλας χώρας καὶ ἡ πανεπιστημιακὴ μόρφωσις τῶν νέων ἐνισχύεται διὰ τῆς χορηγήσεως δανείων καὶ ὑποτροφιῶν εἰς μεγάλην πλίμακα. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν δὲ αὐτὴν πρέπει νὰ στραφῇ ἡ κρατικὴ μέριμνα, ὥστε ὁ σημερινὸς φοιτητὴς νὰ δύναται εὐχερέστερον καὶ ἄνευ ἐπιβαρύνσεων νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μόρφωσίν του. Ἐξ ἄλλου διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ θὰ γίνῃ μία συμφέρουσα ἐπένδυσις κεφαλαίων, γεγονὸς τὸ ὁποῖον συγκινεῖ τοὺς κρίσους τῆς χώρας μας. Ἡ ἐπένδυσις τῶν κεφαλαίων των θὰ εἶναι περισσότερον ἀποδοτικὴ καὶ εὐγενὴς καθόσον θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ τῆς χώρας μὲ ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα. Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὰς προηγμένας χώρας τὰ λαϊκὰ πανεπιστήμια ὡρισμένων κύκλων σπουδῶν λειτουργοῦν καὶ εἰς τὰ μικρότερα ἀστικὰ κέντρα μὲ σκοπὸν τὴν ἀνύψωσιν τῆς μορφωτικῆς στάθμης τοῦ λαοῦ καὶ τὴν καθολικὴν μόρφωσιν.

Ἂς μὴν ἐθελοτυφλοῦμεν. Εὑρισκόμεθα εἰς τὰς παραμονὰς τῶν διαπλανητικῶν ταξειδίων καὶ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀντιμετωπίζωμεν

Η ΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ι. Ἡ ἐκδήλωσις τῆς κρίσεως

Ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ αἰῶνος μας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ φιλοσόφου Sohn Dewey διεδόθη καὶ ἐπεβλήθη εἰς τὰς Ἡνωμένας πολιτείας ἡ λεγομένη «προοδευτικὴ ἀγωγὴ» progcessive edication. Ἡ ἰσχὺς τοῦ παιδαγωγικοῦ τούτου δόγματος ὑπῆρξε τοσοῦτον ἰσχυρὰ ὥστε ὁλόκληρος ὁ σχολικὸς βίος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐρρυθμίσθη συμφώνως πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις του. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μέχρι πρό τινος χρόνου ἡ αὐθεντία τοῦ δόγματος εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἦτο ἀναμφισβήτητος. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ δευτέρου ὅμως παγκοσμίου πολέμου ἤρχισαν νὰ διατυποῦνται ἀμφιβολίαι καὶ ἐπικρίσεις, ἰδίως ὡς πρὸς τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τὰ ἀπορρεύσαντα ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν του ἐφαρμογήν. Ἐντὸς τῆς τελευταίας διετίας ἡ κατὰ τῆς προοδευτικῆς παιδαγωγικῆς ἀσκουμένη κατ' ἀρχὰς μετριοπαθὴς κριτικὴ ἤρχισε λαμβάνουσα χαρακτῆρα σφοδρᾶς πολεμικῆς. Εἰς τὰς ἡμέρας μας κατέστη συνειδητὴ ἡ ὕπαρξις εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὀξείας ἐκπαιδευτικῆς κρίσεως, ἥτις ἔλαβε τὴν μορφὴν λίαν ἐπικαίρου πολιτικοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ ἐντόνως τὸν καθημερινὸν καὶ τὸν περιοδικὸν τύπον.

Ἐπειδὴ νομίζομεν ὅτι θα ἦτο ὠφέλιμον διὰ τὴν χώραν μας, ἐπὶ τῆς ὁποίας σήμερον εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἐπίδρασις τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς, νὰ γνωρίσωμεν τὴν φυσιογνωμίαν τῆς ἐκεῖ σοβούσης ἐκπαιδευτικῆς κρίσεως, θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν ἀνάλυσιν τῶν κυριωτέρων της συμπτωμάτων. Διὰ νὰ μὴ ἔχῃ δὲ ἡ ἀνάλυσις, τὴν ὁποίαν θὰ παρουσιάσωμεν, ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα, θὰ λάβωμεν ὡς ἀφετηρίαν σχετικὴν μὲ τὸ θέμα τοῦτο διάλεξιν τῆς Annah Arendt διδαξάσης μαθήματα πολιτικῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πόλεως Princeton εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κατὰ τὸ 1958.

ΙΙ. Ἡ πολιτικὴ σημασία τῆς κρίσεως τῆς ἀγωγῆς εις τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας

Εἰς ὅλα τὰ κράτη κατὰ τὴν ἐποχήν μας ὑφίσταται, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰς συνεχῶς προτεινομένας ἐκπαιδευτικὰς μεταρρυθμίσεις, ἐκπαιδευτικὴ κρίσις. Εἰς τὰς Ἡνωμένας ὅμως Πολιτείας ἡ κρίσις ἔχει ἰδιάζουσαν μορφήν, διότι προσλαμβάνει χαρακτῆρα πολιτικόν. Ἡ Παιδεία εὑρίσκεται ἐκεῖ ἠναγκασμένη νὰ ἀντιμετωπίση προβλήματα, ἅτινα δὲν ἀπασχολοῦν τὰ ἄλλα κράτη. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εἶναι χώρα, ἥτις δέχεται μέγαν ἀριθμὸν μεταναστῶν προερχομένων ἀπὸ πάσης φυλῆς. Διὰ τοῦτο ἀνακύπτει δι' αὐτὴν τὸ πρόβλημα τοῦ διὰ τῶν σχολείων της ἐξαμερκανισμοῦ τῶν παιδιῶν τῶν μεταναστῶν. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης ταύτης λαμβάνει ἰδιαιτέραν βαρύτητα τὸ μάθημα τῆς λεγομένης πολιτικῆς ἀγωγῆς. Ἀνακύπτει προσέτι καὶ δευτέρα δυσχέρεια. Τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς γλωσσικῆς ἀφομοιώσεως τῶν παιδιῶν τῶν μεταναστῶν διὰ τοῦ Σχολείου. Τὸ ἀμερικανικὸν σχολεῖον εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ διδάξῃ τὴν γλῶσσαν ὄχι ὡς μητρικὴν γλῶσσαν ἀλλ' ὡς σχολικὴν γλῶσσαν. Ἡ πολιτικὴ καὶ γλωσσικὴ ἀφομοίωσις τῶν ξένων παιδιῶν ἀποτελοῦν δύο ἐπιπροσθέτους δυσχερείας διὰ τὸ Σχολεῖον τῶν Η. Π., τὰς ὁποίας δὲν εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ Σχολεῖον εἰς τὰ ἀμιγοῦς ἐθνικῆς συστάσεως κράτη.

Τρίτος παράγων ἀποφασιστικῶς διαφορίζων τὴν παιδαγωγικὴν ἰδεολογίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἶναι ἡ ἐκεῖ κυριαρχοῦσα κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἰδεολογία. Τὸ πολιτικὸν ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον κατευθύνει τὴν πορείαν τῶν ἀναζητούντων καλύτερον μέλλον εἰς τὴν νέαν ἤπειρον, εἶναι ἡ δημιουργία καὶ ἡ ὀργάνωσις μιᾶς νέας τάξεως πραγμάτων, εἰς τὰ πλαίσια τῆς ὁποίας δὲν θὰ ὑφίσταται οὔτε πτωχεία, οὔτε πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ δουλεία. Κατ' ἀντίθετον πρὸς τὰς προηγηθείσας πολιτικὰς οὐτοπίας, αἵτινες ἐπειρῶντο διὰ τῆς βίας νὰ δημιουργήσουν νέαν τάξιν, τὸ ἰδεῶδες τοῦ νέου κόσμου εἶναι νὰ πραγματωθῇ ἡ νέα τάξις ἐλευθέρως διὰ τῶν «νέων», οἵτινες ἔρχονται εἰς τὴν ζωήν, ἀδιάφθοροι, ὅπως ἐδίδασκεν ὁ Ρουσσώ. Ἡ ἀνακαίνισις τῆς κοινωνικῆς τάξεως θὰ πραγματωθῇ διὰ τῆς νέας ἀγωγῆς, ἥτις θὰ δοθῇ εἰς τὴν νέαν γενεάν. Ἀπὸ τὴν βασικὴν αὐτὴν σκέψιν ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ παιδεία ἔχει λάβει σημασίαν πολιτικὴν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ἡ νέα ἀγωγὴ δὲν εἶναι ἓν ἀπὸ στενῆς παιδαγωγικῆς ἀπόψεως ἐπωφελές, κατὰ τὴν γνώμην τῶν πολιτῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, σύστημα. Εἶναι τὸ πολιτικὸν μέσον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ νέα τάξις πραγμάτων, ἥτις θὰ ἐξαφανίσῃ τὴν πτωχείαν, τὴν ἔνδειαν καὶ τὴν πολιτικὴν δουλείαν. Ἡ ἀποδιδομένη οὕτω εἰς τὴν κατὰ νέον τρόπον ἀγωγὴν τῶν νέων ἀποτελεσματικότης ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ τύχουν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἀνεπιφυλάκτου ἐγκρίσεως ὅλαι αἱ ἐν Εὐρώπῃ διατυπωθεῖσαι προτάσεις πρὸς ἀνακαίνισιν τῆς ἀγωγῆς. Πᾶν ὅ,τι λέγει ἡ Annah Arendt ἐν Εὐρώπῃ παρέμεινε πείραμα, καθιερώθη εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὡς ἀποτελεσματικὸν καὶ πλῆρες ἀξίας μέσον ἀγωγῆς. Ἡ ἀμερικανικὴ παιδαγωγικὴ οὕτω ἄνευ κριτικοῦ ἐπικαταλογισμοῦ ὑπετάγη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς «μοντέρνας» παδαγωγικὰς θεωρίας καὶ κατέστη «προοδευτικὴ παιδαγωγική». Κατὰ ταῦτα συμπεραίνει ἡ Annah Arendt ἡ κρίσις τῆς ἀγωγῆς ἐν Ἀμερικῇ ἀποτελεῖ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς κρίσεως τῆς «προοδευτικῆς ἀγωγῆς» καὶ εἶναι ἀφ' ἑτέρου δυσχερὲς νὰ ἐξουδετερωθῇ, διότι ὀφείλει τὴν γένεσίν της εἰς τὰ αἰτήματα τὰ τιθέμενα ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

.....

τὴν πραγματικότητα ρεαλιστικῶς Αἱ ἀποστάσεις ἐξεμηδενίσθησαν, ἡ ἐξέλιξις εἶναι ραγδαία καὶ ἡ σύγχρονος ζωὴ ἀπαιτεῖ ταχύτητα.

Δὲν μᾶς ἀπομένει εἰ μὴ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸ δρόμον, τὸν ὁποῖον ἐχάραξαν οἱ πύραυλοι. Μόρφωσις ὄχι ἀτομικὴ, ὄχι μερικὴ, ὄχι τῶν ὀλίγων, μόρφωσις καθολικὴ, μόρφωσις ὁλοκληρωμένη.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

III. Ἡ ἰσοπέδωσις

Συναφῆ πρὸς τὴν ἀνωτέρω θεμελιώδη αἰτίαν τῆς κρίσεως εἶναι καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἄτινα συνεπάγεται ἡ «ἔννοια τῆς ἰσότητος» ἐπὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς περιοχῆς, ὅπως αὕτη νοεῖται ὑπὸ τῆς εἰς ἄκρον δημοκρατικῆς ἰδεολογίας. Τὸ δημοκρατικὸν αἴτημα τῆς ἰσότητος ἑρμηνεύεται ὡς ἐπιβάλλον τὴν ἐξ ἴσου παροχὴν εὐκαιριῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐθεσπίσθη ἡ διάρκεια τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως μέχρι τοῦ 16ου ἔτους τῆς ἡλικίας δι' ὅλα τὰ παιδιά. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐπέφερε μὲν τὴν κατ' ἔκτασιν ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ ποιὸν κατάπτωσίν της. Κατηργήθησαν αἱ ἐξετάσεις ἐπιλογῆς καὶ ἡ διάκρισις μεταξὺ τοῦ βαθμοῦ ἰδιοφυΐας καὶ φυσικῶν προτερημάτων. Ἐπῆλθεν οὕτω μία ἰσοπέδωσις μεταξὺ ἰδυοφυῶν καὶ ἀφυῶν, ἀνηλίκων καὶ ἐνηλίκων, μαθητῶν καὶ διδασκάλων, ἥτις ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπιδράσῃ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικὴν πρόοδον. Ἡ καταπολέμησις τῆς γενικευμένης αὐτῆς ἰσοπεδώσεως εἶναι λίαν δυσχερής, διότι προσκρούει εἰς τὸ δημοκρατικὸν αἴτημα τῆς ἰσότητος.

IV. Αἱ τρεῖς ἐπικίνδυνοι γενικεύσεις

Αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι γενικαὶ κοινωνικοπολιτικαὶ ἀρχαὶ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀποδίδεται ἀπόλυτος καὶ εἰς ἄκρον γενικευμένη ἀξία εἰς τρεῖς θεμελιώδεις διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς ἀντιλήψεις. Αὗται εἶναι αἱ ἀκόλουθοι.

1. Ἡ ἀντίληψις ὅτι ὁ κόσμος τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ κοινωνία τὴν ὁποίαν τὰ παιδιὰ σχηματίζουν εἶναι αὐθυπόστατος καὶ ὅτι διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀφίνεται ἄνευ ἐπηρεασμοῦ ἐκ μέρους τῶν ἐνηλίκων οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται αὐτοδιοίκητος.

2. Ἡ ἀντίληψις ὅτι ὁ διδάσκαλος δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ λάβει ἐκπαίδευσιν εἰς ἕνα ὡρισμένον κλάδον ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς διδασκαλίας οἱουδήποτε διδακτικοῦ ὑλικοῦ.

3. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ πραγματισμοῦ εἰσαχθεῖσα ἐσφαλμένη περὶ μαθήσεως θεωρία. Οἱ πραγματισταὶ διδάσκουν ὅτι πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ τὸ μανθάνειν διὰ τοῦ πράττειν. Τὸ δόγμα τοῦτο ἔχει ὡς ἐσχάτην ἀκολουθίαν ὅτι δὲν χρειάζεται ὁ μαθητὴς νὰ ἀποκτᾷ γνῶσιν ἀλλὰ μόνον δεξιότητας.

V. Ἡ αὐθυποστασία τοῦ παιδικοῦ κόσμου

Ἐὰν θεωρήσωμεν ὑπὸ ἐκθέτην ἀπολύτου αὐτοτελείας τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, καταλύεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ κόσμου τῶν ἐνηλίκων ἐπὶ τοῦ παιδιοῦ. Ἐξαφανίζεται ὁ παράγων ἐκεῖνος τῆς ἀγωγῆς τὸν ὁποῖον τὸ παλαιὸν σχολεῖον ὠνόμαζεν αὐθεντίαν. Ἡ δημιουργουμένη οὕτω κατάστασις γίνεται αἰτία βλαπτικῶν διαταραχῶν. Κατὰ πρῶτον τυγχάνει προφανες ὅτι ἡ ἀποκοπὴ τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἐνηλίκων εἶναι κάτι ὅλως ἀφύσικον. Εἰς τὴν φυσικὴν ζωὴν ὑπάρχει στενὴ ἐπαφὴ μεταξὺ ἐνηλίκου καὶ ἀνηλίκου καὶ ὡς πρὸς τὰς συμβιοτικὰς σχέσεις καὶ ὡς πρὸς τὴν διαδικασίαν τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς μαθήσεως. Κατὰ δεύτερον λόγον δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ μηδενισμὸς τῆς αὐθεντίας τοῦ ἐνηλίκου δὲν μεταθέτει τὸν τρόφιμον εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐλευθερίας. Συντελεῖ ἐξ ἀντιθέτου νὰ καταστῇ τὸ παιδὶ αἰχμάλωτος καὶ δοῦλος τῆς αὐθεντίας τῆς ὁμάδος. Αἱ γενόμεναι παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς παιδικῶν ὁμάδων ἔδειξαν ὅτι ἐντὸς τοῦ κύκλου αὐτῶν ἀναπτύσσεται μία σκληρὰ τυραννία, ἔναντι τῆς ὁποίας οὐδεμία ἐκ μέρους τοῦ μεμονωμένου παιδιοῦ ἀντίδρασις εἶναι δυνατή. Ἀρκεῖ ἡ ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἀποκομιζομένη ἐμπειρία, διὰ νὰ καταδείξῃ ὅτι ὁ χωρισμὸς τοῦ παιδικοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἐνηλίκων εἶναι ὅλως τεχνητός. Ἐξικνούμενος δὲ εἰς ὑπερβολὴν γίνεται αἴτιος νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ἡ παιδικὴ ἡλικία εἶναι ἓν μεταβατικὸν στάδιον, δι' οὗ προπαρασκευάζεται ὁ νέος διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἐνηλίκου.

VI. Ἡ ἀτελὴς μόρφωσις τῶν διδασκάλων

Ἐξ ἴσου βλαβερὰ εἶναι καὶ ἡ δευτέρα ἀντίληψις, ἥτις θέλει τὸν διδάσκαλον μόνον δεξιοτέχνην τῆς διδασκαλίας. Ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἔχει παρατηρηθῇ ἡ κακή της ἐπίδρασις ἰδίως ἐπὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων τῆς δευτέρας βαθμίδος. Ἡ προπαίδευσις τῶν λειτουργῶν της ἐνίοτε εἶναι τόσον ἀτελὴς ὥστε προπορεύεται τῶν γνώσεων τῶν μαθητῶν κατὰ ἓν μόνον ἡμερήσιον μάθημα. Οἱ μαθηταὶ διαπιστώνοντες τὴν γυμνότητα ἀπὸ μορφωτικῆς ἐπόψεως τοῦ διδασκάλου των δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμπιστεύωνται εἰς τὰς ὁδηγίας του καὶ τὰς συμβουλάς του. Ἡ ἔλλειψις εἰδικῆς μορφώσεως ἀπολήγει εἰς τὴν ἐκμηδένησιν τῆς αὐθεντίας καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ διδασκάλου ὡς προσωπικότητος

VII. Ἡ ὑπερεκτίμησις τοῦ πράττειν ἔναντι τοῦ γιγνώσκειν

Καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πραγματιστικῶν θεωριῶν ὑπερεκτίμησις τοῦ πράττειν ἔναντι τοῦ γιγνώσκειν ἐπιδρᾷ διαταρακτικῶς. Καθίσταται ἀφορμὴ ὁ διδάσκαλος νὰ ἀπογυμνωθῇ ἀπὸ κάθε γνῶσιν καὶ νὰ καταστῇ δεξιοτέχνης χειριστὴς μεθόδων, τῶν ὁποίων τὴν χρῆσιν ἀφομοιώνει διὰ τῆς χρήσεως κατὰ τρόπον μηχανικὸν καὶ διὰ τῶν συχνῶν ἐπαναλήψεων. Ἡ παρεχομένη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς μόρφωσις στερεῖται πραγματικοῦ περιεχομένου καὶ καθίσταται τελείως φορμαλιστική. Προκειμένου περὶ τῶν γλωσσικῶν π.χ. μαθημάτων ἐπιδιώκεται ἡ ἐκμάθησις ξένων γλωσσῶν διὰ τῆς πρακτικῆς συνδιαλέξεως παραμεριζομένης τῆς διδασκαλίας τοῦ συντακτικοῦ καὶ γραμματικῆς. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς τὸ σύγχρονον σχολεῖον ὅλων τῶν κρατῶν γραμματικὴ ἀβεβαιότης. Συναφὴς πρὸς τὴν πραγματιστικὴν περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πράττειν ἔναντι τοῦ γιγνώσκειν ἀρχὴν εἶναι καὶ ἡ προσπάθεια νὰ προσδοθῇ παιγνιώδης χροιὰ εἰς ὅλην τὴν σχολικὴν ἐργασίαν. Ἐνῷ εἷς τῶν κυριωτέρων σκοπῶν τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ προωθηθῇ ὁ τρόφιμος ἀπὸ τὸ στάδιον τῆς παιγνιώδους ἐνασχολήσεως εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ μόχθου τῆς ἐργασίας, τὸ νέον παιδαγωγικὸν δόγμα ἔχει ὡς πρόγραμμα νὰ καταργήσῃ εἰς ὄφελος τοῦ παιγνιδιοῦ τὴν μεταξὺ τοῦ παίζειν καὶ ἐργάζεσθαι διάκρισιν. Ἐκ τούτου συμβαίνει ὥστε νὰ ἀναστέλλεται ὁ ρυθμὸς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τροφίμου καὶ νὰ ἐξαναγκάζεται τὸ μεγαλύτερο παιδὶ νὰ παραμένῃ πέρα τῶν ἐπιτρεπομένων ὁρίων εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας. Παρεμποδίζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ βαθμιαῖος τοῦ ἀναπτυσσομένου παιδιοῦ ἐθισμὸς εἰς τὴν ἐργασίαν, παρ' ὅλον ὅτι ὁ

ἐθισμὸς οὗτος εἶναι ἀπαραίτητον ἐφόδιον διὰ τὴν ζωήν. Τὸ σφάλμα αὐτὸ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ παιδικὸς κόσμος ἔχει μίαν ἰδικήν του αὐθυποστασίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραβιάσωμεν.

VIII. Ἡ χειραφέτησις τοῦ παιδιοῦ

Ἀνατρέχοντες εἰς τὰ αἴτια τῆς κρίσεως εὑρίσκομεν ὡς κυρίαν ἀφορμὴν τὸ ὅτι ἡ προοδευτικὴ ἀγωγὴ ἠθέλησε νὰ καθιερώσῃ ἕνα αὐθυπόστατον κόσμον διὰ τὸ παιδί, μακρὰν ἀπὸ κάθε ἐπίδρασιν προερχομένην ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἐνηλίκων. Ἠθέλησε νὰ πραγματοποιήσῃ μίαν χειραφέτησιν τῶν παιδιῶν καὶ ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὴν πίεσιν μέτρων εἰλημμένων ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἐνηλίκων. Μὲ ὑπερηφάνειαν οἱ θεραπεύοντες τὴν προοδευτικὴν παιδαγωγικὴν ἔθετον τὴν χειραφέτησιν τοῦ παιδιοῦ παραπλεύρως ἀπὸ τὴν χειραφέτησιν τοῦ ἐργάτου καὶ τῆς γυναικός. Τὰ πρακτικὰ ὅμως ἀποτελέσματα ἔδειξαν ὅτι εἰς τοιοῦτος παραλληλισμὸς οὐδόλως δικαιολογεῖται. Ἐνῷ ἡ πραγματωθεῖσα ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν δημοκρατικῶν ἰδεωδῶν χειραφέτησις τοῦ ἐργάτου καὶ τῆς γυναικὸς ἔσχον εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα, τὸ αὐτὸ μέτρον δὲν ἀπεδείχθη ἐξ ἴσου εὐεργετικὸν διὰ τὸ παιδί. Ἀπεδείχθηδτι ὁ αἰών μας, δστις αὐτοαπεκλήθη «αἰὼν τοῦ παιδιοῦ» ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν χειραφέτησιν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀγωγῆς, παρέβλεψε καὶ ἐξεμηδένισε τοὺς εὐνοϊκοὺς ἐκείνους ὅρους, οἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ παιδί. Ἡ παιδικὴ ἀνάπτυξις δὲν εἶναι κάτι ποὺ ἐπιτελεῖται αὐτοτελῶς. Χρειάζεται στοργήν, προστασίαν καὶ προφύλαξιν.

IX. Ἡ καταπολέμησις τῆς κρίσεως

Ἡ κρίσις, ἥτις ἀπέρρευσεν ἐκ τῶν τριῶν ἀνωτέρω περιγραφεισῶν ἐσφαλμένων θεμελιωδῶν πεποιθήσεων τῆς προοδευτικῆς ἀγωγῆς, λέγει ἡ Annah Arendt ἔχε ἤδη καταστῇ συνειδητὴ καὶ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἀντιμετωπισθῇ διὰ μεταρρυθμίσεων. Σημειοῦται ἡ προσπάθεια νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ κῦρος τοῦ διδασκάλου, νὰ περιορισθῇ ὁ παιγνιώδης χαρακτὴρ τῶν σχολικῶν ἐνασχολήσεων καὶ νὰ παρασχεθῇ βασικὴ καὶ πραγματικὴ μόρφωσις εἰς τοὺς διδασκάλους ὄχι διὰ μετεκπαιδεύσεων ἀλλὰ διὰ βασικῆς ἐκπαιδεύσεως παρεχομένης πρὶν εἰσέλθουν εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος. Ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα εὑρίσκονται εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον τῆς συζητήσεως. Πάντως διὰ νὰ ἐπέλθῃ ριζικὴ θεραπεία χρειάζεται νὰ ἐγκαταλειφθοῦν αἱ τρεῖς πεπλανημέναι βασικαὶ πεποιθήσεις τῆς προοδευτικῆς λεγομένης παιδαγωγικῆς. Μία τοιαύτη ὅμως μεταλλαγὴ δὲν εἶναι μόνον ζήτημα ἐπιστημονικόν. Εἶναι καὶ πρόβλημα τοῦ ὁποίου ἡ λύσις σχετίζεται μὲ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας πολιτικὴν ἰδεολογίαν καὶ κοσμοθεωρίαν.

X. Ἡ ὀργάνωσις τῆς Διοικήσεως

Ἡ ὑπὸ τῆς Annah Arendt γενομένη ἐπισκόπησις ἀναφέρεται εἰς τὰς γενικὰς ἀρχάς, ἐφ' ὧν θεμελιοῦται ἡ προοδευτικὴ ἐκπαίδευσις, χωρὶς νὰ εἰσέρχεται εἰς λεπτομερείας ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τῆς παιδείας. Θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ δειχθῇ ὅτι καὶ οἱ τομεῖς οὗτοι ἔχουν τὴν μερίδα των εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς κρίσεως. Ἐτονίσθη προηγουμένως ὅτι ἓν μειονέκτημα τῆς προοδευτικῆς ἀγωγῆς εἶναι καὶ ἡ ἀπογύμνωσις τοῦ διδασκάλου ἀπὸ πᾶσαν αὐθεντίαν. Ὡς δεύτερον μειονέκτημα δύναται νὰ λογισθῇ ὅτι ὁ διδάσκαλος τείνει νὰ μεταβληθῇ εἰς διοικητικὸν ὑπάλληλον καὶ εἰς ἄνευ πρωτοβουλίας φορέα ὁμαδικοῦ πνεύματος. Οἱ παρατηρηταὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἔχουν διαπιστώσει ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἔχει ἀναπτυχθῇ ἓν εἶδος λατρείας τῆς ὁμάδος (togetheness). Αὕτη ἐστηρίχθη εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐντὸς τῆς ὁμάδος ἀναπτύσσεται ἡ δημιουργικὴ σκέψις, δι' ἧς καθοδηγεῖται κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον ἡ πρᾶξις. Ἡ βασικὴ αὕτη πεποίθησις ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἐπιδημία τῆς συγκροτήσεως πολυαρίθμων καὶ ποικιλωνύμων ἐπιτροπῶν πρὸς συζήτησιν καὶ ρύθμισιν, διὰ τοῦ δημιουργικοῦ ὁμαδικοῦ πνεύματος, τῶν διαφόρων ζητημάτων. Ὅλη ὅμως αὐτὴ ἡ κίνησις κατέληξεν εἰς μίαν ἄκαρπον λογοκοπίαν καὶ γραφειοκρατίαν, ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν θόρυβον τῆς ὁποίας ἀναδεικνύονται ἄτομα ἔχοντα τὰ προσόντα τοῦ μέσου καὶ πολλάκις τοῦ κάτω τοῦ μετρίου πνευματικοῦ ἐπιπέδου. Εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ φανερὸν ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τοιούτων μεθόδων διοικήσεως καὶ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀποτελεῖ παράγοντα ἐπιδεινοῦντα τὴν κρίσιμόν της κατάστασιν.

XI. Συμπεράσματα διὰ τὴν χώραν μας

Ἡ ἀνωτέρω παρασχεθεῖσα ἔκθεσις περὶ τῆς κρισίμου θέσεως, εἰς ἣν ἔχει περιέλθει σήμερον ἡ προοδευτικὴ ἀγωγή, εἶναι λίαν διδακτικὴ διὰ τὴν χώραν μας. Ἠναγκάσθημεν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς αὐτήν, διότι θέλομεν νὰ ἐπισημάνωμεν περιπετείας, εἰς ἃς δυνατὸν νὰ ἐμπλακῇ καὶ ἡ ἰδική μας ἐκπαίδευσις, ἂν θελήσῃ νὰ ἐφαρμόσῃ μέτρα ἀποδειχθέντα ἐκ τῆς χρήσεως οὐχὶ ὠφέλιμα. Ἡ ἐκπαίδευσίς μας κατὰ τὸ παρελθὸν παρεσύρθη εἰς ἀσκόπους ἐκτροπὰς λόγῳ τῆς ἀκαίρου καὶ ἀμελετήτου εἰσαγωγῆς «ἐκπαιδευτικῶν εἰδώλων», κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκφρασιν τοῦ φίλου Διευθυντοῦ τῆς Ραλλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Π. Κοροντζῆ. Ἡ διαρκὴς ἀνανέωσις εἶναι βεβαίως αἰώνιος νόμος τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ πᾶσα ἀνανέωσις ἐπιτελεῖται ἐπὶ μιᾶς δεδομένης βάσεως, εἰς ὡρισμένον καιρὸν καὶ κατόπιν ἀκριβολογικοῦ κριτικοῦ ἐπικαταλογισμοῦ. Εἰς τὴν χώραν μας εἶναι πολὺ συνηθισμένη ἡ πραξικοπηματικὴ εἰσαγωγὴ καὶ ἐφαρμογὴ ὀργανωτικῶν μέτρων ἀπροσφόρων διὰ τὸ ἰδικόν μας ἐκπαιδευτικὸν κλῖμα. Ὑπάρχει καὶ σημαντικὸς ἀριθμὸς διαλαλητῶν καὶ διαφημιστῶν ξένων συστημάτων, οἱ ὁποῖοι ἐξυμνοῦν κάθε καινοφανῆ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προερχόμενον νεωτερισμόν, ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν περιοδικῶς ἐπανερχόμενοι ἔμποροι ἐκθέτουν εἰς τὰς προθήκας μὲ ὅλα τὰ ἐντυπωσιακὰ μέσα τῶν διαφημίσεων τὰ ὑποδείγματα τῆς τελευταίας μόδας.

Κ. Δ. Γεωργούλης

Ἡ τέχνη τοῦ παιδαγωγοῦ μοιάζει μὲ τὴν τέχνη τοῦ κηπουροῦ.

Pestalozzi

Ο ΚΑΛΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

ΠΑΝ. Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗ
Δ]ντοῦ Ραλλείου Παιδ. Ἀκαδημίας

Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀξίου διδασκάλου, τοῦ καλοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι ἕνα θεμελιῶδες πρόβλημα τῆς παιδαγωγικῆς, ἡ ὁποία ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπολογικὴ ἐπιστήμη, ὡς ἐπιστήμη δηλ. ἀναφερομένη εἰς τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς ἐνεργείας τούτων, διὰ τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν νεαρὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως. Ποῖοι εἶναι οὗτοι καὶ τί ἀκόμη δὲν εἶναι, ἀλλ' ὀφείλουν νὰ γίνουν, ἀπασχολεῖ ὅλους τοὺς παιδαγωγοὺς ἀπὸ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος μέχρι σήμερον. Καὶ διὰ μὲν τὸν μαθητὴν ἔχουν γίνει πολλαὶ ἔρευναι καὶ μελέται, ἡ δὲ βιβλιογραφία ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ψυχολογίαν τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας, ἀπὸ τοῦ Ρουσσὼ τοὐλάχιστον καὶ ἐντεῦθεν, εἶναι ἀνεξάντλητος. Διὰ τὸν διδάσκαλον ὅμως πέρα μιᾶς ἁπλῆς δεοντολογίας, γνωστῆς ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Πλουτάρχου, δὲν γνωρίζομεν πολλὰ πράγματα. Δὲν ὑπάρχει ἀκόμη μία ἔγκυρος ψυχολογία τοῦ διδασκάλου, ὅπως ὑπάρχει ἡ ψυχολογία παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου, ἡ ὁποία μᾶς βοηθεῖ τὴν κατανόησιν τῶν σχετικῶν προβλημάτων. Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι ἀπὸ τὸν διδάσκαλον ἀρχίζουν ὅλα τὰ παιδαγωγικὰ προβλήματα καὶ εἰς αὐτὸν καταλήγουν. Ἡ διδακτικὴ μέθοδος, ἡ σχολικὴ ζωή, ἡ πραγμάτωσις τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, τὸ σχολεῖον γενικώτερον καὶ ὅ,τι ἄλλο σχετίζεται μὲ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ χωριοῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν λύσιν τοῦ κεντρικοῦ προβλήματος τοῦ διδασκάλου. Κατὰ μίαν ὡραίαν εἰκόνα τοῦ Eb. Spranger εἰς τὴν πρόσφατον μελέτην του μὲ τὸν τίτλον «ὁ γεννημένος παιδαγωγός», ὁ καλὸς διδάσκαλος, «ὁ γεννημένος παιδαγωγός», εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις θὰ εὕρῃ τὴν κατάλληλον ἑκάστοτε θέσιν διὰ νὰ θέσῃ τὸν μοχλὸν πρὸς κίνησιν τῆς ψυχῆς τοῦ μαθητοῦ. Ἂν ὁ διδάσκαλος δὲν εἶναι ἱκανὸς πρὸς τοῦτο, ὅλα μένουν ἀκίνητα εἰς μίαν νεκρὰν στασιμότητα.

Ἐρωτᾶται λοιπόν: Ποῖος εἶναι ὁ ἄριστος διδάσκαλος, ὁ ἰδεώδης παιδαγωγός; Ὅτι ἀπὸ τὸν ἰδεώδη τύπον πρέπει ν' ἀναχωροῦμεν ἑκάστοτε διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν ὀρθῶς ὅλας τὰς διαβαθμίσεις τῆς διδασκαλικῆς πραγματικότητος, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Αἱ ἰδέαρχέτυπον, τὸ πρότυπον τοῦ διδασκάλου, τὸ ὁποῖον θὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος, διὰ πᾶσαν κρίσιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς πραγματικότητος. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ ἀρχέτυπον, τὰ πρότυπον τοῦ διδασκάλου, τὸ ὁποῖον θὰ προβάλλεται ὡς παράδειγμα εἰς ἕκαστον διδάσκαλον;

Εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν συνήθως κρίνομεν ἕνα ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ζωήν του. Ὅπως π.χ. καλὸς ἔμπορος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπιτυγχάνει εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του, ἔτσι καὶ καλὸς διδάσκαλος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μανθάνει τὰ παιδιὰ γράμματα. «Ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται». Ἡ βάσις αὕτη εἶναι βεβαίως ἀσφαλής, ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀγωγῆς τὰ πράγματα περιπλέκονται, διότι πολλοὶ καὶ ἀνυπολόγιστοι παράγοντες ἐπιδροῦν εὐμενῶς ἢ δυσμενῶς εἰς τὴν ποιότητα τῶν καρπῶν. Ὁπωσδήποτε ὅμως ὡς κριτήριον τοῦ καλοῦ διδασκάλου ἐθεωρεῖτο πάντοτε ἡ ἀγάπη, ὁ σεβασμὸς καὶ ὁ στενὸς δεσμὸς τῶν μαθητῶν του πρὸς αὐτόν, ἡ εὐρύτης καὶ ἡ σταθερότης τῶν γνώσεων καὶ αἱ ἱκανότητες τούτων διὰ τὴν ζωήν, διὰ μίαν καλὴν καὶ τιμίαν ζωήν. Ἀντιστοίχως δὲ ὡς προϋποθέσεις διὰ μίαν τοιαύτην ἐπιτυχίαν εἰς τὸ δύσκολον παιδαγωγικὸν ἔργον τοῦ διδασκάλου θεωροῦνται ὁ εὐρύτατος πνευματικὸς ὁρίζων τοῦ διδασκάλου, ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ τὸ ἔργον του, ὁ παιδαγωγικὸς ζῆλος καὶ ἡ πεῖρα, ἡ αὐτοκυριαρχία καὶ πρὸ πάντων ἡ ὑποδειγματικὴ ζωὴ τοῦ διδασκάλου. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν αἱ προδιαθέσεις αὗται, γίνεται συνήθως λόγος περὶ διδασκαλικῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία ἀποβαίνει τοιαύτη διὰ μακρᾶς σπουδῆς, αὐτοαγωγῆς καὶ αὐτομορφώσεως, θεμελιουμένης ἐπὶ μιᾶς παιδαγωγικῆς προδιαθέσεως, ἡ ὁποία, ὡς φυσικὸν χάρισμα, γεννᾶται μαζὶ μὲ τὸν ἄνθρωπον.

Εἰς τὴν παιδαγωγικὴν τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος γίνεται εὐρύτατος λόγος διὰ τὴν παιδαγωγικὴν ἰδιοφυΐαν, διὰ τὸν ἐκ φύσεως παιδαγωγόν, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται ὁ ἄριστος διδάσκαλος καὶ ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον καταβάλλονται προσπάθειαι πρὸς ἀρνητικὴν (ἀποκλεισμὸν τῶν φύσει ἀνικάνων) καὶ θετικὴν ἐπιλογὴν (ἀναζήτησιν τῶν γεννημένων διδασκάλων) τῶν ἱκανῶν καὶ προωρισμένων διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὗται παρέμειναν ἄνευ οἱουδήποτε πραγματικοῦ ἀποτελέσματος, διότι καὶ τότε, ὅπως καὶ σήμερον, πολλοὶ ἄλλοι παράγοντες ἐπιδροῦν εἰς τὴν προτίμησιν τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος.

Εἰς τὴν ἐποχήν μας, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ «ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ», μιᾶς μοντέρνας δηλ. ἐπιστήμης, ἡ ὁποία κατακτᾷ, ὅπως καὶ κάθε μόδα, διαρκῶς μεγαλύτερον ἔδαφος καὶ θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς εὐτύχημα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐφ' ὅσον δι' αὐτῆς ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος θὰ καταλαμβάνῃ τὴν κατάλληλον θέσιν, ἐπαναλαμβάνονται αἱ προσπάθειαι πρὸς ἐπιλογὴν καὶ κρίσιν τῶν ἱκανῶν διδασκάλων μὲ τὸν σκοπὸν νὰ εὑρεθῇ μία ὀρθολογιστικὴ βάσις ὡς ἀσφαλὲς κριτήριον τῆς ἀξίας τοῦ διδασκάλου. Οὕτως ἐπιζητεῖται πρῶτον νὰ καθορισθοῦν ἐπακριβῶς αἱ ἀρεταὶ καὶ ἱκανότητες ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι κρίνονται ἀπαραίτητοι διὰ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου καὶ δεύτερον νὰ εὑρεθῇ ὁ τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ διαπιστοῦται ἡ ὕπαρξις καὶ ὁ βαθμὸς ἑκάστης τούτων εἰς τὰ ἄτομα, τὰ προοριζόμενα διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παιδαγωγοῦ ἢ ἀσκοῦν ἤδη τοῦτο.

Πρὸς λύσιν τοῦ πρώτου προβλήματος χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς ψυχολογίας τοῦ διδασκάλου διάφοροι μέθοδοι, αἱ σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἀκόλουθαι δύο.

α') Ἡ Παραγωγικὴ μέθοδος. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην οἱ ψυχολόγοι ἀναχωροῦν ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις παιδαγωγικὰς κατηγορίας, ὡς π.χ. αἱ ἔννοιαι «ἀγωγή», «μόρφωσις», «διδασκαλία», κ. ἄ. δ. καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων προσπαθοῦν νὰ προσδιορίσουν

τὰς ἀρετὰς τοῦ διδασκάλου κατὰ τοὺς ἑπομένους περίπου συλλογισμούς, τοὺς ὁποίους λαμβάνομεν ἀπὸ «τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν παιδαγωγικήν», τοῦ συγχρόνου παιδαγωγοῦ Schneider.

Διδάσκειν σημαίνει μεταδίδειν γνώσεις—Ἀλλὰ γνώσεις δύναται νὰ μεταδώσῃ μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος διαθέτει ἕνα μεγάλο καὶ ἀσφαλὲς ποσὸν γνώσεων—Ἄρα ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ κατέχῃ ἕνα ἀσφαλές, μεγάλο καὶ πάντοτε διαθέσιμον ποσὸν γνώσεων.

Κι' ἕνα ἄλλο παράδειγμα.

Ἔργον τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι ἡ συστηματικὴ διάπλασις τοῦ τροφίμου, ὥστε ν' ἀποβῇ οὗτος ἠθικὸς χαρακτὴρ—Οὐδεὶς ὅμως δύναται νὰ δώσῃ ὅ,τι δὲν ἔχει—Ἄρα ὁ παιδαγωγὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ἠθικὸς χαρακτὴρ καὶ ἠθικὴ προσωπικότης.

Δι' ὁμοίων παραγωγικῶν συλλογισμῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σπουδαιοτέρων παιδαγωγικῶν ἐννοιῶν, προβάλλεται εἰς τὸν διδάσκαλον μία ἀνεδαφικὴ δεοντολογία κατὰ τὴν γνωστὴν καὶ εἰς τὸν τόπον μας μορφήν: «ποῖός τις πρέπει νὰ εἶναι ὁ διδάσκαλος», ἡ ὁποία δὲν μᾶς δίδει τὸ ἰδεῶδες τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ μίαν ψευδαίσθησιν τούτου καὶ συνεπῶς μίαν ἐσφαλμένην εἰκόνα τοῦ διδασκάλου. Διότι ἀπὸ νεκρὰς ἐννοίας μὲ ρευστὸν καὶ ἀπροσδιόριστον περιεχόμενον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ συλλάβωμεν τὴν ψυχικὴν δομὴν τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου. «Διδάσκειν» π.χ. δὲν σημαίνει μόνον μετάδοσιν γνώσεων κατὰ τὸν νόμον τῶν συγκοινωνούντων δοχείων, ἀλλὰ καὶ ἀποδέσμευσιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, καλλιέργειαν τῆς κρίσεως καὶ τῆς φαντασίας, ἐνίσχυσιν τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, ἀνάπτυξιν τοῦ ἀξιολογικοῦ κριτηρίου καὶ γενικώτερον προπαρασκευὴν τοῦ ἀνθρώπου διὰ μίαν κανονικήν, φυσικὴν ὡρίμανσιν. Οὐδεμία δὲ ἐγγύησις ὑπάρχει, ὅτι ὁ ἁπλῶς κάτοχος ἑνὸς μεγάλου ποσοῦ γνώσεων διδάσκαλος θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπιτύχῃ πάντα ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἶναι σπουδαιότερα ἀπὸ τὴν ἁπλῆν, μηχανικὴν μετάδοσιν τῶν γνώσεων. Ἐντεῦθεν προέρχεται μία ἐσφαλμένη εἰκὼν τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν παιδαγωγικῶν τούτου ἐπιδράσεων. Κατὰ τὸ δεύτερον παράδειγμα τῆς παραγωγικῆς μεθόδου καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ διδ)λος πρέπει νὰ εἶναι ἠθικὸς χαρακτὴρ καὶ ἠθικὴ προσωπικότης. Ἡ παίτησις αὕτη, ἡ ὁποία προβάλλεται εἰς τὸν ὑποψήφιον ἢ νεαρὸν διδάσκαλον εἶναι τοὐλάχιστον ὑπερβολικὴ καὶ ἔξω τῆς πραγματικότητος. Διότι ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου, πολὺ δὲ περισσότερον ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ εἶναι μία μεγάλη ὑπόθεσις, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦνται μακρὰ καὶ ἐπίμονος προσπάθεια καὶ σκληροὶ ἀγῶνες καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ δὲ τὸν φιλόσοφον Kant τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἶναι πολὺ στενὰ διὰ μίαν τοιαύτην ὑπόθεσιν, διὰ τὴν ἠθικὴν δηλ. τελείωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦτο π ρ έ π ε ι νὰ συνεχίζεται ἡ ζωὴ εἰς ἕνα ἄλλον κόσμον, ὅπου θὰ συντελεσθῇ ἡ ἠθικὴ ὁλοκλήρωσις τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ Πλάτων ἐκλέγει τοὺς σοφοὺς διδασκάλους τῆς ἀρετῆς ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ 50ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἀλλ' εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν οἱ σύγχρονοι διδάσκαλοι εἶναι εἰς τὰ πρόθυμα τῆς ἐξόδου των. Ὅ,τι συνεπῶς πρέπει νὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον εἶναι ἡ προσπάθεια πρὸς αὐτομόρφωσιν καὶ αὐτοδιάπλασιν, τὸ διαρκῶς «πλάττειν ἑαυτόν», τὸ ἐσωτερικὸν ἦθος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατευθυνόμενος οὗτος προχωρεῖ εἰς τὸν δρόμον τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ χρέους, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀνηφορικὸς καὶ πολὺ μακρύς.

β' Ἡ ἐ π α γ ω γ ι κ ὴ μ έ θ ο δ ο ς. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ὁ ἰδεώδης διδάσκαλος συναπαρτίζεται ἀπὸ τὰς ἐπὶ μέρους παιδαγωγικὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι συναντῶνται εἰς διάφορα ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ μεγάλους παιδαγωγοὺς τοῦ παρελθόντος ἢ τοῦ παρόντος. Ἀλλὰ καὶ ἡ μέθοδος αὕτη δὲν μᾶς βοηθεῖ πολύ, διότι ὑπεισέρχεται τὸ ὑποκειμενικὸν κριτήριον. Ὁ Σωκράτης π.χ. διὰ μὲν τὸν Πλάτωνα ἦτο ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ ἰδεώδους ἀνθρώπου καὶ διδασκάλου, διὰ τὸν Ξενοφῶντα ἕνας πρακτικὸς ἠθικοδιδάσκαλος, διὰ τὴν σύζυγόν του καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἕνας κακὸς σύζυγος καὶ οἰκογενειάρχης, διὰ δὲ τοὺς Ἀθηναίους τῆς ἐποχῆς του ὁ χειρότερος διδάσκαλος καὶ ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος διὰ τοὺς νέους, ὅστις ἔπρεπε νὰ καταδικασθῇ, ὅπως καὶ ἔγινε, εἰς θάνατον. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν ὑποκειμενικῶν ἐν προκειμένῳ κρίσεων, ἕνας ἰδεώδης διδάσκαλος τοῦ παρελθόντος δὲν εἶναι καὶ κατ' ἀνάγκην ἰδεώδης διδάσκαλος τοῦ παρόντος. Ὁ διδάσκαλος εἶναι πάντοτε διδάσκαλος τοῦ καιροῦ του καὶ τόπου του. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἡ κατὰ τρόπον ἐπαγωγικὸν ἐκ συγκεκριμένων περιπτώσεων τοῦ παρελθόντος ἢ τοῦ παρόντος διερεύνησις δὲν μᾶς βοηθεῖ πολὺ εἰς τὴν ἀνθρωπογνωσίαν.

Ὁπωσδήποτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μεθόδων τούτων, αἱ ὁποῖαι κατὰ περιστάσεις ἠμποροῦν νὰ εἶναι ὁλωσδιόλου ἐσφαλμέναι ἢ ἀνεπαρκεῖς, κατηρτίζοντο παλαιότερον πίνακες τῶν παιδαγωγικῶν ἀρετῶν, σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων ἐθεωροῦντο αἱ ἀκόλουθοι:

1. Ἐσωτερικὴ ὁρμὴ πρὸς τὸ διδάσκειν καὶ παιδαγωγεῖν.
2. Ἀγάπη πρὸς τὸν τρόφιμον καὶ πρὸς τὰς ἀξίας, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ πραγματωθοῦν διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀγωγῆς.
3. Ἠθικὸς χαρακτήρ.
4. Ἰδιαιτέρα κλίσις πρὸς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν.
5. Παιδαγωγικὴ εὐστροφία καὶ ἑτοιμότης πρὸς ἄμεσον ρύθμισιν πάσης παιδαγωγικῆς περιπτώσεως.
6. Ἱκανότης πρὸς τήρησιν τῆς πειθαρχίας.
7. Μία ψυχικὴ εὐεξία καὶ εὐφορία, ὑπαγορευομένη ἀπὸ παιδαγωγικὴν αἰσιοδοξίαν.
8. Θρησκευτικὰ βιώματα.

Οἱ πίνακες οὗτοι μὲ τὰς διαφόρους παιδαγωγικὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἐπεκταθοῦν ἢ νὰ συντομευθοῦν, δὲν λείπουν ἀπὸ καμμίαν παλαιοτέραν παιδαγωγικὴν καὶ ἐνθυμίζουν τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν τῆς Κατηχήσεως, τὰς ὁποίας, ἔπρεπε νὰ μανθάνουν ἀπὸ μνήμης οἱ παλαιότεροι μαθηταί. Ὅσον δὲ ἡ ἀπαρίθμησις καὶ ἀπομνημόνευσις τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν κάμνει τοὺς ἀνθρώπους ἠθικούς, ἄλλο τόσον καὶ οἱ πίνακες τῶν παιδαγωγικῶν ἀρετῶν κάμνουν τοὺς ὑποψηφίους διδασκάλους ἱκανούς.

Αἱ ἀρεταί, ἠθικαὶ καὶ παιδαγωγικαί, δὲν συναντῶνται μεμονωμέναι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων εἰς τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸ ἦτο τὸ ἀσθενὲς σημεῖον τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν, τὸ ὁποῖον ἐκμεταλλεύεται ὁ Σωκράτης εἰς τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους διὰ νὰ καταδείξῃ, ὅτι, ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἡ ἕ ν ι α ί α καὶ ἀδιάσπαστος ἀρετὴ εἰς τὴν ψυχικὴν ἑνότητα τοῦ ἀνθρώπου, καταλήγομεν εἰς παράλογα συμπεράσματα καὶ ἐν πά-

ση περιπτώσει οὔτε αἱ ἐπὶ μέρους ἀρεταὶ ὑπάρχουν. Λὲν ἠμπορεῖ π.χ. νὰ γίνεται ἰδαίτερος λόγος περὶ τῆς παδαγωγικῆς ἀρετῆς τῆς πειθαρχίας, ἂν αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ ἕνα πλούσιον ἐσωτερικὸν περιεχόμενον τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖον ἱκανοποιεῖ ὅλας τὰς μορφωτικὰς ἀπαιτήσεις τῶν μαθητῶν καὶ θεραπεύει τὰς ἀνάγκας τῆς ἐνδεοῦς ψυχῆς τῶν νέων. Ἂν τὸ ψυχικὸν τοῦτο περιεχόμενον, τὸ ὁποῖον ἐξασφαλίζει τὴν αὐτοκυριαρχίαν πρῶτον καὶ κατόπιν τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων, δὲν ὑπάρχῃ, τότε ἡ πειθαρχία θὰν εἶναι ἐξωτερική, ἐπιβαλλομένη δι' ἀστυνομικῶν μέτρων, ὁπότε δὲν εἶναι παιδαγωγικὴ ἀρετή, ἀλλὰ ἐλάττωμα.

Εἰς τὴν ἑνότητα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ψυχῆς ἀποβλέποντες οἱ σύγχρονοι ψυχολόγοι καὶ παιδαγωγοί, προσπαθοῦν οἱ μὲν πρῶτοι νὰ προσδιορίσουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι τοὺς νόμους τῶν ἐπὶ μέρους ψυχικῶν λειτουργιῶν, ὡς συνέβαινε παλαιότερον, οἱ δὲ δεύτεροι νὰ καθορίσουν τὸν ἰδιότυπον χαρακτῆρα τοῦ παιδαγωγοῦ. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἀναζητεῖται ὁ ἄριστος διδάσκαλος εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ θεωρητικοῦ ἀνθρώπου, ὡς συνέβαινε μέχρι περίπου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου (κοινωνικὴ ἀγωγή, Σχολεῖον ἐργασίας). Εἰς τὰ ὁλοκληρωτικὰ καθεστῶτα ἱκανὸς διδάσκαλος εἶναι ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἰσχυρὰ ἡ ἀγωνιστικὴ διάθεσις, πᾶγμα τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς τὸν πολιτικὸν ἄνθρωπον. Ὁ Ed Spranger βλέπει τὸν καλὸν παιδαγωγὸν ὡς ἕνα μικτὸν καὶ πολυμερῆ τύπον, δυνάμενον νὰ ζήσῃ ὅλας τὰς περιοχὰς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἀξιῶν, ἀλλ' ἀνήκοντα περίσσότερον εἰς τὸν θρησκευτικόν, καλλιτεχνικὸν καὶ κοινωνικὸν τύπον ἀνθρώπου, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἀξία τῆς ἀγάπης.

Ἡ προσπάθεια αὕτη πρὸς καθορισμὸν τῆς χαρακτηριστικῆς ψυχικῆς δομῆς τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι βεβαίως ὀρθὴ καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην πρέπει νὰ συνεργασθοῦν ψυχολόγοι καὶ παιδαγωγοί. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ παρουσιάζονται πολλαὶ δυσκολίαι. Ὅπως εἶναι προφανές, ἡ ἀναζήτησις τοῦ διδασκάλου—παιδαγωγοῦ εἰς ἕνα χαρακτηριστικὸν τύπον ἀνθρώπου εἶναι ζήτημα κοσμοθεωρίας μιᾶς ἐποχῆς ἢ ἑνὸς λαοῦ. Ἔπειτα, εἰς τὴν ζωὴν οὐδέποτε παρουσιάζονται καθαροὶ τύποι. Ὁ τύπος εἶναι προϊὸν ἀφαιρέσεως καὶ διανοητικῆς ἐργασίας. Ἡ ζωὴ ἀποστρέφεται τὰ μονομερῆ καὶ ὑπερτροφικὰ πλάσματα τοῦ ἀνθρώπου. Ἂν δὲ τυχὸν παρουσιασθοῦν κάποτε, ἢ καταστρέφονται εἰς τραγικὰς συγκρούσεις ἢ ἀπομονοῦνται εἰς τὸ περιθώριον τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν τυχὸν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἕνας τοιοῦτος τύπος—διδάσκαλος, δὲν θὰ ἦτο καλὸς διδάσκαλος, διότι θὰ ἐστρέφετο μόνον πρὸς τοὺς ὁμοίους τύπους μαθητῶν ἢ πρὸς τὰς ἀντιστοίχους καὶ οἰκείας ἀξιολογικὰς περιοχὰς τοῦ πολιτισμοῦ, παραμελῶν τὰς λοιπάς, ἐνῷ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς ἀναφέρεται εἰς τὴν ὁλότητα ἄνθρωπος καὶ εἰς τὴν ὁλότητα πολιτισμός.

Παρατηροῦμεν λοιπὸν πόσον δύσκολον εἶναι τὸ ἔργον τῆς ψυχολογίας τοῦ διδασκάλου νὰ καθορίσῃ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ καλοῦ διδασκάλου. Ἀλλ' ἀκόμη δυσκολώτερον εἶναι νὰ ἐξακριβωθῇ, ἂν τὰ ἀσύλληπτα καὶ ἀδιαμόρφωτα ταῦτα γνωρίσματα ὑπάρχουν εἰς ἕνα συγκεκριμένον πρόσωπον. Οὐδεὶς τρόπος καὶ οὐδεμία μέθοδος ἀπολύτου κύρους ὑπάρχει, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ διαπιστωθῇ μετὰ βεβαιότητος, ἂν ἕνας νεαρὸς εἶναι κατάλληλος διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου ἢ ὄχι. Ἡ ἀσφαλὴς γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου παραμένει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τοῦ Πλάτωνος ἕνα ἄλυτον πρόβλημα. Διότι πρόκειται περὶ ἑνὸς «πολυκεφάλου τέρατος», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πλάτωνος, ἡ ψυχὴ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξερευνηθῇ μὲ ὁποιονδήποτε τρόπον, ὅπως λέγει ὁ Ἡράκλειτος: «Ψυχῆς πείρατα ἰὼν οὔκ ἂν ἐξεύροιο, πᾶσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν. Οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει».

Ἂν ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν μετὰ βεβαιότητος ποῖος εἶναι ἱκανὸς διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου καὶ ποῖος ὄχι, ἠμποροῦμεν νὰ εἴμεθα περισσότερον βέβαιοι περὶ τῶν ἐπιδράσεων τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος εἰς τὸν φορέα του. Ὅσον δὲ μακρότερον χρόνον ἀσκεῖται τοῦτο, τόσον μεγαλύτεραι εἶναι αἱ ἐπιδράσεις του. Ὁ Kerschensteiner λέγει κάπου, ὅτι ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου συντελεῖται ἐν τῷ ἐπαγγέλματι καὶ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος. Τοῦτο εἶναι ἀληθές. Αὐτὸ τοῦτο τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐπιδρᾷ τόσον δραστικῶς, ὥστε νὰ μεταμορφώνῃ πολλάκις καὶ τὸν πλέον ἀδύνατον καὶ ἄψυχον σπουδαστὴν εἰς ἄριστον διδάσκαλον. Πρόκειται περὶ μιᾶς «μαγικῆς» δυνάμεως τοῦ ἐπαγγέλματος, ἡ ὁποία βελτιώνει, μεταπλάθει καὶ μεταμορφώνει τὸν ἄνθρωπον. Τῆς μαγικῆς ταύτης ἐπιδράσεως στερεῖται ὁ ἄνευ ἐπαγγέλματος ἄνθρωπος. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ἐπάγγελμα καὶ παραμορφώνει πολλάκις τὸν φορέα του. Ὅπως ὑπάρχουν ὡρισμέναι σωματικαὶ ἀσθένειαι συνδεδεμέναι μὲ διάφορα ἐπαγγέλματα, καλούμεναι διὰ τοῦτο ἐπαγγελματικαὶ ἀσθένειαι, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ ψυχικαὶ ἀσθένειαι, συνδεδεμέναι μὲ τὰ πνευματικὰ πρὸ πάντων ἐπαγγέλματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκει καὶ τὸ τοῦ διδασκάλου. Ὅλοι ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν ἀπαιτήσεων, αἱ ὁποῖαι προβάλλονται ὑπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος εἰς τὸν διδάσκαλον. Συνήθως ὅμως παραβλέπομεν τὰς δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τοῦ ἐπαγγέλματος εἰς αὐτόν. Δὲν ἐννοῶ βεβαίως τὴν πτωχὴν καὶ περιωρισμένην ζωήν, ἡ ὁποία εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα καὶ ἀποτελεῖ μοῖραν τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Aloys Fischer ὀνομάζει «κατάραν τοῦ χαρακτῆρος» ἢ «τραγικὸν κίνδυνον» τοῦ διδασκάλου. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ δυσμενὴς ἐπίδρασις τοῦ ἐπαγγέλματος εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ διδασκάλου, ὥστε οὗτος νὰ γίνεται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ἀντικείμενον τῆς κωμῳδίας. Ἡ σχολαστικότης τοῦ διδασκάλου, ὅπως ὀνομάζομεν τὴν προσκόλλησιν αὐτοῦ εἰς τὰ μικρὰ καὶ ἀνάξια λόγου, ἡ ἀφύσικη παιδικὴ συμπεριφορά του, ἐκδηλουμένη διὰ λόγων καὶ πράξεων, ἡ μονόπλευρος κατεύθυνσις τοῦ μαθηματικοῦ ἐκείνου, ὅστις δὲν βλέπει «τί ἀποδεικνύει» ἕνα ποίημα, ἡ νευρικότης καὶ πρὸ πάντων τὸ μειονεκτικὸν συναίσθημα τοῦ διδασκάλου ὡς κοινωνικοῦ ἀνθρώπου εἶναι μερικαὶ μόνον ἀπὸ τὰς ψυχικὰς ἐπαγγελματικὰς ἀσθενείας τοῦ διδασκάλου.

Καὶ ἐρωτᾶται τώρα ἐν ὄψει τῶν πορισμάτων τούτων τῆς ψυχολογίας τοῦ διδασκάλου: Ποῖος εἶναι ὁ καλὸς παιδαγωγὸς καὶ πῶς θὰ προφυλαχθῇ οὗτος ἀπὸ τὰς δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τοῦ ἐπαγγέλματός του;

Οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ἱεραπόστολοι δὲν ἐμπίπτουν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ψυχολογίας, ἀλλὰ κατανοοῦνται

ΠΑΤΡΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ

ΕΥΘ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ὑποδ)ντοῦ τῆς Παιδ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

Εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς ἀσκήσεως τῆς πατρικῆς ἐξουσίας ἢ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν αὐτῆς ἢ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν μετατόπισιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα εὑρίσκουν πολλοί—δ)λοι, κληρικοί, δικασταί, κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι κ.λ.π.—τὴν ρίζαν τῆς κατὰ τὰς ἡμέρας μας παρατηρουμένης παιδικῆς ἐγκληματικότητος ἐλλείψεως καλῶν τρόπων συμπεριφορᾶς, ἀδιαφορίαν διὰ τὸ σχολεῖον καὶ τοὺς κοινωνικοὺς περιορισμοὺς καὶ ἄλλων ἀπρεπειῶν ἀφορήτων διὰ τοὺς ἐνήλικους.

Ἡ ἀνύπαρκτος πρὸς τοὺς ἡλικιωμένους ἀντίληψις σεβασμοῦ· ἡ σκιώδης περὶ ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος ἔννοια· ὁ ἄκρατος ἀτομισμὸς καὶ ἡ πρὸς τὸν συνάνθρωπον ἀναλγησία· ἡ δι' ἄνευ προσπαθείας πραγματοποίησις μεγάλων κερδῶν, γνωρίσματα τῆς περὶ ζωῆς σημερινῆς ἐν πολλοῖς ἀντιλήψεως, ἀποδίδονται εἰς τὴν ἔλλειψιν πατρικῆς—μητρικῆς ἐξουσίας, ὡς παράγοντος ἀγωγῆς.

Οἱ γονεῖς, πιστεύεται, δὲν εἶναι ἀρκούντως αὐστηροί· δὲν χρησιμοποιοῦν τὴν ποινὴν καὶ δὴ τὴν σωματικήν· ἐγκαταλείπουν τὰ παιδιά των ἀνεπηρέαστα εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ἐγκλήματος. δὲν ζητοῦν λόγον διὰ τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον τῆς ζωῆς τῶν παιδῶν των κατὰ τὰς ἐλευθέρας ὥρας· δὲν ἀναθέτουν οὔτε ζητοῦν εὐθύνας διὰ τὰς πράξεις τῶν ἀώρων καὶ ἀσχηματίστων ἀνηλίκων.

Εἶναι γεγονὸς βεβαίως, ἀποδεικνυόμενον διὰ τῆς ἁπλῆς παρατηρήσεως καὶ χωρὶς τὴν ἀνάγκην τῶν εὑρημάτων τῆς στατιστικῆς ἐρεύνης, ὅτι αἱ σχέσεις γονέων πρὸς τέκνα εἶναι διάφοροι ἀπὸ τὰς πρὸ 50ετίας τοιαύτας· παρατηρεῖται, ἀναντιρρήτως, σήμερον ὀλιγωτέρα χρῆσις τοῦ ξύλου· χαλαρωμένη ἡ ἀξίωσις διὰ τυφλὴν ὑπακοήν· ὀλιγωρία διὰ τὴν ἔμπρακτον ἐκδήλωσιν τοῦ δέοντος σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἡλικιωμένους καὶ τὰ συναφῆ πρόσωπα· πολλὴ ἐνθάρρυνσις καὶ ἀνοχὴ εἰς τὸ νὰ ὁμιλοῦν, νὰ ἀκούωνται καὶ νὰ λαμβάνουν ἀποφάσεις οἱ ἀνήλικοι.

Ἐρωτᾶται: ἀποτελεῖ τοῦτο παραίτησιν τῶν γονέων ἀπὸ τῶν ἐξουσιαστικῶν των δικαιωμάτων; Ἡ ἀπάντησις, κατὰ τὴν γνώμην μας, εἶναι, ναί! Κατὰ ἕνα μᾶλλον μεγάλο ποσοστόν! ἀλλὰ τὸ φάρμακον δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι οὔτε ἁπλοῦν οὔτε τὸ ἴδιον διὰ κάθε οἰκογένειαν· ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὸ ἐξουσιαστικὸν καὶ δεσποτικὸν σύστημα δὲν εἶναι δύσκολον πρᾶγμα καὶ δύναται νὰ φέρῃ θαυμάσια ἀποτελέσματα εἰς τινας τῶν περιπτώσεων, προλαμβάνον προβλήματα, ποὺ ἐδημιούργησαν ἄλλαι περιπτώσεις.

ἀπὸ ἕνα ἄλλο καθαρῶς πνευματικὸν αἰσθητήριον. Αἱ κατηγορίαι τῆς ἐμπειρικῆς ψυχολογίας δὲν μᾶς βοηθοῦν ἐνταῦθα. Ἔχομεν ἀνάγκην τῶν κατηγοριῶν τοῦ πνεύματος, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου διακονεῖ ὁ διδάσκαλος, καὶ τῶν μυστηριακῶν ἐκφράσεων τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τοῦ πάθους τῆς πίστεως, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἤδη ἐν χρήσει εἰς τοὺς θρησκευτικοὺς συλλόγους τῶν Πυθαγορείων καὶ εἰς τὰς μυστηριακὰς θρησκείας. Εἰς ἕνα παλαιότερον ἄρθρον μου, ἀναφερόμενον εἰς τὸν «Διδάσκαλον τῆς ἐποχῆς μας», ἐτόνιζα δύο χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ Ἕλληνος διδασκάλου: τὴν ζῶσαν πίστιν του καὶ τὴν ἔνταξίν του εἰς τὸν ἐθνικὸν μας πολιτισμὸν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν διδασκαλικὴν του συνείδησιν. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθοῦν ὁ ἄγρυπνος καὶ ἀδυσώπητος αὐτοέλεγχος τῶν Πυθαγορείων καὶ τοῦ Σωκράτους, ἡ διαρκὴς αὐτοαγωγὴ καὶ αὐτομόρφωσις, ὑπαγορευομένη ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῆς ἀτελείας καὶ ἐλλειπτικότητος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ ἀπαρασάλευτος προσήλωσις πρὸς ὡρισμένον σταθερὸν καὶ ὑψηλὸν σκοπόν, ὁ ὁποῖος ἐπιδιώκεται μετὰ πάθους. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἔλεγεν: «ἀγάπα τὸν Θεὸν καὶ κάμε ὅ,τι θέλεις». Κατὰ παρόμοιον τρόπον ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν εἰς τὸν διδάσκαλον: Ἐφ' ὅσον σὲ κατέχει ὁ ἐνθουσιασμός, τὸ παιδαγωγικὸν πάθος, τὸ «πάθος τοῦ πνεύματος», τὸ ὁποῖον διέκρινε τοὺς πρώτους χριστιανούς, κάμε ὅτι θέλεις.

Τελειώνω μὲ μίαν παραβολήν, τῆς ὁποίας τὸν πυρῆνα εὑρίσκω εἰς τὸν «Γεννημένον παιδαγωγὸν» τοῦ Spranger.

Ἕνας τεχνίτης κατασκευάζει τόξα. Ἔμπροσθέν του διέρχεται ἕνα παιδάκι, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖ ἐκπληκτον τὸν τεχνίτην καὶ τὰ τόξα του. Ἐκεῖνος ἠμπορεῖ νὰ συνεχίσῃ ἀδιάφορος τὴν ἐργασίαν του. Εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς τὸ τεχνικόν του ἔργον χωρὶς νὰ δίδῃ προσοχὴν εἰς τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἔκπληξιν τοῦ παιδιοῦ. Ἕνας παρόμοιος τύπος διδασκάλου, ἐνδιαφερόμενος μόνον διὰ τὴν τεχνικὴν τῆς διδακτικῆς καὶ ὄχι διὰ τοὺς ἔμπροσθέν του νεαροὺς ἀνθρώπους, ἐκτελεῖ ἕνα βάναυσον ἐπάγγελμα. Ἂν ὁ τεχνίτης τῶν τόξων προσέξῃ τὸ παιδάκι, τοῦ ἐξηγήσῃ μὲ στοργικὸν διαφέρον καὶ κατὰ τρόπον ἁπλοῦν τὰ μυστικὰ τῆς ἐργασίας του, τὸ διαφέρον του στρέφεται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι πρὸς τὰ πράγματα. Ὁ ἄριστος ὅμως παιδαγωγὸς δὲν μένει εἰς τὴν βαθμίδα αὐτήν, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ συνεπῶς εἰς μίαν ἠθικῶς οὐδετέραν περιοχήν. Τὰ τόξα ἠμποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ διὰ τὸ καλὸν καὶ διὰ τὸ κακόν. Ὁ γεννημένος—ἄριστος παιδαγωγὸς ἐπισημαίνει τὸν σκοπὸν καὶ μανθάνει τὸ παιδάκι νὰ σκοπεύῃ ὀρθῶς καὶ ἐπιτυχῶς πάντοτε πρὸς τὸν σκοπὸν—ἐχθρόν. Ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρώπου δὲν νοεῖται ἀγωγή. Τώρα εὑρισκόμεθα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ψυχικοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἠθικῶν ἀγώνων. Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ εἶναι ἡ ὑψηλὴ ἀποστολὴ τῆς ἀγωγῆς καὶ ὡς ἀποστολὴ εἶναι κατ' ἐξοδύσκολη διὰ τὸν ἄνθρωπον—παιδαγωγόν. Διὰ τοῦτο ὁ θεῖος παιδαγωγὸς μᾶς προειδοποιεῖ «μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός».

ΠΑΝ. Γ. ΚΟΡΟΤΖΗΣ

πολλές φορὲς ὡρισμένες ἰδιοτροπίες. Προβάλλει παράλογες ἀπαιτήσεις καὶ προβαίνει σὲ πράξεις, πού, μέ τὴν ἐπανάληψη, τοῦ δημιουργοῦν κακὲς συνήθειες. Ἡ ἀντίδραση τῶν γονέων στὴν ἰδιοτροπία π.χ. ὡρισμένων παιδιῶν νὰ πέρνουν καὶ νὰ καταστρέφουν τὰ ξένα πράγματα πρέπει νὰ εἶναι ἀποφασιστική, ὥστε νὰ συνηθίζῃ τὸ παιδὶ νὰ κάνῃ διάκριση στὰ πράγματα πού τοῦ ἀνήκουν καὶ νὰ σέβεται ὅ,τι ἀνήκει στοὺς ἄλλους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν προλαμβάνονται συνήθειες καὶ καλλιεργοῦνται ἀρετές.

Συμβαίνει ὅμως οἱ γονεῖς, μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ μὴ δυσαρεστοῦν σὲ τίποτε τὸ παιδί τους καὶ μὲ τὴ σκέψη νὰ μὴ ψαλιδίσουν τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία του, νὰ γίνωνται δοῦλοι τῶν ἰδιοτροπιῶν του καὶ χωρὶς συναίσθηση νὰ ἐνεργοῦν ἀρνητικὰ στὴν ψυχική του ἀνάπτυξη.

Ἡ διαστροφὴ τοῦ χαρακτῆρος πολλῶν παιδιῶν δὲν εἶναι ἄσχετη πρὸς τὴ στάση αὐτὴ τῶν γονέων, πού προέρχεται ἀπὸ ἄγνοια ἢ καὶ ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀγάπη.

Ὅταν τὸ παιδὶ βρίσκεται στὸ στάδιο ἐκεῖνο τῆς ψυχοσωματικῆς του ἀναπτύξεως, πού τοῦ ἐπιτρέπει νὰ σπάσῃ τὸν κλοιὸ τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος τοῦ σπιτιοῦ καὶ ν' ἀναζητήσῃ πιὸ πέρα τὴ συντροφιὰ καὶ τὸ παιγνίδι, πρέπει μὲ τὴν καθοδήγηση τῶν γονέων του ν' ἀποκτήσῃ σιγὰ—σιγὰ τὴ συνήθεια, νὰ τρώῃ, νὰ ντύνεται, καὶ νὰ βρίσκῃ τὰ παιγνίδια μόνο του, χωρὶς ἐξωτερικὴ βοήθεια. Ἔτσι πλουτίζει τὴν πεῖρα του, ἐνισχύει τὸ αὐτοσυναίσθημά του καὶ ἰσχυροποιεῖ τὶς ψυχικές του δυνάμεις.

Ἡ οἰκογένεια ὅμως σήμερα διαπράττει βασικὸ σφάλμα, ὅταν δίνει τὰ πάντα ἕτοιμα στὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ. Ἡ ὑπερβολικὴ αὐτὴ ὑπηρεσία πού παρέχεται στὸ παιδί, δὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι προετοιμάζει τυραννίσκους, ἀνθρώπους τῶν πολλῶν ἀπαιτήσεων στὴ ζωή, μαλθακούς, ἀνίκανους ν' ἀναλάβουν οἱανδήποτε σοβαρὴ προσπάθεια γιὰ δημιουργία.

Παράλληλα πρὸς τὴ στάση αὐτὴ τῶν γονέων, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἐποικοδομητικὴ στὴ διάπλαση τοῦ παιδικοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἴδια κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνώμαλη ζωὴ τῆς σημερινῆς οἰκογενείας εἶναι ἐμπόδιο στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξέλιξη τοῦ παιδιοῦ. Εἶναι γνωστὴ ἡ τεράστια ἐπίδραση πού ἀσκεῖ τὸ παράδειγμα στὴν εὐπλαστη παιδικὴ ψυχὴ μέσα στὴν οἰκογένεια. Τὸ παιδὶ στὰ πρῶτα ἀκόμα βήματα τῆς ζωῆς του οἰκοδομεῖ τὸν χαρακτῆρα του μιμούμενο τὶς πράξεις καὶ τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων, πού ἀμέσως τὸ περιβάλλουν. Καλὲς ἢ κακὲς ἕξεις, ἀρετὲς ἢ ἐλαττώματα τοῦ παιδιοῦ ἔχουν σχέση μὲ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς καὶ τὴ διαγωγὴ τῶν προσώπων τῆς οἰκογενείας.

Ἡ ἔλλειψη ἁρμονικῶν σχέσεων στοὺς κόλπους τῆς σημερινῆς οἰκογενείας καὶ ἡ ἀπουσία σπουδαίων ἀρετῶν, ὅπως εἶναι ἡ σωφροσύνη, ἡ ὑπομονή, ἡ εὐγένεια, ἡ φιλαλληλία καὶ ὁ σεβασμός, ἐξηγοῦν ὡς ἕνα σημεῖο τὴν ὑπεροψία, τὴν ἀγένεια καὶ τὴν ἀσέβεια πού χαρακτηρίζουν τοὺς σημερινοὺς νέους, ἐλαττώματα τὰ ὁποῖα ὑποβιβάζουν τὸν ἀνθρωπισμὸ τῶν ἀτόμων καὶ καθορίζουν τὴν ἠθικὴ παρακμὴ τῆς κοινωνίας στὴν ὁποία ζοῦν.

Διὰ τὴν περίοδο τῆς παρακμῆς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος ὁ Σος Καθηγητὴς κ. Καλλιάφας γράφει τὰ ἑξῆς εἰς τὸ βιβλίον του «Χαρακτηρισμὸς τῆς ἐποχῆς μας», σχετικὰ μὲ τὴ διαγωγὴ τῶν τότε νέων: «Ἰσχυροτάτη δὲ ἐπεκράτει ἡ ροπὴ πρὸς ἐξίσωσιν πάντων. Οὕτω κατὰ τὸν Πλάτωνα οἱ γονεῖς ἐξωμοιοῦντο καὶ ἐφοβοῦντο τὰ τέκνα, ταῦτα δὲ οὔτε ἐσέβοντο, οὔτε ἐφοβοῦντο τοὺς γονεῖς ἐν ὀνόματι τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας. Οἱ διδάσκαλοι φοβούμενοι τοὺς πλήρεις φιλελευθέρου πνεύματος μαθητὰς προσεπάθουν νὰ συγκρατοῦν αὐτοὺς διὰ θωπειῶν καὶ κολακιῶν, ἐνῷ οὗτοι ἠδιαφόρουν ἐντελῶς περὶ τῶν διδασκάλων. Οἱ νέοι καὶ γέροντες ἐξισοῦντο ἐντελῶς πρὸς ἀλλήλους καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ. Οἱ γέροντες ἵνα μὴ εἶναι ἀνιαροὶ καὶ δεσποτικοὶ χαριεντίζονται, ἀστειολογοῦσι καὶ μιμοῦνται τοὺς νέους».

Ἀλλ' οἱ ἀρχὲς τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου καὶ οἱ ἀντιλήψεις του γιὰ τὴ ζωὴ δὲν ἐπηρεάζουν μόνο τὴ στάση τῆς οἰκογενείας ἀπέναντι στὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ κι' αὐτὴ τὴν ὅλη παιδευτικὴ προσπάθεια τοῦ σημερινοῦ σχολείου. Αὐτὸ θὰ τὸ διαπιστώσουμε ἐξετάζοντας προσεκτικὰ τὰ διδακτικά μας πράγματα.

Ἡ σύγχυση καὶ ἡ ἀβεβαιότης πού κυριαρχεῖ στὴν ψυχὴ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ἀντανακλᾶ στὴν ἀγωγή μας, εἶναι ἔκδηλη στὰ διδακτικά μας συστήματα.

Εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ ἐπιστήμη τῆς Διδακτικῆς, παρ' ὅλες τὶς προόδους της κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, διέρχεται σήμερα μιὰ μεταβατικὴ περίοδο, γιατὶ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ στὸ στάδιο τοῦ πειραματισμοῦ καὶ δὲν προχώρησε ἀκόμη στὴν πλήρη ἐφαρμογὴ τῶν νέων της κατευθύνσεων.

Μὲ τὴν ἀπόρριψη τῶν Ἑρβατιανῶν διδακτικῶν ἀρχῶν, στὴ σύγχρονη διδακτική μας κίνηση τὸ πνεῦμα τῆς ἀναθεωρήσεως καὶ τῆς μεταλλαγῆς εἶναι φανερό.

Αὐτὸ πιστοποιεῖται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ διδακτικὰ συστήματα καὶ οἱ παραλλαγές τους, πού, μέσα στὸ πλαίσιο τῶν νέων διδακτικῶν ἀρχῶν, διατυπώθηκαν στὶς διάφορες χῶρες τὰ τελευταῖα χρόνια, εἶναι πολλά.

Τὴ μιὰ διδακτικὴ Ἑρβαρτιανὴ μέθοδο τὴν ἀντικατέστησε στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ ὄχι ἕνα ἀλλὰ πολλὰ διδακτικὰ ρεύματα.

Στὴ χώρα μας μεταφέρθηκαν ὅλα αὐτὰ τὰ συστήματα κι' ἔγιναν σποραδικὲς προσπάθειες νὰ ἐφαρμοσθοῦν αὐτούσια ἢ κάπως προσαρμοσμένα στὴν Ἑλληνικὴ πραγματικότητα. Ἡ ἐμφάνιση τῶν νέων διδακτικῶν κατευθύνσεων δημιούργησε ἐνδιαφέρον γιὰ σοβαρὴ ἔρευνα καὶ πειραματισμό, ἀλλὰ παράλληλα ὑπέθαλψε καινοφανεῖς τάσεις καὶ ἐπιπόλαιες ἄκαιρες ἐνέργειες στὴν πράξη. Ἡ προσπάθεια νὰ ἐμφανισθοῦν γνωστὰ ξένα συστήματα, μὲ μόνη τὴν ἀλλαγὴ ἑνὸς τίτλου, σᾶν ἐντελῶς νέα ἐπινοήματα, ἐγέννησε μεγαλυτέρα σύγχυση στὰ διδακτικὰ πράγματα τοῦ τόπου μας. Ποτὲ στὴ χώρα μας δὲν παρατηρήθηκε τέτοια ἀθρόα συγγραφή, ὅπως σήμερα, γύρω ἀπὸ τὰ διδακτικὰ προβλήματα. Ὅλοι γράφουν. Κι' αὐτοὶ πού ἔχουν μεγάλη πεῖρα καὶ βαθειὰ κατάρτιση κι, ἄλλοι πού δὲν κατέχουν σ' ὅλη τους τὴν ἔκταση τὰ διδακτικά μας ζητήματα. Ὅλοι αὐτοὶ περιστρεφόμενοι γύρω ἀπὸ τὰ ἴδια κατὰ τὸ πλεῖστον θέματα, στὰ ὁποῖα ὁ καθένας δίνει τὸν ἰδιαίτερο προσωπικό του τόνο, προσπαθοῦν νὰ ποδηγετήσουν τὸ δάσκαλο, νὰ τὸν βοη-

θήσουν ν' ἀκολουθήσῃ τὸν ἀσφαλέστερο καὶ ταχύτερο δρόμο τῆς ἐπιτυχίας στὸ διδακτικό του ἔργο. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ νέος, ἄπειρος ἀκόμα, ἀλλ' ἐνθουσιώδης δάσκαλος πελαγοδρομεῖ σήμερα περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε. Μὲ τὸ πλῆθος τῶν διδακτικῶν συνταγῶν στὴ σκέψη του στέκεται σαστιμένος κι' ἀναποφάσιστος μπροστὰ στὸ ἔργο του.

Ἔμπλεξε στὰ δίχτυα τῶν ποικίλων παραλλαγῶν τῶν διαφόρων διδακτ)ων συστημάτων καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπνεύσῃ. Κάτω ἀπὸ τὶς συνθῆκες αὐτὲς πειραματίζεται ἐπανειλημμένα, ἀλλ' οἱ καρποὶ τῶν προσπαθειῶν του δὲν εἶναι ἱκανοποιητικοί. Οἱ δυνάμεις ποὺ ξοδεύει, μέσα στὴ διδακτικὴ πολυμορφία ποὺ ἐπικρατεῖ, εἶναι δυσανάλογα περισσότερες πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ποὺ ἔχει.

Ἡ ἐλάχιστη ἐπίσης προσφορὰ πολλῶν σχολείων μας στὴν ψυχοφυσικὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ ὀφείλεται στὴν παρανόηση τῶν ἀρχῶν τοῦ σχολείου ἐργασίας καὶ στὴν πρόχειρη καὶ ἐσφαλμένη ἐφαρμογή τους. Αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι τυχαῖο γεγονός, ἀλλ' ὀφείλεται στὴν ἀνεπάρκεια τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, στὴν ἔλλειψη ἀρτίως ὀργανωμένων προτύπων σχολείων, στὶς πραγματικὰ δυσμενεῖς συνθῆκες λειτουργίας τῶν σχολείων μας, μὲ τὴν παντελῆ κυρίως ἔλλειψη τῶν μέσων ἐργασίας καὶ στὴν προχειρότητα ἀντιμετωπίσεως τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ διδακτικὸ ἔργο προβλημάτων.

Συμβαίνει λοιπὸν εἰς τὰ σχολεῖα ὅπου διαφεύγει τὸ πραγματικὸ νόημα τοῦ σχολείου ἐργασίας, κατὰ τὴν προσπάθεια ἐξυπηρετήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτενεργείας, ἡ διενεργουμένη χωρὶς ὡρισμένο σχέδιο διδασκαλία νὰ διαφεύγῃ ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ δασκάλου καὶ ἀκολουθώντας τὰ ρευστὰ καὶ εὐμετάβλητα διαφέροντα τῶν μαθητῶν νὰ ἐκτρέπεται ἀπὸ τὸν πραγματικὸ σκοπό της. Ἡ Διδασκαλία αὐτή, κατὰ τὴν ὁποία ἡ διεξαγομένη συζήτηση ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐξεταζομένης ἑνότητος καὶ ἐξελίσσεται σ' ἕνα τυχαῖο καὶ ἄσκοπο διάλογο, δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθῇ στὴν βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ σχολείου, κατὰ τὴν ὁποία πρέπει νὰ παρέχωνται συστηματικὰ πρὸς τοὺς μαθητὰς οἱ ἀπαραίτητες γιὰ τὴ ζωή τους γνώσεις.

Εἶναι εὐνόητο, ὅτι ἡ σχολικὴ ἐργασία, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ μιὰ συμπτωματικὴ πορεία καὶ δὲν θέτει ὅρια μέσα στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ κινῆται ὁ μαθητὴς κατὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἑνὸς προβλήματος, ὄχι μόνο δὲν προσφέρει χρήσιμες γνώσεις καὶ δεξιότητες ἀλλ' εὐνοεῖ τὴν ἐκκόλαψη τῆς προπετείας καὶ τῆς ἐπιπολαιότητος καὶ ἀποτελεῖ ἐμπόδιο στὴν καλλιέργεια τῶν καλῶν συνηθειῶν τῆς τάξεως, τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ὑπομονῆς.

Δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοηθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ τόλμη καὶ ἡ ἀποφασιστικότητα εἶναι στοιχεῖα ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀπαγγίστρωσή μας ἀπὸ τὰ παληὰ φθαρμένα συστήματα καὶ τὴν προσαρμογὴ τῆς σχολικῆς μας πράξεως στὶς νέες κατευθύνσεις τῆς Διδακτικῆς, ἀλλ' ὅμως κάθε προσπάθεια ἐφαρμογῆς μιᾶς νέας μεθόδου, γιὰ νὰ μὴν ἀποβαίνει ἀνώφελη καὶ εἰς βάρος τῆς ψυχικῆς ἀναπτύξεως τῶν μαθητῶν, δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῆται χωρὶς τὴν πλήρη καὶ πολύπλευρη γνώση τῶν νέων διδακτικῶν ἀρχῶν ἢ ὕστερα ἀπὸ κάποιο πρόχειρο σχέδιο ἐργασίας, ποὺ δὲν εἶναι βέβαια προϊὸν σοβαρῆς μελέτης. Προκειμένου ἡ τάση μόνο ἐκσυγχρονισμοῦ, ὅταν βέβαια λείπει καὶ ἡ συναίσθηση εὐθύνης γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας, νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ σὲ βασικὰ καὶ μόνιμα σφάλματα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ νέου σχολείου, ἡ προσφορά μας στὸ μικρὸ μαθητὴ θὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερη, ἂν δὲν ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὸ παληὸ συνηθισμένο σύστημα ἐργασίας.

Ἀλλὰ καὶ ἐπίδραση ποὺ ἀσκεῖ ἡ ἐφαρμογὴ στὴν Ἀμερικὴ καὶ σ' ἄλλες χῶρες διδακτικῶν συστημάτων τῶν ὁπαδῶν τῆς ἄκρας προοδευτικῆς κινήσεως ἐνισχύει τὴν παρατηρουμένη τάση ἀναρχίας κατὰ τὴν διδασκαλία.

Ἡ μέθοδος τῆς ἀτομικευμένης διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἀδιαφοροῦσα γιὰ τὴν προετοιμασία τοῦ ἀτόμου γιὰ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ ἐπιδιώκει, μὲ τὴν πλήρη ἀνάπτυξη τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων τοῦ τροφίμου, νὰ καταστήσῃ τὰ ἄτομα ἱκανὰ γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ζωῆς, ἀποτελεῖ ἐπικίνδυνη μονομέρεια γιὰ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ μέλλοντος, ἡ δὲ ἐφορμογή της δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸ νόημα τῆς σοβαρῆς καὶ συστηματικῆς ἐργασίας.

Εἶναι εὐνόητο, ὅτι ὁ κανονικῆς νοητικῆς ἀναπτύξεως μαθητὴς δὲν μπορεῖ ὁ ἴδιος, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀτομικευμένης διδασκαλίας, νὰ θέσῃ μὲ ἐπιτυχία σκοπούς, νὰ βρῇ κατάλληλα μέσα, τὴν κατάλληλη πορεία καὶ νὰ προχωρήσῃ στὴν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν κατὰ τὴν διδασκαλία.

Σοβαρὸ μειονέκτημα τῆς διδακτικῆς ταύτης κατευθύνσεως εἶναι ὅτι παύει κατὰ τὴ διδασκαλία ἡ εὐεργετικὴ ἀκτινοβολία τῆς διδασκαλικῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία ἀναμφισβήτητα ἀποτελεῖ τὸν πρῶτο καὶ σπουδαιότερο παράγοντα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς. Ἡ αὐτοαγωγὴ καὶ ἡ αὐτομόρφωση εἶναι ἔννοιες ποὺ στεροῦνται περιεχομένου καὶ σημαίνουν ἄρνηση τοῦ φαινομένου τῆς ἀγωγῆς. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ὅπως διαπιστώνουμε στὴν καθημερινὴ ζωή, εἶναι πράγματι δεκτικὸς ἀγωγῆς καὶ ἀπόδειξη εἶναι ἡ βαθειὰ ἐπίδραση ποὺ ἀσκεῖ ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ ἔμψυχο περιβάλλον στὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ καλοὶ τρόποι καὶ οἱ καλὲς συνήθειες φέρουν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴ σφραγίδα τῆς οἰκογενείας ὑγιῶν ἀρχῶν καὶ παρόμοιου κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Ὕστερα ἀπὸ δσα θίξαμε γύρω ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ καὶ σχολικὴ μας ἀγωγή, μποροῦμε νὰ ὁδηγηθοῦμε στὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ τάση ὑποχωρήσεως στὶς παιδικὲς ἀδυναμίες ὡς τὸ σημεῖο τῆς καταργήσεως κάθε ὠφελίμου, γιὰ τὴν ἀνάπτυξη χρησίμων ἕξεων, περιορισμοῦ, ἡ ἔλλειψη ἐνιαίας σταθερᾶς διδακτικῆς κατευθύνσεως καὶ ἡ τάση περιορισμοῦ τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀγωγῆς μας εἶναι στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καθορίζουν τὴν ἐλαττωματικὴ πλευρὰ στὴ σφαῖρα τῆς σημερινῆς μας ἀγωγῆς.

Σήμερα, ποὺ, ἐνῶ ζοῦμε στὴν περίοδο τῶν καταπληκτικῶν προόδων, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς, ἡ κοινωνία εὑρίσκεται σὲ ἐπικίνδυνο σημεῖο ἠθικῆς καταπτώσεως, ἐπιβάλλεται μιὰ νέα θεώρηση τῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς καὶ μιὰ γιγαντιαία, προσπάθεια, ὥστε ν' ἀπαλλαγῇ ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ σχολεῖο ἀπὸ τὶς σημερινὲς ἀδυναμίες στὴν παιδευτικὴ τους προσπάθεια καὶ νὰ συντελεστῇ ἔτσι μιὰ ἠθικὴ κοινωνικὴ ἐξυγίανση.

Τὸ ἀτομιστικὸν ἰδεῶδες καὶ τὸ ἰδεῶδες ζωῆς, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῶν σημερινῶν συνθηκῶν καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ζωῆς καλύπτουν ἀρκετὸ χῶρο στὶς ἐπιδιώξεις τῆς ἀγωγῆς, πρέπει νὰ θεραπεύωνται παράλληλα πρὸς τὸ ἀνθρωπιστικὸ ἰδεῶδες. Ἡ προετοιμασία τοῦ ἀτόμου γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἰδιαίτερα στὴν ἐποχή μας, δὲν εἶναι ὑπόθεση ἡ ὁ ποία στερεῖται σημασίας καὶ γι' αὐτὸ τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ ἀφιερώσῃ μέρος τῶν προσπαθειῶν του στὴν κατεύθυνση αὐτή, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιορίσουμε τὶς ἐπιδιώξεις τῆς ἀγωγῆς μέσα στὸ πλαίσιο αὐτό.

Στὴν ἐποχή μας ποὺ ὅλα κρίνονται μὲ τὸ μέτρο τοῦ πρακτικῶς ὠφελίμου καὶ τῆς αὐστηρῆς λογικῆς, παράλληλα πρὸς τὴν ἀνάπτυξη τῆς νοήσεως καὶ τῶν πρακτικῶν δεξιοτήτων, ἐπιβάλλεται ἡ καλλιέργεια τοῦ συναισθήματικοῦ κόσμου τοῦ παιδιοῦ. Τὸ συναίσθημα εἶναι τὸ κίνητρο τῆς βουλήσεως γιὰ τὶς εὐγενεῖς καὶ ἀνώτερες πράξεις καὶ στὴ ἀνάπτυξή του θὰ στηριχθῇ ἡ ἠθικοποίηση τοῦ παιδιοῦ. Ὁ ἐσωτερικὸς ἐξευγενισμὸς τοῦ ἀτόμου, ποὺ τὸ τοποθετεῖ σὲ ἀνώτερη βαθμίδα πραγματικοῦ πολιτισμοῦ, προϋποθέτει συναισθηματικὴ καλλιέργεια. Ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ ἐκμεταλλευτῇ τὶς τόσες εὐκαιρίες γιὰ νὰ ἐξάρῃ τὴν καλὴ πράξη καὶ νὰ γεννήσῃ στὴν παιδικὴ ψυχὴ τὴ συγκίνηση καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸ γι' αὐτή.

Σήμερα, ποὺ ὅλα μαρτυροῦν ὅτι ἡ κοινωνία μας διέρχεται βαθειὰ ἠθικὴ κρίση, ἐπιβάλλεται νὰ κοσμήσουμε τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ μὲ εὐγενῆ αἰσθήματα, ποὺ θὰ τοῦ δώσουν τὴ σφραγίδα τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ τοῦ χαρίσουν ἠθικὴ ἱκανοποίηση.

Τὸ αἴσθημα τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς μεγαλυτέρους, ποὺ ἀποτελεῖ θεμέλιο λίθο γιὰ τὴν ἠθικὴ ἐξύψωση τοῦ ἀτόμου, πρέπει νὰ ἀποτελῇ ἀναπόσπαστο στοιχεῖο ἀπὸ τὶς ψυχὲς τῶν νέων μας. Ἡ σημερινὴ δυστυχῶς οἰκογενειακὴ ἀγωγὴ καὶ κατὰ ἕνα μέρος ἡ σχολικὴ μὲ τὴν τακτικὴ τῆς ἱκανοποιήσεως ὅλων τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ παιδιοῦ, συντελῇ ὥστε νὰ ἐκλείπῃ ὁ σεβασμὸς καὶ τὴ θέση του νὰ παίρνῃ στὴν παιδικὴ ψυχὴ ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἀναίδεια, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα εἶναι ἱκανὰ νὰ διαστρέψουν χαρακτῆρες καὶ νὰ δημιουργήσουν στείρους καὶ ἐπιζήμιους γιὰ τὴν κοινωνία ἀνθρώπους.

Ἡ μόρφωση ἠθικῶν ἀτόμων ἀποτελεῖ σήμερα ἐπιτακτικὴ κοινωνικὴ ἀνάγκη, γι' αὐτὸ ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ σχολεῖο ὀφείλει νὰ κατευθύνῃ τὴν ψυχὴ τῶν νέων πρὸς εὐγενεῖς σκοποὺς καὶ ἀνώτερα ἰδανικά, τὰ ὁποῖα ταυτίζονται πρὸς τὴν ἰδέα τῆς ἀλήθειας, τοῦ δικαίου καὶ τῆς ὑπηρετήσεως τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Πρέπει ὁ σημερινὸς νέος, μὲ τὴν πίστη ὅτι ὁ προορισμὸς τῆς ζωῆς εἶναι κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ζωϊκῶν ἀναγκῶν, νὰ ἐνστερνιστῇ τὰ χριστιανικὰ ἰδανικά, ποὺ ἀποτελοῦν πηγὴ χαρᾶς καὶ ἠθικῆς ἱκανοποίησεως. Μέσα σὲ τέτοιο κλίμα ἀναπτυσσόμενο τὸ παιδί, ὅταν σὰν ἐνήλικος ἀποτελέσῃ ἐνεργὸ κοινωνικὸ μέλος, θὰ εἶναι ἕνα ἄτομο μὲ πλήρη ψυχικὴ ὑγεία, ἀπηλλαγμένο ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη τῆς ἀβεβαιότητος, ἐλεύθερο ἀπὸ τὸ ἄγχος τῆς ἀνίας καὶ τῆς ἀπαισιοδοξίας καὶ ἱκανὸ νὰ ἀντιμετωπίσῃ μὲ θάρρος καὶ αἰσιοδοξία τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς.

Μιὰ σταθεροποίηση τῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἀγωγῆς πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ καὶ μιὰ ἐντατικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν πραγματοποίηση καὶ τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδεώδους ἀποτελοῦν τὰς βάσεις γιὰ μιὰ κοινωνικὴ ἀναμόρφωση.

Στὴν ἀναδημιουργικὴ ὅμως αὐτὴ προσπάθεια ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἔργου του, θὰ ἀναλάβῃ νὰ ἡγηθῇ καὶ θὰ παίξῃ πρωτεύοντα καὶ ἀποφασιστικὸ ρόλο δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸ δάσκαλο μὲ τὸ λαϊκὸ σχολεῖο.

Ὅλες οἱ ἄλλες μεμονωμένες προσπάθειες τῆς πολιτείας τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν διαφόρων συλλόγων γιὰ μιὰ ἠθικὴ ἀναγέννηση ἀποβαίνουν μάταιες, ὅταν τὸ σχολεῖο χωλαίνῃ. Σὲ μιὰ τέτοια ἡρωϊκὴ προσπάθεια ποὺ ἀπαιτεῖ πολὺ μόχθο, ζωτικότητα καὶ ἀκμαῖες ψυχικὲς δυνάμεις, δὲν μπορεῖ ν' ἀνταποκριθῇ ὁ σημερινὸς μας κουρασμένος ψυχικὰ καὶ ἀπογοητευμένος δάσκαλος.

Γιὰ ν' ἀποχτήσῃ δυνάμεις κι' ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ ἱεραποστολικό του ἔργο πρέπει οἱ εἰδικοὶ στὸν τομέα τῆς ἀγωγῆς καὶ προπαντὸς ἡ πολιτεία νὰ τὸν συνδράμουν.

Οἱ Παιδαγωγοί μας πρέπει νὰ τοῦ ὑποδείξουν γνήσιες συγκεκριμένες λύσεις ποὺ θὰ διαλύουν τὴν σύγχυση γύρω ἀπὸ τὰ διδακτικά μας ζητήματα καὶ θὰ προάγουν τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς. Ἡ πολιτεία πρέπει νὰ τοῦ παράσχῃ ἀμέριστη ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ βοήθεια γιὰ νὰ τὸν καταστήσῃ ἔτσι ἱκανὸ νὰ ἀφοσιωθῇ ὁλόψυχα στὸ ἔργο του. Πρέπει ἀκόμη νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς δρους γιὰ μιὰ πληρέστερη ἐπαγγελματική του μόρφωση καὶ γιὰ τὸν ἐφοδιασμὸ τῶν σχολείων μας μ' ὅλα τὰ σύγχρονα ἀπαραίτητα μέσα. Μόνο κάτω ἀπὸ τὶς συνθῆκες αὐτὲς θὰ ἀναπτυχθῇ στὴ διδασκαλικὴ ψυχὴ ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ παιδὶ καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὸ θεάρεστο ἔργο, δυνάμεις οἱ ὁποῖες θὰ καταστήσουν τὸ σχολεῖο ζωντανὸ ὀργανισμὸ καὶ παράγοντα ἀναμορφωτικὸ τῆς κοινωνίας.

Μὲ δδηγὸ τὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς ψυχῆς του θὰ πραγματοποιήσῃ ὁ δάσκαλος τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν οἰκογένεια, θὰ ἀποσπάσῃ τὴν ἐμπιστοσύνη της, θὰ τῆς δώσῃ ὀρθὲς κατευθύνσεις γιὰ τὸν τρόπο ποὺ θὰ ρυθμίσῃ τὴ διαγωγή της ἀπέναντι στὸ παιδὶ καὶ μὲ μιὰ λέξη θὰ πετύχῃ μιὰ γόνιμη συνεργασία σχολείου καὶ οἰκογενείας γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς παιδικῆς προσωπικότητος. Γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀκόμα ἀπὸ τὴ διδακτικὴ ἀβεβαιότητα καὶ τὴν κάποια ἀναρχία ποὺ παρατηρεῖται στὴ διδακτικὴ πράξη καὶ νὰ προχωρήσουμε στὴν παγίωση ἑνὸς προσαρμοσμένου στὶς συνθῆκες τοῦ τόπου μας συγχρόνου συστήματος, θὰ στηριχθοῦμε στὴ δραστηριότητα τοῦ δασκάλου.

Αὐτός, μὲ τὴν καθοδήγηση τῶν εἰδικῶν καὶ τῶν ἁρμοδίων στὰ ζητήματα τῆς ἀγωγῆς τοῦ τόπου μας, θὰ γίνῃ ὁ ἴδιος ὁ ἐρευνητής. Θὰ ἀναλάβῃ ὑπεύθυνα νὰ πειραματιστῇ στὶς σύγχρονες μεθόδους καὶ μετὰ παρέλευση ὡρισμένου χρόνου θὰ ἐκθέσῃ τὰ ἀποτελέσματά του.

Μέσα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ πράξη θὰ ἐξαχθοῦν ἀσφαλῆ πορίσματα γιὰ τὴν καταλληλότητα ἢ ὄχι τῶν νέων διδακτικῶν μεθόδων.

Ὕστερα ἀπὸ τὸν ἔλεγχον ποὺ θὰ ἀσκήσουν οἱ ὑπεύθυνοι στὰ ἀποτελέσματα τοῦ πειραματισμοῦ τῶν δασκάλων τῆς χώρας, θὰ ἐξαχθοῦν τότε γενικοῦ κύρους πορίσματα ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τὴ βάση γιὰ τὴν καθιέρωση ἑνιαίου συγχρόνου Ἑλληνικοῦ διδακτικοῦ συστήματος. Ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα προβλήματα,

ΤΟ ΑΜΕΣΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

ΔΗΜ. Ι ΠΑΠΠΑ, Ο]ξίου Μετσόβου

—Ἡ ἀτομικὴ ἐποχή μας συνιστᾶ τὴν ὕστατη καὶ κορυφαία ἐκδήλωση τῆς μεγάλης οἰκονομικῆς καὶ τεχνικῆς ἐξέλιξης, ἡ ὁποία μετέβαλε τὴν φυσιογνωμία της. Ἡ μετατόπιση πλέον στὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ περιβάλλον εἶναι πάρα πολὺ μεγαλύτερη καὶ ριζικώτερη ἀπὸ κάθε προηγούμενο. Δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ ἐπανάσταση, ἡ ὁποία μετέτρεψε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ μόριο τῆς νομαδικῆς ἀγέλης σὲ αὐτόβουλο παραγωγὸ τῶν μέσων διατροφῆς του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνα, ἡ ὁποία πολλαπλασίασε ἀπότομα καὶ τεράστια τὴ παραγωγικὴ δύναμη καὶ ὡδήγησε στὴν ἐπικράτηση τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων τῆς ζωῆς.

—Μὲ τὴ διάσπαση τοῦ ἀτόμου, ἀπήστραψε μιὰ ἀπροσμέτρητη ἐπέκταση τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος καὶ τῆς τεχνικῆς ἐφευρετικότητας, μιὰ ἐκτυφλωτικὴ ἀνάβλυση τοῦ πνεύματος γενικὰ καὶ τῆς δύναμης τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ ταυτόχρονα ἀνέκυψε, ἐντονώτερη ἡ ἀπειλὴ τοῦ κινδύνου τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ μορφὴ τῆς ἠθικῆς κρίσης τοῦ πολιτισμοῦ μας.

—Ὁ φόβος τῆς σκοτεινῆς Μοίρας, ἡ ὁποία ἦταν γρηγορώτερα ἔξω ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, τώρα μετατοπίσθηκε μέσα στὰ ἴδια τὰ ἔργα του. Καὶ ἔτσι φτάσαμε στὴ δαιμονικὴ εἰδωλολατρία τῆς τεχνικῆς καὶ σὲ μιὰ ἀφάνταστα ὑπερπολιτισμένη ἐποχή—τὴν ἐποχή μας—ποὺ παρατηρεῖται μιὰ βαρειὰ ὑποτροπὴ πρὸς στὸ προγονισμὸ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἰδεῶν.

—Σήμερα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, ἡ ἀνθρώπινη πραγματικότητα καὶ ἡ ἀναδημιουργία τῆς νέας ἁρμονίας μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σημερινοῦ διογκωμένου κόσμου τῆς τεχνικῆς ἀποθέωσης, ὑποστηρίζεται δμόφωνα ὅτι θ' ἀντιμετωπισθῆ μόνο μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν παραμεληθέντων ἀποθεμάτων τῶν ἠθικῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν. Ὥστε, ἀποτελεῖ τοῦτο βασικὸ αἴτημα ἐξανθρωπισμοῦ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, γιὰ νὰ δυνηθῆ νὰ δαμάση τὴ νέα ζωή του καὶ νὰ κυριαρχήση εὐεργετικὰ κι' ὠφέλιμα ἐπ' αὐτῆς.

—Καὶ στὸ αἴτημα αὐτὸ κυρίως συγκεντρώνεται ἡ προσπάθεια τῆς σύγχρονης ἀγωγῆς μὲ σκοπὸ νὰ κάμη τὸν ἄνθρωπο, περισσότερο ἄνθρωπο. Μὲ τὴ παιδεία ἡ τυφλὴ ὁρμὴ ἡ ὁποία ἐνυπάρχει βιολογικὰ συσσωρευμένη στὸν ἄνθρωπο ἀνεβαίνει στὸ φῶς, σὰν πηγαία ἀγαθοποιὸς δύναμη τῆς ψυχῆς. Ἔτσι ἀποκτᾶ ὁ ἄνθρωπος προσωπικότητα, δηλαδὴ ἱκανότητα νὰ πραγματοποιήση τὴ ζωή του μὲ τὸν ἀξιώτερο δυνατὸ τρόπο, τὸν ὁποῖο ἐπιτρέπει καὶ τοῦ προσφέρει ἡ στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς του.

Καὶ ἀκόμη σήμερα πιστεύεται, ὅτι μὲ τὴν Παιδεία ἡ μάστιγα τῶν νευρώσεων, αὐτὴ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀρρώστεια τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ δημιούργησε παράφορους χαρακτῆρες καὶ βάρβαρες ψυχές, θὰ κατορθωθῆ νὰ ἀποκατασταθοῦν οἱ θεμελιώδεις σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἑαυτό του, τοὺς συνανθρώπους του, τὸ περιβάλλο του.

—Ἀλλὰ ἂν ἀντικειμενικὰ καὶ γενικὰ ἔχει ἔτσι τὸ ζήτημα, εἰδικὰ καὶ συγκεκριμένα γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες, ποὺ διαρκέστερη καὶ βαθύτερη ὑπῆρξε ἡ δίνη τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ σάλου τῶν ἡμερῶν μας καὶ ποὺ τὰ πληθυσμιακὰ δεδομένα καὶ ἡ παραγωγικὴ ἀνεπάρκεια καθημερινῶς δημιουργοῦν ὀξὺ τὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς καὶ πολιτιστικῆς μας βιωσιμότητας, καὶ ποὺ ἡ συνθετικὴ πολυμέρεια τῆς σημερινῆς ζωῆς μᾶς ἔχει κατακλύσει ἀπὸ τὴν πρώτη ὥρα, ὁ ρόλος φυσικὰ τῆς Παιδείας μας παραμένει σήμερα ἀμετάθετος καὶ ἀναλλοίωτος στὴν ἔσχατη ἐπιδίωξή του.

—Ἐνῶ ὅμως στὴν ἐποχή μας ὅλοι στρέφουν παρήγορο βλέμμα πρὸς τὴν Παιδεία, καὶ ἐνῶ πράγματι σὰν βασικὸς σκοπὸς τῆς σύγχρονης ἀγωγῆς παρουσιάζεται ἡ προσαρμογὴ τοῦ νέου ἀνθρώπου στὴν τόσο ἀφόρητα ἀπαιτητική μας πραγματικότητα καὶ ἐνῶ οὐδέποτε ἄλλοτε ὑπῆρξε τόσο δύσκολο καὶ τόσο βαρὺ τὸ ἔργο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, στὸν τόπο μας δυστυχῶς ἐξακολουθεῖ νὰ ὀρθώνεται σὰν αἴτημα κεφαλαιώδους σημασίας ἡ ὑλική, πνευματική, ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξύψωση τοῦ Ἕλληνα δασκάλου. Εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο ὅτι οὐδέποτε ἄλλοτε ἡ σημασία τοῦ ἕλληνα δασκάλου δὲν ὑπῆρξε τόσο κεφαλαιώδης καὶ τόσο πρωταρχικὴ ὅσο στὸν καιρό μας. Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς Παιδείας προβάλλει σήμερα κολοσσιαία. Καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπιβάλλεται νὰ ἐξετάσουμε ποία εἶναι ἡ μορφωτικὴ καὶ ἡ ὑλικὴ θέση τοῦ Ἕλληνα δασκάλου σήμερα στὸν τόπο μας καὶ πῶς ἀγωνίζεται ὁ ψυχοπλάστης καὶ δημιουργὸς τῆς νέας ζωῆς ν' ἀνταποκριθῆ στὸ αἴτημα τῶν καιρῶν του.

—Γιὰ τὸ σημερινὸ δάσκαλο ἔγιναν βαρύτερες καὶ οἱ ὑποχρεώσεις του, πιὸ ὑπεύθυνος ὁ ρόλος του, πιὸ ἐπίμοχθο τὸ ἔργο του. Καὶ γνωρίζει καλὰ ὁ σημερινὸς Ἕλληνας δάσκαλος, ὅτι πρέπει νὰ ἐργαστῆ σκληρὰ καὶ ἐπίμονα γιὰ νὰ μπορέση νὰ ἀρτιωθῆ ἐπαγγελματικὰ καὶ νὰ καλλιεργηθῆ γενικώτερα, ὥστε ν' ἀνταποκριθῆ στὸ σημερινὸ αἴτημα τῆς πνευματικότητας τοῦ δασκάλου. Ἡ μόρφωση εἶναι ἀκτινοβολία. Μόνο ἀπὸ τὸ περίσσευμά του μπορεῖ νὰ προσφέρη ὁ ὥριμος καὶ σχηματισμένος ἄνθρωπος, στὸν ἀνώριμο ποὺ διψᾶ νὰ μορφωθῆ. Μὲ τὸν ἐσωτερικὸ πλοῦτο του πρὸ παντὸς μορφώνει ὁ δάσκαλος. Ὁ μαθητὴς ζητᾶ νὰ αἰσθανθῆ μιὰ βαθειὰ καλλιεργημένη διάνοια, ἕνα πνεῦμα ἀνοιχτὸ καὶ ἀνήσυχο, μιὰ ψυχὴ ποὺ ἔχει ζήσει τὸ μόχθο καὶ τὴν εὐθύνη τῆς αὐταγωγῆς καὶ πλάθεται ὁλοένα μέσα σ' αὐτὸ τὸ μόχθο καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴν εὐθύνη. Μὲ τὸ παράδειγμά του παιδαγωγεῖ ὁ δάσκαλος. Καὶ μόνο

ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν ὀργάνωση καὶ λειτουργία τῆς παιδείας στὴ χώρα μας, ὁ φωτισμένος καὶ ἐνθουσιώδης δάσκαλος μπορεῖ νὰ ὑποδείξη τὶς ὀρθὲς λύσεις.

Γιὰ νὰ ἔχη πλούσια ἀποτελέσματα μιὰ ἀναδιοργάνωση τῆς παιδείας, ποὺ ἀποτελεῖ πλέον ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ τὴ χώρα μας, πρέπει ὁ δάσκαλος καὶ τὸ λαϊκὸ σχολεῖο νὰ τοποθετηθῆ στὴ θέση ποὺ ἁρμόζει.

Ἔτσι θὰ χύσουμε καινούργιο αἷμα στὸ γηρασμένο κοινωνικό μας ὀργανισμὸ καὶ θὰ βοηθήσουμε τὴ νεολαία καὶ τὸ λαό μας νὰ ἀνέλθη σὲ ἀνώτερα πολιτιστικὰ καὶ πνευματικὰ ἐπίπεδα.

ἐφ' ὅσον ἔχει ὁ ἴδιος μορφωθῆ καὶ ὁλοένα μορφώνεται μπορεῖ νὰ μορφώση καὶ τοὺς ἄλλους. Καὶ γι' αὐτὸ μοχθοῦν σκληρὰ νὰ μορφωθοῦν οἱ δάσκαλοι γὰ νὰ φανοῦν πραγματικὰ ἀναμορφωτὲς τοῦ τόπου μας.

Ὅ,τι χαρακτηρίζει ἀκόμη σήμερα τὴ ζωή μας εἶναι ἡ στενὴ ἐπαγγελματικὴ καὶ βιωτικὴ ἐξειδίκευση. Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κυριαρχίας τοῦ πληθωρικοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Μόνο οἱ λίγες πάγιες γνώσεις καὶ ὁ ἐμπειρισμὸς δὲν ἀρκοῦν γιὰ τὸ δύσκολο ἔργο τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἀτόμου στὴ πολύπλευρη καὶ πολύπραγη μορφὴ τῆς ζωῆς μας. Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἰσχύει σήμερα γιὰ τὸ δάσκαλο ὁ κοινωνικὸς νόμος τῆς ἐπιστημονικῆς εἰδίκευσης. Χρειάζεται καὶ προοδευτικὴ ἀρτίωση τῆς γενικῆς καλλιέργειας ἐπίμονη παρακολούθηση τῶν παιδολογικῶν ἐπιστημῶν του προοδευτικὴ ἀρτίωσι τῆς γενικῆς καλλιέργειάς του γιὰ νὰ μπορέση ν' ἀντιμετωπίση δημιουργικὰ τὴ σημερινὴ σχολικὴ πραγματικότητα, ν' ἀποβῆ ἐνσαρκωτὴς ἰδανικῶν πολιτισμοῦ καὶ ἀνθρωπισμοῦ, νὰ δδηγήση φυσικὰ καὶ ἀβίαστα στὸ βιολογικὸ ὡρίμασμα τοῦ ἀτόμου μὲ γνωστικὴ περιέργεια, μὲ ἦθος καὶ εὐγένεια, μὲ ἔντονη τὴ βιολογικὴ του καρτερία. Χρειάζεται ἔρευνα καὶ διάγνωση τῆς διαμορφωθείσης μεταπολεμικῆς παιδικῆς νοοτροπίας, τῶν ἐνδιαφερόντων τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ροπῶν, ἐπισήμανση τῶν ψυχικῶν τραυματισμῶν, διαπίστωση καὶ παιδευτικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ τοπικοῦ, φυσικοῦ, ἱστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος.

—Οἱ ταχύτητες τῆς σημερινῆς μας πραγματικότητας ἀπαιτοῦν κυριώτατα ὁ δάσκαλος νὰ ἀναγάγη τὸν ἑαυτόν του σὲ «Παιδαγωγοῦσα» προσωπικότητα. Γι' αὐτὸ προσπαθεῖ ὁ σημερινὸς δάσκαλος παρ' ὅλες τὶς οἰκονομικές του ἀντιξοότητες νὰ ξεπεράση δριστικὰ τὴν ἀπαίτηση αὐτή, γιατὶ ἔχει βαθειὰ μέσα του ριζωμένα τὴν εὐθύνη καὶ τὴν θέση του ἀπέναντι τοῦ λειτουργήματος ποὺ ὑπηρετεῖ, γιατὶ γνωρίζει καλὰ ὅτι διαφορετικὰ ἐκπαίδευση δὲν γίνεται.

—Δυστυχῶς ὅμως, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ὁ δ)λος ἀγωνίζεται ν' ἀνταποκριθῆ στὸ ἄμεσο ἐρωτηματικὸ τῶν καιρῶν του, κι' ἐνῶ ἡ θλιβερὴ γυμνότητα ποὺ μεταπολεμικὰ ὁ τόπος μας παρουσίασε, σὲ διδακτήρια, ἔπιπλα, ἐποπτικὰ μέσα, συλλογὲς κ.λ.π., ἀντιμετωπίσθηκε ὡς τώρα μὲ τὴν ἐπιμονὴ καὶ τὸν ἡρωϊσμὸ τῶν δασκάλων πρὸ παντός, χωρὶς γιὰ τὴν ὥρα νὰ ὑπάρχη ἀκόμη ἄλλη καμμιὰ ἀμεσώτερη καὶ ἀποτελεσματικώτερη λύση, ἡ οἰκονομική του κατάσταση παρουσιάζεται σήμερα περισσότερο δυσάρεστη. Παρουσιάζει μάλιστα πολὺ πιὸ ἐπικίνδυνη περιπλοκή.

—Ἀπὸ ὅλους ὁμολογεῖται ὅτι οἱ μισθοὶ τῶν δ)λων μεταπολεμικὰ εἶναι μισθοὶ πείνας. Κι' ἡ οἰκονομικὴ αὐτὴ ἀθλιότητα ἐξουθενώνει ἠθικὰ καὶ ἀχρηστεύει κάθε ἄλλη δυνατότητα.

—Τὸ κράτος φυσικὰ ἔχει ἀνυπέρβλητες οἰκονομικὲς ἀδυναμίες, ἀλλὰ καὶ οἱ δάσκαλοί του ἔχουν ἀνυπέρβλητες βιοτικὲς ἀνάγκες. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ συχνὰ μεταπολεμικὰ οἱ δάσκαλοι στὴν ἀπελπισία τους ἀντιδίκησαν πρὸς τὸ κράτος. Τὸ ἂν βέβαια οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἔχουν δικαίωμα ν' ἀπεργήσουν ἢ ὄχι εἶναι ζήτημα ποὺ ἀνάγεται στὴ θεωρία τοῦ Δημοσίου Δικαίου καὶ στὴν ἔννοια τοῦ συνδικαλισμοῦ. Καὶ ἡ θεωρία πάντα προδόθηκε ἀπ' τὴ πράξη. Ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει καὶ ἐπιβάλλεται, εἶναι νὰ τονίσουμε μὲ πεῖσμα τὸ ἐξῆς τόσο στὸ κράτος, ὅσο καὶ στὴ κοινὴ γνώμη. Πρέπει μὲ κάθε τρόπο ἡ πολιτεία νὰ προσέξη τοὺς δημιουργοὺς τῆς νέας ἐποχῆς καὶ νὰ προσέξη τὴν πεῖνα καὶ τὴ γύμνια των, γιατὶ μὲ τὴ θέση των αὐτή, ἀναγκάζουν τὸ δάσκαλο, μὲ βαθειὰ θλίψη, νὰ κατέρχεται σ' ἀγῶνες, ποὺ ὁ ἠθικὸς ἀντίκτυπος καὶ ὁ κλονισμὸς ποὺ δημιουργεῖται στὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν μας, ποὺ δὲν ἔχουν πεῖρα ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ μας προβλήματα εἶναι φοβερός. Χάνουν δριστικὰ κάτι πολυτιμώτερο καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωή. Χάνουν τὴ πίστη στὸ ὑψηλὸ νόημα τῆς Πολιτείας καὶ τῶν θεσμῶν της. Καὶ χάνουν ἐπίσης τὴν ἐμπιστοσύνη στοὺς «ὑποδειγματικοὺς» ἀνθρώπους ποὺ ἔτοιμοι οἱ ἴδιοι γὰ κάθε θυσία διδάσκουν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δρόμος γιὰ νὰ προσεγγίση κανένας τὸν ἀνθρώπινο προορισμό του —ἡ θυσία.

Μόνο ἐμεῖς οἱ δάσκαλοι ξέρουμε καλά, πόσο εἶναι ἀνυπέρβλητη ἀνάγκη νὰ ἐμπνεύσουμε στὸ παιδὶ ἐμπιστοσύνη καὶ ἐκτίμηση πρὸς τοὺς δασκάλους του, ἐμπιστοσύνη καὶ ἐκτίμηση πρὸς τὴν πολιτεία, τοὺς θεσμούς, τὰ ὄργανά της.

—Γιατὶ χωρὶς ἰδανικὰ καὶ χωρὶς πράξεις καὶ πρόσωπα ὑποδειγματικὰ ὁ νέος πεθαίνει ἀπὸ ἠθικὴ ἀναιμία καὶ ψυχικὴ στεγνότητα. Αὐτὴ εἶναι ἡ προϋπόθεση τῆς ἀγωγῆς (κάθε ἀγωγῆς). Πίστη στὸ δάσκαλο καὶ μέσο τοῦ δασκάλου πίστη στὸ ἠθικὸ περιεχόμενο τῆς διδαχῆς του.

—Ἐφ' ὅσον ὁ κρατικὸς προϋπολογισμὸς ἐπιμένει καὶ μεταχειρίζεται κατὰ τὸν ἴδο τρόπο καὶ μάλστα κατὰ ἄδικο τρόπο τὸ τυπικὸ γραφειοκράτη καὶ διεκπεραιωτὴ τῆς δημοσίας ἀλ)φίας μὲ τὸ δάσκαλο, ἡ στάθμη τῆς κοινωνικῆς καὶ κρατικῆς προόδου δὲν θ' ἀνέλθη ποτέ.

—Εἶπαν συχνὰ οἱ ρήτορες, ὅτι τὸ πνεῦμα στὴν Ἑλλάδα συνέζησε καὶ θριάμβευσε μάλιστα μὲ τὴν πενία. Ἀλλὰ ἀφ' ὅτου τὸ ἄθλιο αὐτὸ εἶδος τέχνης φάνηκε στὸ κόσμο, ἡρητορική, οἱ ρήτορες δὲν εἶπαν οὔτε μιὰ ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀκόμη ὅταν εἶναι Ἕλληνες δὲν ἐγεννήθηκαν ἄγγελοι. Οὔτε μποροῦμε νὰ ἀπαιτοῦμε ἀπὸ ὅλους τὸ ἀποστολικὸ πνεῦμα, δίχως δρια θυσίας. Στὴν ἐποχή μας ἡ βαναυσότητα τῶν συνθηκῶν τῆς χωρικῆς ζωῆς δημιουργεῖ ἀκάτασχετο κῦμα ἀστυφιλίας καὶ εἶναι πολὺ δύσκολο ἡ Παιδεία καὶ ὡς θρησκεία ἀκόμη νὰ βρῆ τόσους ἰδεοληπτικοὺς μάρτυρες, δσους χρειάζεται. Ἡ ἐκπαίδευση εἶναι μιὰ κρατικὴ λειτουργία ποὺ δὲν γίνεται—καὶ οὔτε μπορεῖ ποτὲ νὰ γίνη—μὲ τὸν ἀέρα.

—Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἂς προσέξουν ὅτι οἱ δ)λοι εἶναι οἱ μόνοι ὑπάλληλοι ποὺ ὁπλισμένοι μὲ δση ἐγκαρτέρηση διαθέτουν καὶ μὲ σφιγμένη τὴ καρδιά των, ἔδιωξαν ἀπὸ τὴ πρώτη ὥρα τοῦ διορισμοῦ των, τὰ ὄνειρα καὶ τὴ δίψα τῆς μεγάλης ζωῆς καὶ τράβηξαν τὸ τραχὺ δρόμο ποὺ τοὺς ἐπιβάλλει τὸ χρέος των καὶ τὸ καθῆκο των.

Ὑποφέρει ὁ δάσκαλος τὴ μοναξιά του καὶ τὴ μοῖρα του, γιατὶ πιστεύει ὅτι ἡ Παιδεία εἶναι ἡ μόνιμη λειτουργία ποὺ ἀσφαλίζει τὴ ζωὴ στὸ ἔθνος του. Καὶ εἶναι μεγάλος ὁ κίνδυνος νὰ τοποθετηθῆ σ' ἀνάλογο ἐπίπεδο κι' ὁ μελλοντικὸς μασπολιτισμός, ἂν δὲν φροντίση νὰ ἐκτιμήση δσο μπορεῖ περισσότερο ἡ Ἑλληνικὴ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΚΩΣΤΑ ΑΝΔΡΕΑΔΗ
Δημοδ)λου Πτολεμαΐδος

Τὸ 1959 συμπληρώθηκαν ἑκατὸν χρόνια ἀπὸ τὴν γέννησι τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ.

Ἡ χρονιὰ αὐτή, καθιερώθηκε ὡς ἔτος Παλαμᾶ.

Ἔτσι βρῆκε τὴν εὐκαιρία ὅλο τὸ Ἔθνος, μὲ διάφορες ἐκδηλώσεις νὰ τιμήση τὴν μεγάλη ἐθνικὴ καὶ ποιητικὴ ἀξία τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου.

Πράγματι, εὐθὺς μετὰ τὴν καθιέρωσι τοῦ ἔτους Παλαμᾶ, σωματεῖα, ὀργανώσεις, σύλλογοι, σχολεῖα καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, μὲ ὁμιλίες διαλέξεις, συγκεντρώσεις, κρητικὰ σημειώματα, ἐκδόσεις βιβλίων κλπ. ἀσχολήθηκαν μὲ τὸν Παλαμᾶ καὶ ἐξεδήλωσαν ἔτσι τὸν θαυμασμὸ καὶ τὴν ἐκτίμησί τους, στὸν Ἐθνικό μας ποιητή.

Στὴν ἐκδήλωσι αὐτή, ὁ διδασκαλικὸς κόσμος, ὅπως πάντοτε, δὲν ἔμεινε πίσω.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πολλὲς ὁμιλίες ποὺ ἔγιναν στοὺς διαφόρους διδασκαλικοὺς συλλόγους τῆς χώρας, δύο ἐκλεκτοὶ συνάδελφοι ὁ Ν. Ἀδάλογλου καὶ Χ. Ζήσης, ἔγραψαν σχετικὰ ἄρθρα στὸ Ἐπιστημονικὸν Βῆμα καὶ μερικοὶ ἄλλοι ὅπως πληροφοροῦμαι ἑτοιμάζουν πλατύτερες ἐργασίες.

Σ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις καὶ τὰ κριτικὰ καὶ βιογραφικὰ σημειώματα, ὁ Παλαμᾶς παρουσιάζεται ὡς ἕνας πολὺ μεγάλος πνευματικὸς ἄνθρωπος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος· μ' ἕνα τεράστιο, ποικίλο καὶ πολύφωνο ποιητικὸ ἔργο, ποὺ τὸ διακρίνει πρωτοτυπία, θαυμασία γλωσσικὴ ἔκφρασι, μουσικότητα, τέλειος ρυθμὸς καὶ ἁρμονία στίχου, βαθύτατο αἴσθημα, στοχαστικότης, ἰδέα, ἐθνικὸς καὶ κοινωνικὸς παλμός, φιλοσοφικὴ διάθεσι ἔργο μεγάλο καὶ ὑψηλό, ἄξιο θαυμασμοῦ καὶ μελέτης.

Παρουσιάζεται ἀκόμα, ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς θετικώτερους ἀγωνιστὰς στὴν ἐπικράτησι τῆς δημοτικῆς γλώσσας, ἕνας πολὺ στοχαστικὸς τραγουδιστής, διανοητικὸς ποιητής, συμβολικός, συναισθηματικός, αἰσθησιαρχικὸς καὶ ἀσκητικὸς ἰδεολόγος, κλασσικὸς καὶ βυζαντινολόγος ἐθνικὸς καὶ κοσμοπολίτης ἄνθρωπος.

. . . . . Μὲ τὴν πολυφωνίαν καὶ τὴν πολυτροπίαν αὐτὴν — λέγει ὁ Ν. Λούβαρις — καὶ μὲ ἰδικάς του καὶ ξένας φωνάς, προσπαθεῖ νὰ ἐκφράση τὸν ἑαυτόν του καὶ τὰς βαθυτέρας ἐννοίας του, ν' ἀποδώση διὰ τῆς ποιητικῆς μορφῆς ὅ,τι κλείει ὁ ἴδιος μέσα του καὶ ὅ,τι τοῦ ἐχάρισεν ἡ ζωή, ὅ,τι τοῦ ἐνέπνευσεν ὁ κόσμος, ἡ ἱστορία, ὁ στοχασμὸς τῶν μεγάλων.

Ζητεῖ τὸν λυτρωμόν, ποὺ παρέχει ἡ πλήρης καὶ τελεία ἔκφρασις τῆς ψυχῆς, προσπαθῶν διαρκῶς κατὰ τὸ αἴσθημα καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τῶν οὐρανίων δυνάμεων. . . .

Μὲ ἄλλα λόγια πραγματικὸς ὀλύμπιος στὴν νεωτέρα φιλολογική μας παρακαταθήκη.

Στὴν μικρή μου αὐτὴ πραγματεία θὰ προσπαθήσω νὰ παρουσιάσω τὸν Παλαμᾶ καὶ ὡς καλὸν παιδαγωγό.

Δηλ. κοντὰ σὲ ὅλα αὐτὰ ποὺ λέγονται καὶ γράφονται καὶ παράλληλα μ' αὐτά, ὁ Παλαμᾶς ἦτο καὶ ἕνας ἐξαίρετος παιδαγωγός, μὲ παιδαγωγικὲς ἰδέες σωστές, ἀναλλοίωτες καὶ ἀκατάλυτες μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου.

Ἡ παιδεία εἶναι ἕνα πρωταρχικὸ κοινωνικὸ φαινόμενο, ποὺ παρακολουθεῖ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀκόμα βήματα τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς του ζωῆς στὴν γῆ.

Εἴτε σὲ ἀγρία καὶ ἀπολίτιστη κατάστασι βρισκόνταν ὁ ἄνθρωπος, εἴτε στὰ πρῶτα βήματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ στὰ ἀνώτερα σκαλοπάτια αὐτοῦ, τὸν παρακολουθεῖ πάντοτε σὰν ἕνα ἀπαραίτητο καὶ ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς ὑπάρξεώς του καὶ ἀσυνείδητα ἢ συνειδητὰ τοῦ καθορίζει τὸν δρόμο τῆς ζωῆς. Τοῦ παρέχει τὶς ἀναγκαῖες ἐκεῖνες γνώσεις καὶ δεξιότητες ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ζωή του ὡς ἄτομο καὶ ὡς σύνολο.

Καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸ τὸ φαινόμενο αὐτὸ τῆς ἀγωγῆς, γιατὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς πρωταρχικοὺς βιολογικοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς, σ' ὅλους τοὺς ζωντανοὺς ὀργανισμούς, εἶναι καὶ ἡ καθοδήγησι τῶν ἀνηλίκων ὀργανισμῶν πρὸς τοὺς τρόπους καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τῶν ἐνηλίκων, καθιστάμενοι ἔτσι φορεῖς καὶ συνεχισταὶ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν ἐκδηλώσεων τῶν μεγάλων.

Κατὰ συνέπειαν ὅ,τι εἴμεθα καὶ δὲν εἴμεθα, ὅ,τι καλὸ ἢ κακὸ ἔχομεν ἢ θὰ ἔχωμεν αὔριο, ὡς ἄτομα καὶ ὡς κοινωνία, ὡς φυλὴ καὶ ὡς ἔθνος, μὲ τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματά μας, τὶς κλίσεις καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα, τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἐργατικότητα, τὰ ἰδανικὰ

Πολιτεία καὶ ἡ σύγχρονη κοινωνία τὸ ἄμεσο ἐρωτιματικὸ καὶ αἴτημα τῆς ἐποχῆς μας.

—Εἶναι μιὰ πραγματικὴ καὶ σωστὴ διαπίστωση αὐτὴ ἀπὸ τὸν Ἕλληνα δάσκαλο, ποὺ ἔχει τὴ δύναμη καὶ τὴν ἱκανότητα, περισσότερο δυστυχῶς ἀπὸ κάθε ἄλλο ὑπάλληλο σήμερα, νὰ αἰσθάνεται τὴν προβληματικότητα καὶ τὸν κίνδυνο ποὺ μᾶς περιζώνει ἡ ἐποχή μας. Καὶ μὲ συναίσθηση, ἀλλὰ καὶ μὲ κατανόηση ὑψώνει τὴ φωνὴ του γιὰ μιὰ ἄξια μεταχείρησή του, γιὰ μιὰ δικαίωση τοῦ παραπόνου, ὥστε ν' ἀντιμετωπισθῆ μὲ βεβαιότητα τὸ δύσκολο καὶ βαρὺ ἔργο του, στὴ συνθετικὴ πολυμέρεια τῆς σημερινῆς ζωῆς ποὺ μᾶς κατακλύζει, γιὰ τὸ καλὸ τῶν παιδιῶν μας, τοῦ λαοῦ μας, τῆς πατρίδος μας.

—Εἶναι καιρὸς πλέον, ὁ τόπος αὐτὸς ποὺ ἔδειξε σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα (μὲ τὴ συμπαράσταση πάντοτε τοῦ δασκάλου) τὸ δρόμο τοῦ καθήκοντος, τῆς τιμῆς, τῆς λατρείας τοῦ πνεύματος καὶ ποὺ στάθηκε τὸ λίκνο τῆς Ὀρθοδοξίας, τὴν καταξίωση αὐτὴ τοῦ παρόντος ἰδιαίτερα νὰ προσέξη καὶ γρήγορα νὰ δώση τὴν πρέπουσα λύση, γιατὶ ἡ ἀξία καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς πολιτείας δοκιμάζεται καὶ προσδιορίζεται κυρίως ἀπὸ τὸ βαθμὸ ποὺ πραγματοποιεῖ τὴ γενικὴ ἐκπαίδευση.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΑΠΠΑΣ

καὶ τὶς ἐπιδιώξεις μας, τὰ ὀφείλομε στὴν παιδεία καὶ μόνο.

Καλὴ καὶ ἀρτία ὀργάνωσι καὶ λειτουργία τῆς παιδείας ἑνὸς ἔθνους, πολιτισμός, πρόοδος, δοξασμένη, χαρούμενη καὶ εὐτυχισμένη πατρίδα.

Παραμέλησι καὶ ἀδιαφορία γιὰ τὴν ὑπόθεσι τῆς παιδείας, μισοκακομοιριά, δυστυχία, φτώχια καὶ ὀπισθοδρόμησι.

Ὁ διακεκριμένος λόγιος καὶ χρονογράφος τῆς ἐφημερίδος «Βῆμα» ἔγραφε σ' ἕνα του χρονογράφημα μιλῶντας γιὰ τὴν παιδεία «Ὅποια πέτρα κι ἂν σηκώσης, ἀπὸ κάτω θὰ βρῆς τὴν π α ι δ ε ί α».

Ἡ παιδεία, σὰν τέτοιο ὑψίστης σημασίας πρωταρχικὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς, δὲν ἦτο δυνατὸ νὰ ἀφίση ἀδιάφορο κάθε διανοούμενο ἄνθρωπο, κοινωνιολόγο, πολιτικό, οἰκονομολόγο, φιλόσοφο, ἐπιστήμονα κ.λ.π. ποὺ σκέπτεται καὶ ἐργάζεται γιὰ ἕνα καλλίτερο αὔριο.

Μέσα στὸ περιεχόμενο τῆς μελέτης καὶ τῆς δράσεώς των, βρίσκομε πάντοτε γνῶμες καὶ κρίσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξι μεθόδων καὶ τρόπων ἀγωγῆς.

Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνη διαφορετικά.

Γιατὶ πῶς ἀλλοιῶς θὰ προβάλουν ἕνα καλλίτερον αὔριο, μιὰ κοινωνικὴ ἄνοδο, ἕναν ἀνώτερο πολιτισμό, μιὰ σύλληψι, καὶ κατάκτησι ἑνὸς ἰδανικοῦ, μιᾶς ἠθικῆς ζωῆς, ἂν δὲν βροῦν καὶ δὲν καθορίσουν ἕνα σαφῆ δρόμο ἀγωγῆς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτό;

Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου παράξενο, νὰ βρίσκωμε διάφορες παιδαγωγικὲς ἰδέες σὲ ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἀπασχολήθηκαν εἰδικῶς μὲ τὰ ζητήματα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ πολλὲς φορὲς μάλιστα τόσο πρωτότυπες καὶ θετικές, ποὺ μᾶς κάνουν κατάπληξι.

Καὶ γιὰ ν' ἀρκεσθῶ μόνον σὲ ποιητάς, ἀφοῦ ὁ λόγος εἶναι γιὰ ποιητή, φέρνω ὡς παράδειγμα τὸν Γκαῖτε, Σίλλερ, Οὐγκὼ κ.λ.π.

Ἐδῶ ἀκριβῶς ἔχει τὴν ἐφαρμογήν του καὶ τὸ γεγονὸς ποὺ λέγει ὁ κ. Ε. Παπανοῦτσος «ὅτι γιὰ τὰ μεγάλα καὶ καίρια θέματα δὲν ὑπάρχουν σύνορα ποὺ χωρίζουν τὴν μίαν ἐπιστήμη ἀπὸ τὴν ἄλλη· μὲ τὰ ἴδια δικαιώματα καὶ τὴν ἴδια ἐπιτυχία μπορεῖ νὰ τὰ προσπελάση καὶ νὰ τὰ μελετήση ὁ νομικός, ὅπως καὶ ὁ φυσικὸς ἢ βιολόγος, ὁ ψυχολόγος ἢ ὁ κοινωνιολόγος. Αὐτὰ ἀκριβῶς εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν «φιλοσοφικὰ· θέματα».

Ὁ Παλαμᾶς ποὺ ἄφησε ἕνα τόσο μεγάλο ποιητικὸ ἔργο, ποὺ ὅπως εἴπαμε τὸ χαρακτηρίζει μιὰ θαυμασία ἔκφρασι, πρωτοτυπία, πολυμορφία, ρυθμός, μουσικότητα, ἁρμονία, συναίσθημα, ἰδέα, φιλοσοφικὴ διάθεσι κ.λ.π. καὶ θεωρεῖται ὡς ἕνα μεγάλο ἐθνικὸ κεφάλαιο, ὡς παρακαταθήκη ἐθνική, γιὰ τὸ ὁποῖο ὅλη ἡ Ἑλλάδα ὑπερηφανεύεται καὶ σήμερα τὸν τιμᾶ μὲ τὴν καθιέρωσι τοῦ ἔ τ ο υ ς Π α λ α μᾶ, ἔχει κοντὰ στὰ τόσα ἄλλα στοιχεῖα τοῦ ἔργου του καὶ διατυπωμένες παιδαγωγικὲς ἰδέες ἐνδιαφέρουσες ποὺ δικαιολογοῦν τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ Παλαμᾶ καὶ καλοῦ παιδαγωγοῦ;

Ἂς τὸ δοῦμε.

Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον παράγοντα τῆς ἀγωγῆς, πιστεύει στὴν ἀξία καὶ τὴν δύναμι τῆς προσωπικότητος τοῦ δασκάλου.

Πράγματι . . . . ἂν ὁ δάσκαλος δὲν εἶναι μία ἀρτία προσωπικότης καὶ μὲ τὸν ἐν γένει ἠθικὸ καὶ κοινωνικό του βίο, δὲν γίνει ἕνα καλὸ παράδειγμα πρὸς μίμησιν, δὲν δημιουργήσει μὲ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν συμπεριφορά του ἕνα εὔθυμο σχολικὸ περιβάλλον, μιὰ χαρούμενη σχολικὴ ζωή, μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐργασία, τὴν μελέτη, τὴν αἰσιοδοξία, τὴν αὐτοπεποίθησι, τὴν ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή, τὴν λεβεντιὰ καὶ τὸ καμάρι, τί ἀξία μποροῦν νὰ ἔχουν ὅλες οἱ νέες μεταρρυθμίσεις, ἀνακαινίσεις, συστήματα καὶ μέθοδοι διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς;

Μήπως καὶ ὁ Χριστός μας δὲν λέγει τὰ ἴδια στοὺς μαθητάς του, οἱ ὁποῖοι θὰ γίνουν οἱ διδάσκαλοι τῆς Οἰκουμένης; Νὰ γίνουν πρῶτα αὐτοὶ τέλειοι; «Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τινι ἁλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· οὐδὲ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ἡμῶν τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

(Ματθ. ε΄ 13—16).

Πολὺ σοφὰ δὲν τὸ λέγει καὶ ἡ παροιμία μας; «Σ' ὅποιον δάσκαλο θὰ πᾶς, τέτοια γράμματα θὰ μάθης».

Λὲν θὰ ἐπεκταθῶ περισσότερο, ἀναφέροντας γνῶμες παιδαγωγῶν γιὰ τὴν ἀξία τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου, θὰ περιορισθῶ μόνο σὲ μερικὰ λόγια μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ κ. Ἰ. Ξηροτύρη Λ)ντοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης ποὺ διάβασα σὲ μιὰ ἐφημερίδα. « . . . . Γιὰ κάποια ὅμως βασικὴ καὶ πρωταρχικὴ προϋπόθεση κάθε ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως δὲν διάβασα τίποτε στὰ νέα νομοθετήματα, ἐννοῶ τὸ δάσκαλο κυρίως, πέρα ἀπὸ τὴν αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ προσωπικοῦ, τὴν ποιότητά του καὶ τὴν συστηματικὴ προετοιμασία καὶ ἐνημέρωσή του στὶς νέες ἐπιδιώξεις. Ὡστόσο ὑπάρχει μιὰ βασικὴ ἀρχή, πὼς ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις στέκουν ἢ πέφτουν μὲ τὸ δάσκαλο, γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἡ δύναμη ἐκείνη, ποὺ θὰ μεταβάλη τὴν μεταρρυθμιστικὴ σκέψη σὲ μεταρρυθμιστικὴ πρᾶξι. Καμμία μεταρρύθμιση δὲν φέρνει ἀποτελέσματα ὅσο κι ἂν κλείνη μέσα της οὐσιαστικὰ χαρακτηριστικά, περιεχόμενο καὶ δύναμη, χωρὶς τὴν ποιότητα τοῦ δασκάλου.

Καὶ τὰ πιὸ καλὰ προγράμματα καὶ οἱ πιὸ πρακτικὲς ἢ ὑψηλὲς ἰδέες δὲν κάνουν τίποτε ὅταν λείπη ἡ ψυχὴ ποὺ θὰ δώση τὴν μορφή, τὴ μόρφωση στὸ νέο. . . . . »

Ὁ Παλαμᾶς λοιπὸν πιστεύει στὴ μεγάλη αὐτὴ ἀναλλοίωτη παιδαγωγικὴ ἀξία τῆς προσωπικότητος τοῦ δασκάλου καὶ συχνὰ στὰ σχετικὰ θέματα τὸν βλέπομε νὰ κάνη λόγο.

Γράφει στὸν Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ «Ο Δ Ο Υ Λ Ε Υ Τ Η Σ»

Παιγνιδίσματα . . . πετάματα . . . ὁ ἀσύγκριτος..
μὴν τὸ παινευτῆς.
Σίμωσε, ἄπλωσε τὸ χέρι, βόηθα,
γίνε δουλευτής·
ταίριαζε, ἄκουε, φρόντιζε καὶ ρῶτα,
γεῖρε, ἂν θέλης νὰ ὑψωθῇς·

νίκη σου, ἀνυπόταχτε, σ' ἐσὲ νὰ πῆς:
«Ὑποτάξου πρῶτα».
Δεῖξε ἐσὺ πὼς πρῶτα εἶσαι ἄρχοντας
κι ὁ ἐξουσιαστὴς
τοῦ θυμοῦ, τῆς βουλῆς σου, τῆς ψυχῆς σου·
γίνε δουλευτής·
Σβῆσε κάθε σου ξεχώρισμα,
ρίχ' τὸ δαχτυλίδι σου ἀραβῶνα
μέσα στὸ κανάλι τοῦ λαοῦ·
ἕνας γίνε ἀπὸ τοὺς στύλους τοὺς ἀμέτρητους
τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ συντροφικοῦ. . . .

Ἀλλὰ κατὰ ἕναν θαυμάσιο τρόπο βλέπομε τὶς σκέψεις του γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ στὸ διήγημά του «Τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ σπίτι».

Μέσα στὸ ὑπέροχο καὶ εὐχάριστο αὐτὸ διήγημα, μᾶς παρουσιάζει δύο διαφορετικοὺς τύπους δασκάλων, μὲ διάφορα προσόντα καὶ συνεπῶς διάφορα ἀποτελέσματα γιὰ τὸ δύσκολο ἔργο τῆς ἀγωγῆς.

«Στὴν ψηλὴ δασκαλοκαθέδρα—μᾶς λέγει γιὰ τὸν ἕναν—ξάνοιγμα νὰ γέρνῃ καμπουριασμένος ἕνας ξεραγιανὸς καὶ ἕνας ἀσχημομούρης, ποὺ ἄγριες ἔρριχνε δλογυρά του ματιές. Θυμοῦμαι τὸ κορμί του πετσὶ καὶ κόκκαλα, τὰ μάτια του βαθουλωμένα, τοὺς ὤμους του γυρτούς, χωμένο τὸ κεφάλι του στοὺς ὤμους, τὴν κοκκινισμένη του μύτη, τὸ ψαλλιδσμένο του μουστάκι... Ἕνας ξερόβηχας συχνὰ τοῦ τὸν ἔκοβε τὸ λόγο. Σκεβρωμένος καὶ στὴν ὑγεία του. Μὲ πολὺ θόρυβο ἔφτυνε. Θορυβοῦσε κάθε φορὰ ποὺ θύμωνε. Στεκόταν μπροστά του φτωχὸ μαθητούδι· τὸν ἔβλεπε τὸ μαθητούδι τὸ δάσκαλο, καθὼς βλέπει τὸ πουλάκι τὸ φίδι ποὺ πετρώνει. . . . .

Ὁ τρόμος μᾶς εἶχε κεραυνώσει. Νεκρικὴ σιγὴ ἐκεῖ σαβάνωνε τὴν τάξι μας. Ἄκουες καὶ τὸ βούϊσμα τῆς μύγας. . . .

Πολὺ φυσικό, κάτω ἀπὸ μιὰ τέτοια συνθήκη ἐργασίας, τὸ παιδὶ ἀποστρέφεται τὸ σχολεῖο, μισεῖ τὸν δάσκαλο, ἀποφεύγει τὴν μελέτη καὶ τὴν ἐργασία καὶ δὲν ἐπιτυγχάνεται τίποτε, ὅπως ἀποδείχνει καὶ στὸ διήγημα.

Ἀντιθέτως ὅπως ὁ ἴδιος πάλι μᾶς λέγει πόση ἀγάπη γιὰ τὸ σχολεῖο καὶ τὴν ἐργασία φέρνει ἄλλος δάσκαλος καλός, μὲ προσωπικότητα ὅπως λέμε.

«. . . Καὶ ξανάβλεπα τὸ πρόσωπο τοῦ πρώτου μου καλοῦ δασκάλου. Κρατοῦσε πορτοκάλλι γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὸ σχῆμα τῆς γῆς, ὁ πρῶτος μου δάσκαλος ἱλαρὸς μέσα καὶ σὲ ὅλη του τὴ σοβαρότητα. Ἄλλοτε μᾶς ἔσφιγγε τὴν μύτη μέσα στὰ δυό του δάχτυλα, στὸ λιχανὸ καὶ στὸ μέσο, καθὼς σφίγγει ἡ τσάκα τὸ ποντίκι, συνηθισμένο του κίνημα, ποὺ ἤτανε μαζὶ καὶ τιμωρία καὶ χωρατό. . . »

Κι' ἄλλον, στὴν σύγκρισι τῶν δύο σχολείων μὲ τοὺς διαφορετικοὺς τύπους τῶν δασκάλων ποὺ ζωγραφίζει.

«. . . Καὶ τὰ παιδιὰ τάραχος πάντα στὰ ἡμικύκλια (πρόκειται γιὰ τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδο) καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ σχολείου παραγεμιστοὶ ἀπὸ χάρτες καὶ ἀπὸ πίνακες κι ἀπὸ κόκκινες, κίτρινες, γαλάζιες, χρυσὲς ἐπιγραφές. Πόσο διαφορετικὸ τὸ σχολεῖο τὸ πρῶτο ἀπὸ τὴ σάλα μὲ τοὺς γυμνοὺς καὶ μαυρισμένους τοίχους, μὲ τὰ μαραμένα ἀπὸ καθημερινὸ λαχτάρισμα παιδιά, μὲ τὸ μολυντήρι τῆς δασκαλοκαθέδρας. Καὶ δὲν μποροῦσα τίποτε νὰ καταλάβω, νὰ χωνέψω τίποτε κι' ἀπ' ὅσα γίνονται ἐκεῖ μέσα· οὔτε βιβλία, οὔτε τετράδια, οὔτε ρωτήματα, οὔτε ἀποκρίσεις. . .»

Ὥστε ἀνεκτίμητο ἀγαθό, γιὰ τὴν Παιδεία ὁ καλὸς δάσκαλος, ὁ δάσκαλος μὲ τὴν ἀρτία ὀντότητα, ὁ δάσκαλος μὲ τὴν ἀρτία προσωπικότητα.

Ὁ Παλαμᾶς θέλει ἀκόμη ὅλο τὸ ἔργο τῆς παιδείας νὰ περιβάλεται ἀπὸ μιὰ ἀπέραντη ἀγάπη.

Ἀγάπη στὸ παιδί, ἀγάπη στὸ σχολεῖο, ἀγάπη στὴ μελέτη καὶ τὴν μόρφωσι.

Γιὰ ἕναν ψυχαναλυτή, ἴσως τὸ πάθος αὐτὸ τῆς ἀγάπης ποὺ συχνὰ βλέπομε νὰ ἐκδηλώνεται τόσο πηγαῖο καὶ πληθωρικὸ σ' ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, νὰ πηγάζῃ ἀπὸ μιὰ ὑποσυνείδητη ἀνικανοποίητη ἀνάγκη, γιατὶ στερήθηκε τοὺς γονεῖς του ἀπὸ ἑπτὰ χρονῶν παιδὶ ἀκόμα, μεγάλωσε σὲ ξένο οἰκογενειακὸ περιβάλλον καὶ δὲν δοκίμασε τὴν χαρὰ καὶ τὴν ἀσφάλεια ποὺ δίνει ἡ μητρικὴ στοργὴ καὶ ἀγκαλιά.

Δὲν μποροῦσε ὅμως νὰ παραβλέψωμε καὶ τὸ γεγονός, πὼς τὸ συναίσθημα αὐτὸ (ἀγάπη στὸ παιδί), ὡδήγησε κορυφαίους παιδαγωγούς ὅπως Πλούταρχο, Ρουσώ, Πεσταλότσι, Ντεκρολύ κ.λ.π. σ' ἕνα σωστὸ δρόμο, νὰ εὕρουν καὶ νὰ καθωρίσουν ψυχολογικὲς μεθόδους ἐργασίας καὶ πρωτότυπες παιδαγωγικὲς ἰδέες, ποὺ σήμερα μελετοῦμε καὶ ἐφαρμόζομε στὰ σχολεῖα μας.

Ὅταν κάτι ἀγαπᾶς—λέγει μιὰ κινέζικη παροιμία — θὰ βρῆς τὸν τρόπο νὰ τὸ βοηθήσῃς».

Γιὰ νὰ δικαιολογήσω τὸν ἰσχυρισμό μου αὐτὸ γιὰ τὸν Παλαμᾶ, δὲν θὰ κάνω λόγο γιὰ τὸ ὑπέροχο ποίημά του «Τὰ σχολεῖα χτίστε» (Συλλογὴ Πολιτεία καὶ Μοναξιά) ὅπου οὔτε λίγο οὔτε πολὺ θέλει στὸν ἱερὸ βωμὸ τοῦ σχολείου ὅλα νὰ παραμερίσουν.

Θὰ περιορισθῶ μόνον σ' ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου ποὺ κάνει λόγο γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ διηγήματός του «Τὸ σχολεῖο καὶ τὸ Σπίτι» ὅπου βλέπομε τὴν ἀξία καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ παιδί.

Καὶ τὰ παιδάκια μοναχὰ
ὦ τὰ παιδάκια, τὴν ἀτάραχη
γιομίζουν ἐρημιά μου αὐτὰ
καὶ τήνε κάναν κόσμο ἀφέντη.

. . . . .

Χαίρετε, κλειστὰ λουλούδια
τῆς πρωτόβγαλτης αὐγῆς,
Ὦ! τὸ ἀσκόρπιστο τὸ μύριο
μέσα τὸ φυλᾶτε ἐσεῖς.
Μάτια ἐσεῖς ποὺ ὅλο ρωτᾶτε
ὦ ἀφανέρωτα φτερά,
ὀνειρόθρεφτα κορμάκια,
μεταξόμαλλα παιδιά.
Μέσα καὶ στὴν γύμνια, ζῆτε
σὰν νὰ αἰσθάνεσθε παντοῦ
κάποιο χάϊδι στὰ μαλλιά σας
μαλακώτα του χεριοῦ.

. . . . . .

Ὦ χαμοανθισμένη χλώρη,
τῶν μανάδων ὦ οὐρανοὶ
ὦ ποὺ ὑπάρχετε σὰ νὰ εἶσθε
πάντα πιὸ σιμὰ στὴ γῆ,
γιατὶ κάποτε καὶ πότε
πιὸ ἄσφαλτα κι ἀπ' τὸν τρανὸ
σεῖς τ' ἀκοῦτε τὸ πανώριο
καὶ τὸ παναρμονικό;

"... Ὅσοι κρατιοῦνται ἀπὸ τὸ κόσμο αὐτό, καὶ ἀγαθοὶ νὰ εἶναι καὶ δίκαιοι, σπάνια τὴν προσελκύουν τὴν ἀγάπη τῶν μικρῶν τους μαθητῶν.

Μὰ ὑπάρχουν καὶ κάποιοι ἄλλοι δάσκαλοι· ἐκεῖνοι καὶ γιὰ λιγοστὲς μόνο στιγμὲς φανερωμένοι, τοὺς ὠφελοῦν τοὺς τυχεροὺς ποὺ νὰ τοὺς ἀπαντήσουν εὐτυχήσανε· τοὺς ὠφελοῦν δσο δὲ φθάνουν νὰ τοὺς ὠφελήσουν τὰ πολυχρόνια μαθήματα τοῦ σχολείου.

Ἤμουν ἀπὸ τὴ φυλὴ τῶν παιδιῶν, πού, καθὼς λέγει ἕνας ἀγαπημένος μου ποιητής, «τοὺς κάνει νὰ τρέμουν ἡ ματιὰ τοῦ δασκάλου, δυστυχοῦν κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο του, δὲν ἔπρεπε νὰ γεννηθοῦνε, βασανισμένα τὰ περνοῦν τὰ πρῶτα τους τὰ χρόνια» (COSULLY PRUDHOMME).

Τέτοια παιδιὰ δὲν τὰ μορφώνουν οἱ κανόνες καὶ τὸ ραβδὶ τοῦ δασκάλου. Καὶ ὅταν οἱ μητρικὲς ἀγκαλιὲς δὲν τὰ συγκρατοῦν, ἔχουν ἀνάγκη, γιὰ τὴν προκοπή του, νὰ ξεδιπλωθοῦν ἀπὸ πάνου τους τὰ φτερὰ ἑνὸς ἀγγέλου. Μοῦ παρουσιάστηκες σὰν τὸ Ραφαὴλ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ποὺ χάρισε νυφοῦλα πλούσια στὸ παιδὶ καὶ ξανάφερε τὴν δραση στὸν πατέρα. Μὰ σὰ νὰ ἤσουν κι ἀπὸ τὸν ἄγγελο ψηλότερα, μ' εὐεργέτησες μ' ἕνα καλὸ ἀκόμα πιὸ βαθύ. (Πρόκειται διὰ τὴν ξαδελφούλα του ποὺ μὲ τὴν ἀγάπη της τὸν παρεκίνησε στὴν μελέτη)

Συμφιλίωσες τὸν παιδικό μου τὸ νοῦ μὲ τηνίδεα τῆς μελέτης, καὶ δίχως νὰ τὸ στοχαστῆς μὲ δίδαξες πῶς νὰ νικοῦμε καὶ τὴν ἀηδίαν ἀκόμα, ὅταν τὸ χρέος μᾶς τὴν ἐπιβάλλῃ.

Γιατὶ κάτου ἀπὸ τὸν ἄχαρο τὸ δάσκαλο μιὰ χάρη ζῆ κρυμμένη. Καὶ γνώση λέγεται.

Ὁ Παλαμᾶς ἂν καὶ κάνη πολλὲς φορὲς λόγο γιὰ τὴν σκληρότητα τῶν δασκάλων τῆς ἐποχῆς του καὶ ὅπως εἴδαμε θέλει, ἡ ἀγάπη, στὸ παιδί, στὸ σχολεῖο, νὰ περιβάλῃ ὅλο τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς, δὲν ξεχνᾶ ὅτι βασικὸς σκοπὸς τῆς παιδείας εἶναι ἡ προετοιμασία τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὴν ζωὴ καὶ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὅλα τὰ μέσα.

Πιστεύει ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶναι ἕνας πουπουλένιος κόσμος, ἕνας ἀγγελικὸς παράδεισος ἀγάπης καὶ χαρᾶς.

Τὸ παιδὶ θὰ συναντήσῃ χίλιες δυὸ δυσκολίες, χίλιες δυὸ δοκιμασίες, τὴν σκληρότητα τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀδιαφορία, τὴν ἀδικία, τὸ μῖσος, τὴ δολιότητα, τὸ ψέμμα κ.λ.π.

Πρέπει σ' ὅλα αὐτὰ νὰ σταθῇ παλληκάρι ἱκανὸς καὶ προετοιμασμένος νὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ.

Γ' αὐτὸ πρέπει ἡ ἀγωγὴ ν' ἀναπτύξῃ ὅλες του τὶς ψυχικὲς καὶ σωματικὲς δυνάμεις καὶ νὰ δυναμώσῃ τὸν ἐν γένει ὀργανισμό του ἀπὸ μικρὸ ἀκόμα παιδὶ καὶ μὲ κάθε μέσο· γιατὶ καὶ γιὰ τὸν Παλαμᾶ τὸ κάθε παιδὶ εἶναι μιὰ ξεχωριστὴ ἀτομικότητα καὶ χρειάζεται μιὰ ἀνάλογη καθοδήγηση στὸ σωστὸ καὶ στὸ ἀγαθό.

«Κάθε παιδὶ—λέγει στὸ βιβλίο του Τὰ χρόνια μου καὶ τὰ χαρτιά μου—ἔχει τὶς δικές του χάρες ποὺ τὸ τραβοῦν, τὶς δικές του ἐρινύες ποὺ τὸ δαμάζουν.

Μέσα στοὺς κοινοὺς νόμους ποὺ μᾶς κυβερνοῦν, θαρρεῖς πῶς κάθε ἄνθρωπο τὸν σέρνει κι ἕνας δικός του νόμος χωριστός· νόμος ποὺ μονάχα ἐκεῖνον διαφεντεύει, βοηθᾶ, βουλιάζει, κατὰ τὴν περίσταση.

Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ ὁ συνολικὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι κάθε λογῆς ἀπὸ τὴν ἄλλη...

Κι ἀλλοῦ στὸ ἴδιο βιβλίο.

«... Ὅλοι μας μικροὶ μεγάλοι, μόλις ξεμυτίσουμε στὴ ζωὴ καὶ χωρὶς ἀναβολή, ἀρχίζουμε νὰ παίζουμε στὸ δρᾶμα τὸ μέρος μας. Μέρος μαζὶ βασανιστὴ καὶ βασανισμένου. Κάποιου θὰ εἴμαστε θύματα, κάποιου θὰ εἴμαστε τύραννοι. Παλιὰ ἱστορία....»

«.... Δὲν ξέρω ἀνίσως μ' ἔδειρε (ἡ μητέρα). Δὲν θυμοῦμαι χέρι ν' ἁπλωθῇ ἐπάνω μου στὸ σπίτι. Ἄ! καλύτερα νὰ δέρνεσαι μικρός, δσο κι' ἂν τὸ στιγματίζουν οἱ παιδαγωγοὶ τὸ δάρσιμο. Μὲ τὸ νὰ δέρνεσαι γυμνάζεσαι. Τὸ κορμί σου στομώνεται, δουλεύεται, στέκεται ποὺ δυναμωμένο ἀργότερο καὶ περισσότερο ἑτοιμασμένο μπροστὰ σὲ κάποια ξαφνίσματα, παρὰ ὕστερα νὰ ὑποφέρῃ λογῆς δαρμοὺς ἡ ψυχή σου καὶ νὰ εἶναι ἀνίκανο τὸ ἁπαλό, τὸ ἄμαθο σῶμα νὰ τοὺς ἀποκρούσῃ.....»

Τέλος ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους, ποὺ ἀγαποῦν τὸ βιβλίο καὶ ἀναγνωρίζουν τὴν μεγάλη σημασία τῆς φιλαναγνωσίας γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν προκοπὴ ἑνὸς λαοῦ.

Κλείστηκα στὸν ἑαυτό μου καὶ στὰ βιβλία μου λέγει κάπου.

Δυστυχῶς κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, ἡ φιλαναγνωσία δὲν μᾶς χαρακτηρίζει καὶ πολύ.

Πόσο διαφορετικοὶ οἱ ἄλλοι προοδευμένοι λαοί.

Ἀπὸ τὶς ταξειδιωτικὲς ἐντυπώσεις πολλῶν ποὺ διαβάζομε συχνά, τοὺς βλέπομε ν' ἀγαποῦν τὸ βιβλίο.

Τὸ καλὸ βιβλίο νὰ κυκλοφορῇ πολύ, οἱ δὲ ἄνθρωποι καὶ στὰ ταξείδια τους ἀκόμα, τραῖνα αὐτοκίνητα, πλοῖα, ἀεροπλάνα εἶναι μὲ τὰ βιβλία στὰ χέρια.

Νὰ μιὰ ἔλλειψι καὶ μιὰ σοφὴ ὑπόδειξι.

Ἀγάπη στὸ βιβλίο καὶ στὴν ἀνάγνωσι.

Στὸ ποίημά του «Τὰ βιβλία»—συλλογὴ Πολιτεία καὶ Μοναξιὰ—βλέπομε,νὰ τὰ παρουσιάζῃ σὰν μιὰ καθαρὴ εἰκόνα ὅλου τοῦ κόσμου μὲ τὰ φυσικά του φαινόμενα καὶ τὶς ζωντανὲς ἐκδηλώσεις.

Σ' ἄλλο του ποίημα γιὰ τὸ καλὸ βιβλίο λέγει:

.... καὶ τὰ βιβλία
νὰ εἶναι σὰν κρίνα.

Καὶ πιὸ κάτω

«Τοῦ τραγουδιοῦ τὴ γλῶσσα ἀντιλαλοῦντας
καὶ τὰ βιβλία σὰν τὰ τραγούδια νὰ εἶναι»

«Ὁ Γεροστάθης» ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο βιβλίο ποὺ διάβασε, στὸ πρόσωπο τοῦ Παλαμᾶ, βρίσκει τὸν καλύτερο ὑμνητή του. «... Εὐλογημένο βιβλίο!. Ὅ,τι δὲν εὕρισκα στὸ σχολεῖο, ὅ,τι δὲν μοῦ ἔδινε τὸ σπίτι, τὸ βρῆκα στὶς σελίδες σου. Τοῦ χρωστῶ κάποιο φῶς. Ἀγάλια, ἀγάλια μοῦ σκόρπισε στὸ νοῦ τὶς πρῶτες ἀχτῖδες καὶ μοῦ πλάτυνε, τὰ στήθη μὲ τὰ πρῶτα καρδοχτύπια.

Ἀπὸ τὸ βιβλίο ἐκεῖνο πρωτοέμαθα νὰ σκέπτωμαι, νὰ πιστεύω, ν' ἀγαπῶ. Ἐκεῖνο μοῦ ἀποκάλυψε τὰ πρῶτα ἀκριβὰ νοήματα τῆς πατρίδος, τῆς θρησκείας τῆς ἀφοσίωσης...»

Ἂς σταματήσω ὡς ἐδῶ.

Συμπέρασμα.

Ὁ Παλαμᾶς ἔχει ὀρθὲς ἰδέες γιὰ τὴν παιδεία, γιατὶ ἀναγνωρίζει καὶ μιλᾶ γιὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς προσωπικότητος τοῦ δασκάλου, τὴν ἀξία τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ παιδὶ καὶ τὸ σχολεῖο, τὴν ἀνάγκη τῆς προετοιμασίας τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὴν ζωὴ μὲ μέσα ἀνάλογα

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΗΘΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Ὑπὸ τοῦ κ. ΔΗΜ. ΠΑΪΔΑΚΟΥ

Ἕνα ἀπὸ τὰ ἐπίκαιρα καὶ σοβαρὰ προβλήματα ποὺ ἀποσχολοῦν σήμερα γονεῖς καὶ παιδαγωγοὺς κοινωνιολόγους καὶ κληρικοὺς εἶναι ἡ ἠθικὴ μόρφωση τῶν νέων μας. Ὁ κάθε ἕνας μὲ τὸν τρόπον του ἐκδηλώνει τὴν ἀπαγοήτευση γιὰ τὴν ἠθικὴ κρίση τῆς σημερινῆς μας νεολαίας. Ἠθικὴ κατάπτωση μαστίζει σήμερα τὴ χρυσῆ ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος καὶ ἀπὸ παντοῦ ἀκούονται οἱ σειρῆνες τοῦ κινδύνου ποὺ ὑποσκάπτουν τὰ θεμέλια τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ.

Δὲν ὑπάρχει ἡμέρα ποὺ νὰ μὴ βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἄθλοι παιδιῶν, ἐφήβων καὶ νεαρῶν ποὺ προκαλοῦν τὴ θλίψη καὶ τὴν ἀπαγοήτευση. Ἡ παιδικὴ ἐγκληματικότης ἡ ὁποία τόσο συνταράσσει τὴ σημερινὴ κοινωνία εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ παθολογικὰ φαινόμενα τῆς σημερινῆς κοινωνίας. Ὁ «ντεντυμποϋσμὸς» εἶναι μορφὴ τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως τῆς νεολαίας μας καὶ μία ἀναθυμίαση ἀπὸ τὴ κρίση ποὺ περνοῦν οἱ βιολογικὲς καὶ οἱ ἠθικὲς ἀξίες οἱ ὁποῖες ρυθμίζουν τὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων καὶ λαῶν. Τὰ συχνὰ κρούσματά του δείχνουν μιὰ τέλεια περιφρόνηση στὰ συναισθήματα ἀξιοπρεπείας, αὐτοσεβασμοῦ καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸν πλησίον καὶ κοινωνίαν. Αἰώνιες ἀξίες καὶ ἀρετὲς τὶς ὁποῖες ὕμνησαν σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, προφῆται καὶ παιδαγωγοί, καταπατοῦνται καὶ κατὰ τὴν γλῶσσα τοῦ Δαΐδ «ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς στὶς ἐπιθυμίες τῆς ψυχῆς του καὶ ὁ ἀδικῶν ἐπευλογεῖται. Ἡ σκληρότης, οἱ φόνοι καὶ οἱ κλοπές, τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀπληστία, ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀκράτεια, ἡ περιφρόνηση τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ θεοποίηση τοῦ πλούτου καὶ τῆς ματαιοδοξίας, δείχνουν τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὶς ἀκατάλληλες πνευματικὲς ἀξίες τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Πολλοὶ βλέποντες τὴν κατάσταση αὐτή, ἄρχισαν ἕνα σκληρὸν ἀγῶνα διαφωτίσεως νουθετήσεως καὶ δημιουργίας ἰδεολογίας ἀναδιοργανώσεως τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς ζωῆς σὲ βάσεις ὑγιεῖς καὶ σύμφωνα πρὸς τὰ κηρύγματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς μας. Πολλὲς κοινωνικὲς καὶ Χριστιανικὲς ὀργανώσεις κινοῦνται δραστήρια γιὰ τὸν ἠθικὸ ἐξοπλισμὸ τῆς νεότητός μας. Παρήγορον δὲ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ ἐπιστήμονες, Θρησκευτικοὶ ἀρχηγοί, παιδαγωγοὶ καὶ Κυβερνῆται συμφωνοῦν ὅτι ἡ ἐπιβίωση τῆς φυλῆς μας στὸν αἰῶνα τῶν πυραύλων καὶ τῶν δορυφόρων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν διατήρηση καὶ καλλιέργεια τοῦ πνευματικοῦ μας κεφαλαίου καὶ ἀπὸ τὴν πίστη στὴν Ἑλληνοχριστιανικὴ παράδοση. Δύο δὲ ἰσχυροὶ παράγοντες ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ποὺ ἐγγυῶνται τὴν ἠθικὴ διάπλαση τῆς νεολαίας μας, εἶναι ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ σχολεῖο.

Ἡ εὐθύνη πέφτει σὲ μεγάλο βαθμὸ στοὺς ἴδιους τοὺς γονεῖς γιὰ τὰ παραστρατήματα τῶν παιδιῶν τους. Ἂν τὸ σχολεῖο μαθαίνει γράμματα τὸ παιδί, μορφώνει καὶ διαπλάττει μυαλό, χαρακτῆρα καὶ ἦθος, τὴ πρώτη γνώση καὶ φώτιση θὰ τὴ πάρη τὸ παιδὶ στὸ ἴδιο του τὸ σπίτι. Στὴν οἰκογένεια τὸ παιδὶ ἀποκτᾶ τὶς πρῶτες ἕξεις, γνώσεις καὶ δεξιότητες. Ἡ συμπεριφορὰ καὶ ἡ ἐν γένει διαγωγὴ τῶν γονέων, ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν ἐπιδροῦν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ὑπὸ ἀνάπτυξη παιδιοῦ καὶ ρυθμίζουν κατὰ μεγάλο βαθμὸ τὴ περαιτέρω διαμόρφωση τῆς προσωπικότητος. Στὴν οἰκογενειακὴ ἑστία γεννῶνται, τρέφονται καὶ ἀναπτύσσονται οἱ νέοι ἄνθρωποι ὑπὸ τὰ ὑφηλὰ ἰδεώδη. Ἡ οἰκογένεια εἶναι ὁ πρῶτος καὶ σπουδαιότερος παράγων ἀγωγῆς. Ἡ ἀγωγὴ τῆς οἰκογενείας, θὰ θεμελιώση τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον τοῦ ἀώρου παιδιοῦ. Εἰς τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον τὸ παιδὶ ἀποκτᾶ τὶς ἀρετὲς ἢ τὶς κακίες, τὶς ἠθικὲς δυνάμεις ἢ τὶς σκοτεινές. «Οἱ γονεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μεταδίδουν τὸ πρῶτον εἰς τὸ θυμικὸν τοῦ παιδιοῦ τοὺς κραταιοὺς καὶ σκοτεινοὺς ἐκείνους νόμους, οἱ ὁποῖοι σφίγγουν καὶ διαμορφώνουν ὄχι μόνον τὰς οἰκογενείας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον τοὺς λαοὺς καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρον» λέγει ὁ Γιούγκ. Τὸ σπίτι καὶ εἰδικὰ οἱ γονεῖς εἶναι τὸ μεγάλο σχολεῖο γιὰ τὸ παιδί. Αὐτοὶ θὰ σπείρουν στὴ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ τοὺς πρώτους σπόρους τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς καὶ ἤθους.

Ἀπὸ τοὺς γονεῖς προέρχεται τὸ παιδί, καὶ κοντά τους ζῆ τὰ κρίσιμα χρόνια τῆς ἡλικίας του χρόνια ποὺ ἔχουν κεφαλαιώδη σημασία στὴ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ ἀνάπτυξή του. Ἐκεῖνο ποὺ προσφέρει ἡ οἰκογένεια στὰ πρῶτα χρόνια αὐτὸ μένει ὑπόβαθρον ποὺ θὰ κτίση τὸ παιδὶ τὴ προσωπικότητά του. Βαρεῖα εἶναι ἡ εὐθύνη καὶ ἱερὸ τὸ καθῆκον τῶν γονέων στὰ προβλήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἠθικὴ ἀγωγὴ τῶν τέκνων τους. Διότι τὰ παιδιὰ ρυθμίζουν τὶς πράξεις τους σύμφωνα πρὸς τὰ παραδείγματα καὶ τοὺς λόγους τῶν γονέων. Τὰ παραδείγματα τῶν γονέων κατὰ τὸν Πάουλ ἀποτελοῦν τὴν ἐξωτερικὴν συνείδηση τῶν παιδιῶν. Οἱ λόγοι, τὰ ἔργα των, οἱ ψυχικές των μεταπτώσεις,

---

πρὸς τὴν ἰδιομορφίαν του καὶ τὸ μεγάλο ἀγαθὸ τῆς φιλαναγνωσίας.

Δὲν ξέρω μὲ τὰ λίγα αὐτὰ ἂν κατόρθωσα νὰ πίσω τοὺς φίλους ἀναγνῶστες τοῦ ἀγαπημένου μας Ἐπιστημονικοῦ Βήματος, ὅτι ὁ Παλαμᾶς κοντὰ σ' ὅλα τ' ἄλλα καὶ παράλληλα μ' αὐτά, εἶχε καὶ παιδαγωγικὲς ἰδέες, θετικὲς σωστὲς καὶ ἀναλοίωτες μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

Ἂν ὄχι! τοὐλάχιστον ἡ ἐργασία μου αὐτή, ποὺ εἶναι μία περίληψι εὐρυτέρας ἐργασίας γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, ποὺ σκέπτομαι νὰ ἐκδώσω, ἂς σταθῆ ὡς ἕνας ἐλάχιστος φόρος τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ στὸ μεγάλο καὶ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, τὸ τόσο πολύπλευρο, φωτεινὸ καὶ δημιουργικὸ γιὰ τὸ ὁποῖο τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος ὑπερηφανεύεται καὶ τὸν τιμᾶ μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν ἑκατὸν χρόνων ἀπὸ τὴν γέννησι τοῦ Παλαμᾶ μὲ βαθειὰ ἀναγνώρισι.

οἱ συγκινήσεις, οἱ συναισθηματικές των ἐκδηλώσεις κ.λ.π. γίνονται στὴ συνείδηση τοῦ παιδιοῦ βιώματα ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται κυρίως ἡ ἐξέλιξη τοῦ χαρακτῆρος. Διὰ τῆς μιμήσεως δὲ ἐπαναλαμβάνει τὰ ὅσα παρατηρεῖ καὶ ἔτσι διαπλάσσεται τὸ νέο του ἐγὼ στὸ περιβάλλο ποὺ ζῆ. Μιμεῖται τὰ προτερήματα ἢ τὰ ἐλαττώματα τῶν γονέων καὶ ἀνθρώπων τοῦ κύκλου του. Ψεύδεται τὸ παιδὶ ἢ ὑποκρίνεται, διότι βλέπει ψευδομένους ἢ ὑποκρινομένους τοὺς γονεῖς ἢ τοὺς μεγαλυτέρους ἀδελφούς. Ὁ μέθυσος, ὁ χαρτοπαίκτης πατέρας δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἐπιδράση δυσμενῶς ἐπὶ τοῦ τέκνου μιμουμένου τὸ παράδειγμά τους. Εἶναι ἀλτρουϊστὴς καὶ γενναιόδωρος ὁ πατέρας, τέτοιο κατὰ κανόνα θὰ εἶναι καὶ τὸ παιδί του. Μητέρα ἡ ὁποία ἀγνοεῖ τὰ ἱερὰ καθήκοντα, ἀλλὰ στρέφεται πρὸς διαφέροντα ξένα πρὸς τὴν ἰδία φύση της, ὠθεῖ τὶς θυγατέρες της σὲ ἀνάλογες περιοχὲς καὶ ἔτσι καταλύεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἱερότης τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ. Παιδὶ ποὺ ἔτυχε νᾶχη πατέρα σκληρόν, νευρικὸν καὶ βάναυσον, κατὰ κανόνα συμπεριφέρεται καὶ αὐτὸ ἀνάλογα ὅταν ἐνηλικιωθῆ. Γονεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀποκαλύπτουν μπροστὰ στὰ παιδιὰ τους, χωρὶς καμμία προφύλαξη τὰ ἐλαττώματά τους γίνονται πρόξενοι ἀνεπανορθώτων ζημιῶν καὶ δημιουργοὶ πρὸς ἀπόκτηση λόγῳ τῆς ὑποβολῆς τους κακῶν ἕξεων. Ἡ ἁρμονία στὴν οἰκογένεια ἐπιφέρει τὴν ἁρμονικὴ ἀνάπτυξη τῶν ψυχοφυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ καθιστᾶ αἰσιόδοξον καὶ ἰσορροπημένον στὸ μετέπειτα βίο του. Ἀπεναντίας γονεῖς, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται στὰ μάτια τῶν παιδιῶν διαπληκτιζόμενοι καὶ φιλονικοῦντες μὲ διαγωγὴ καὶ συμπεριφορὰ βάναυσο καὶ ἀπρεπῆ τραυματίζουν ἀνεπανόρθωτα τὶς ψυχὲς τῶν μεγάλων καὶ τὰ καθιστοῦν ἀργότερα στὴ ζωή τους δυστυχῆ. Γονεῖς τῶν ὁποίων ἡ ζωή τους δὲν εἶναι σύμφωνη πρὸς ἠθικοὺς κανόνες, δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐλέγχουν ἀνάλογες πράξεις τῶν τέκνων τους στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων ἠθικῶν κριτηρίων. Πολλὰ ἀνάλογα παραδείγματα ἀπὸ τὴ καθημερινὴ ζωὴ ἀποδεικνύουν περιτράνως τὴ τεραστία σημασία ποὺ ἔχει ἡ προσωπικότης τῶν γονέων στὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν τῆς νεολαίας. Ἡ ἰδιωτικὴ ἀγωγὴ κατὰ τὸν Λὼκ ἔχει μεγαλύτερη ἀξία λόγω τῆς ἀξίας τοῦ παραδείγματος ἀπὸ τὴ σχολικὴ ἡ ὁποία συνήθως ἀρκεῖται στὴν κατὰ παραγγελίαν ἠθικολογία. Τὸ παιδὶ ἐρχόμενον στὴ ζωὴ εἶναι φύση ἀγαθὴ καὶ δεκτικὴ διαπλάσεως. Καὶ οἱ φύσεις ποὺ ἔχουν κάποια κληρονομικὴ ἐπιβάρυνση καὶ κακὲς διαθέσεις, μποροῦν νὰ μεταβληθοῦν σὲ ἀγαθὲς ἢ τοὐλάχιστον νὰ παραμείνουν σὲ κατάσταση λανθάνουσα μὲ ἔγκαιρη καὶ συστηματικὴ ἀγωγή. Ἔργον τῆς οἰκογενείας πρῶτα καὶ ὕστερα τοῦ σχολείου, εἶναι ἡ ὀρθὴ κατεύθυνση τῶν ψυχοπνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἰδιοτήτων τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ καλλιέργεια ἤθους καὶ χαρακτῆρος. Ἀπὸ τὸ ἰδιότυπον τῶν προσωπικοτήτων τῶν γονέων καὶ ὑπὸ τὸ καλὸ ἢ κακὸ πνεῦμα ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ οἰκογενειακὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον ἐξαρτᾶται ἡ ὀρθὴ ἀγωγὴ τοῦ παιδιοῦ. Σπιτικὸ στὸ ὁποῖο βασιλεύει ἀτμόσφαιρα στοργικῆς γαλήνης καὶ ἀμοιβαίας κατανοήσεως τῶν μελῶν, ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ, ἁρμονίας καὶ ἐργατικότητος εἶναι τὸ ἄριστον περιβάλλον ποὺ πλάθει προσωπικότητες καὶ δημιουργεῖ ἰσχυροὺς καὶ ἠθικοὺς χαρακτῆρες. Συμβαίνει φυσικὰ πολλοὶ γονεῖς νὰ μὴν ἔχουν τὴν ἀπαιτουμένη μόρφωση ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ ἐπιλύουν πνευματικὰ προβλήματα τῶν παιδιῶν τους. Ἀρκεῖ ὅμως νὰ διαθέτουν τὴν ἀπαιτουμένη μόρφωση ψυχῆς δηλ. σαφῆ ἀντίληψη τῆς μεγάλης των ἀποστολῆς. Ἀρκεῖ νὰ γνωρίζουν, ὅτι αὐτοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τῶν παιδιῶν τους καὶ σ' αὐτοὺς ἐξαρτᾶται κατὰ μέγιστον ποσοστὸν ἡ πρόοδος, τὸ ἦθος καὶ ἡ μελλοντικὴ προκοπὴ τῶν παιδιῶν. Αὐτοὶ σπείρουν στὸ περιβόλι τῆς παιδικῆς ψυχῆς σπέρμα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκβλαστάνουν τὰ παντὸς εἴδους κοινωνικά, ἠθικὰ καὶ συμπαθητικὰ συναισθήματα. Ὁ ἀτομικὸς καὶ κοινωνικὸς βίος κάθε κοριτσιοῦ καὶ ἀγοριοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ τίμια μέσα ποὺ ἀντιμετωπίζουν τὴν πραγματικότητα καὶ τὰ μέσα αὐτὰ λαμβάνονται ἀπὸ τὰ παραδείγματα τοῦ δυνατοῦ πατέρα καὶ τῆς καλῆς μητέρας. Ὁ πατέρας εἶναι τὸ ἀληθινὸ πρότυπο γιὰ μίμηση καὶ παράδειγμα. Εἶνε ὁ ὁδηγὸς καὶ φάρος στὴ πορεία τῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν του Εἶναι τὸ πρόσωπο στὸ ὁποῖο τὸ ἀγνὸ παιδάκι βλέπει τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀσφάλεια, τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴν ἐπιβολή, τὴ στοργὴ καὶ τὴν τιμωρία, τὴ παρηγοριὰ καὶ τὴν ἀπάντηση στὶς παιδικὲς ἀνησυχίες καὶ στενοχώριες. Πατέρας συγκρατημένος καὶ νηφάλιος μὲ τὴν αὐστηρότητα, ὅταν πρέπη, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγάπη καὶ πατρικὴ οἰκειότητα, ἀποτελεῖ πρότυπο τοῦ παιδιοῦ του στὸ χαρακτῆρα καὶ δύναμη τῆς ψυχῆς. Ὁ πατέρας θὰ τοῦ μεταλαμπαδεύση τὴν πίστη στὰ Χριστιανικὰ ἰδεώδη, ὅταν ὁ ἴδιος ἐκδηλώνη βαθεῖαν πίστη καὶ λατρείαν στὰ θεῖα. Ὁ τακτικὸς ἐκκλησιασμὸς καὶ ἡ ἐν γένει χριστιανικὴ συμπεριφορὰ τῶν γονέων, δημιουργεῖ θρησκευτικὴ συνείδηση στὰ παιδά τους ἀπὸ τὶς πρῶτες στιγμὲς τῆς ζωῆς τους. Θὰ καλλιεργῆ τὸ κοινωνικὸ καὶ ἠθικὸ συναίσθημα, ὅταν ὁ πατέρας λαμβάνη ἐνεργὸ μέρος σὲ πράξεις φιλανθρωπίας, ἀλληλοβοηθείας καὶ σὲ ἀνθρωπιστικὰ καὶ κοινωφελῆ ἔργα. Ὅταν ὁ ἴδιος συμμετέχη σὲ ἐθνικὲς ἐκδηλώσεις, ὅταν στὸ πρόσωπό του ἀντικρύζει τὸ τέκνο του, τὸν ἐνσαρκωτὴ τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως καὶ τὸν ἄξιον συνεχιστή της, θὰ τοῦ καλλιεργῆ τὸ ἐθνικὸ φρόνημα καὶ θὰ τὸ μυήση στὰ νάματα τῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς. Ἡ ἀφοσίωση τῶν γονέων στὰ ἐπαγγελματικά τους καθήκοντα, ἡ ἐργατικότης τούτων καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐκτελέσεως τῶν διαφόρων ἐνεργειῶν τους μὲ τάξη καὶ οἰκονομία, γίνονται ἀληθινὰ πρόσωπα πρὸς μίμηση. Τὸ ἦθος καὶ ἡ βούληση τοῦ παιδιοῦ, μορφώνεται μὲ τὴν ἄμεση ἀντίληψη καὶ ἐποπτεία πράξεων καὶ μὲ τὴν ἀνάμνηση γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐπιδράσει βαθέως στὸ συναισθηματικό τους βίο καὶ ὄχι μὲ λόγια ἀφηρημένα καὶ μὲ νόμους ἠθικούς. Οἱ ἔννοιες τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς τιμιότητος, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλαληθείας, τότε μόνον ἀποκτοῦν μόνιμον καὶ διαρκὲς περιεχόμενον στὴ συνείδηση τῶν παιδιῶν, ὅταν αὐτὲς ὑλοποιοῦνται ἐνώπιόν τους μὲ ζωντανὰ παραδείγματα ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν ἄλλων ἐνηλίκων. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται οἱ γονεῖς νὰ ρυθμίζουν τὶς πράξεις τους κατὰ τρόπον ποὺ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν τέκνων των. Οἱ ἀψυχολόγητες ἐπεμβάσεις ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν παιδιῶν ἐπιφέρουν ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἐπιδιωκόμενα ἀποτελέσματα. Πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅτι τὰ παιδιά τους ἔχουν ἴδιον κόσμον, ἴδιες ἀνάγκες καὶ διαφέροντα καὶ ἡ φύση τους δὲν ἐπιτρέπει νὰ σκεφθοῦν, συναισθανθοῦν καὶ νὰ πράττουν ὡς ἐνήλι-

κες. Οἱ γονεῖς ἐπιβάλλονται στὰ τέκνα τους μόνον μὲ τὸ προσωπικό τους γόητρο ἀπευθυνόμενοι στὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς καὶ ὄχι μὲ αὐθαίρετες διαταγὲς καὶ μὲ τὶς ἰδιότροπες βουλήσεις τους. Ἡ χρησιμοποίηση σωματικῶν ποινῶν διὰ παραπτώματα τῶν τέκνων, οἱ συχνὲς ἀπαγορεύσεις καὶ διαταγές, κλονίζουν τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὸν σεβασμὸν καὶ ἐμφωλιάζουν στὴν ψυχή τους τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐκδίκηση.

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ τονισθῆ ἡ ἰδιάζουσα θέσις τῆς μητέρας στὴν ἠθικὴ διάπλαση τῶν τέκνων της. Ἀπὸ τὴ φύση της ἐκπηγάζουν ἰδιόρρυθμα μέσα μὲ τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ μορφώση νοῦν καὶ χαρακτῆρα καλύτερα παντὸς ἄλλου μέσου, τῶν παιδῶν της. Διαθέτει τὸ πιὸ μεγάλο καὶ εὐγενικὸ συναίσθημα, τὸ θαυματουργὸ μέσο, τὴν ἀγάπη. Μιὰ ἀγάπη ἥμερη καὶ ἀνυπόκριτη ποὺ δίδεται ὁλόκληρη γιὰ τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία τοῦ τέκνου της. Ἡ μητέρα δίδει ἀπὸ τὴ ζωή της ζωὴ στὰ τέκνα της, πειθαρχεῖ καὶ ἀκούει στὸ σκοπὸ τῆς δημιουργίας. Στὴ μητέρα ἔχει ἐμπιστευθῆ ὁ Δημιουργὸς πρῶτα τὴ διάπλαση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ στοργὴ τῆς μάνας, ἡ ἔμφυτη διαίσθησή της καὶ ἡ ἀπέραντος καλωσύνη, συνθέτουν τὴ καλύτερη μέθοδο γιὰ τὴ ψυχοπνευματικὴ διάπλαση τῶν μικρῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ τὸ παιδί, εἶναι τὸ ἔμψυχο λουλούδι τῆς ζωῆς τοῦ ὁποίου ἡ ὁμορφιὰ καὶ ἡ εὐωδία, ἐξαρτᾶται κατὰ μέγιστον μέρος ἀπὸ τὴ ζωογόνο δύναμη τῆς μητέρας, ἀπὸ τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης ποὺ κανένα μέσο δὲν μπορεῖ νὰ τὴ συναγωνισθῆ. Βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὴ παιδικὴ ψυχὴ καὶ εἶναι ὁ καλύτερος ἀναγνώστης της. Σ' αὐτὴ ἀνατίθεται τὸ ἔργον τῆς πρώτης καλλιεργείας τῶν σπερμάτων ἀγαθῶν ἕξεων, προδιαθέσεων καὶ ἀρετῶν. Τὸ κορίτσι της αὐτὴ θὰ μιμηθῆ στὴν ἐκτέλεση τῶν διαφόρων οἰκιακῶν ἐργασιῶν, στὴν καλαισθησία φιλεργία, καθαριότητα καὶ σὲ εὐγενικὲς ἐν γένει ἐκδηλώσεις. Καὶ τὶς συνήθειες αὐτὲς θὰ τὶς ἔχουν σ' ὅλη τους τὴ ζωή, γιατὶ ὁ ἄνθρωπος σ' ὅλη του τὴ ζωὴ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε στὰ πρῶτα του παιδικὰ χρόνια. Ὅ,τι καλὸ ἢ κακὸ διδαχθοῦν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς αὐτὸ θὰ διαπαιδαγωγήση ἀνάλογα. Γι' αὐτὸ οἱ γονεῖς πρέπει ν' ἀποφεύγουν νὰ πράττουν ἢ νὰ λέγουν ὅ,τι ἠμποροῦν νὰ παρανοήσουν τὰ παιδιά τους στὸ κακό. Μέσα στὸ σπίτι τὸ παιδὶ ζῆ κοντὰ καὶ σ' ἄλλα πρόσωπα ποὺ ἀσκοῦν καλὴ ἢ κακὴ ἐπίδραση ἐπὶ τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ. Μαζὺ μὲ τοὺς γονεῖς εἶναι οἱ παποῦδες, τ' ἀδέλφια καὶ διάφοροι συγγενεῖς. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ πρέπει νὰ βοηθοῦν τοὺς γονεῖς σ' ὅ,τι ὀρθὸ καὶ σκόπιμο κρίνουν οἱ γονεῖς γιὰ τὴν ἀνατροφὴ τῶν τέκνων καὶ νὰ μὴ τὸ κατιστρέφουν μὲ ἐπιπόλαιες καὶ ἀψυχολόγητες ἐνέργειες. Ὅλοι τους καὶ ἀπὸ κοινοῦ νὰ χαράσσουν ἐνιαία τακτικὴ καὶ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἀγάπης νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς ὅλα τὰ τέκνα καὶ ὄχι, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἰδιαιτέρες διακρίσεις καὶ συμπάθειες, διότι ἔτσι καλλιεργοῦνται ἡ ὑπεροψία καὶ ὁ ἐγωϊσμός, ἐμφανίζεται ἡ ζηλοφθονία καὶ διαταράσσεται μ' ἄλλους λόγους ἡ ἁρμονία τῆς οἰκογενείας. Οἱ μικροὶ ἀδελφοί, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν, ἀποτελοῦν μικρὴ κοινότητα πνευματικῆς συναναστροφῆς καὶ παιγνιδιοῦ καὶ διὰ τῆς ὁποίας, ἡ ἀμοιβαία κατανόηση, ἡ παροχὴ γνώσεων καὶ ἐμπειριῶν, ἐπιτυγχάνονται καλύτερον. Τὰ μεγαλύτερα ἀδέλφια ἢ οἱ συγγενεῖς, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν, γίνονται καὶ αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους πρότυπα μιμήσεως στοὺς μικρούς, ἡ δὲ συμπεριφορά τους νὰ εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ ἐνισχύη τὴ παιδαγωγικὴ ἐνέργεια τῶν γονέων. Ἡ ἐπίδρασή τους εἶναι ἐπιζήμια, ὅταν ἀναλαμβάνουν τὴν προστασία τοῦ παιδιοῦ ἐναντίον τῶν διαταγῶν, ποινῶν ἢ ἀπαγορεύσεων τῶν γονέων. Ἐπίσης τὸ παιδὶ μιμεῖται τοὺς συμπαίκτορές του, τοὺς συντρόφους καὶ συμμαθητάς του. Ἔχουν ὑποχρέωση οἱ γονεῖς νὰ ἐπαγρυπνοῦν διαρκῶς ἐπὶ τῶν συναναστροφῶν τῶν τέκνων καὶ γενικῶς ἀπὸ παντοῦ, ὅπου ἠμποροῦν νὰ ἴδουν κακὸν παράδειγμα. Δὲ ὡρίμασε ἀκόμη ἡ σκέψη τοῦ παιδοῦ νὰ κρίνη καταστάσεις, νὰ ἐλέγχη τὸ καλὸ ἢ τὸ κακό. Ὅ,τι κάμνουν οἱ γύρω του εἶναι καλό. Καταβάλλει πάντοτε προσπάθεια νὰ πράξη τὴν ἴδια πράξη καὶ γιὰ τὴ προβολὴ τοῦ ἐγώ του καὶ γιὰ νὰ ἱκανοποιήση τὴ μίμηση, τὴ περιέργεια καὶ τὶς ἔμφυτες τάσεις του. Ὁ χαλαρὸς ἔλεγχος τοῦ σπιτιοῦ, ὁδηγεῖ πολλὲς φορὲς τὰ παιδιὰ σὲ κακὲς συναναστροφές, οἱ ὁποῖες ἀφαιροῦν ὅ,τι ἀγνὸ καὶ ἠθικὸ ἐνεφύτευσεν στὴ ψυχή τους ἡ οἰκογενειακὴ ἀγωγή. Μιὰ ματιὰ γύρω μας, ἐπιβεβαιώνει τὸ γεγονός, ὅτι πολλοὶ νέοι ὀφείλουν τὸ ἠθικὸ κατρακύλισμα ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα διεφθαρμένων ὁμηλίκων των. Χρειάζεται πρὸς τοῦτο μιὰ ἔντονη καὶ συστηματικὴ παρακολούθηση τοῦ παιδιοῦ μας. Νὰ γνωρίζωμε τὴν συντροφιὰ τοῦ παιδιοῦ μας, τὶ παιγνίδια παίζει μαζύ τους, τὶ λέγουν στὶς συζητήσεις τους καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ κάποιο τάκτ καὶ ὄχι σὰν φρουροὶ καταδίκων. Διότι δὲν χρειάζεται νὰ κλείσωμε τὸ παιδὶ στὸ σπίτι καὶ νὰ τὸ ἀπομονώσωμεν ἀπὸ τοὺς συνομηλίκους τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς γειτονιᾶς. Τὸ παιδὶ στὸ ἀτομικὸ παιγνίδι καλλιεργεῖ τὴ κοινωνικότητά του ὡς ἀντίδοτον φάρμακον τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ. Συγκρίνει τὸ ἐγὼ καὶ καλλιεργεῖ τὸν δυναμισμὸ του διὰ τῆς ἁμίλλης. Πρὸς τοῦτο οἱ γονεῖς, ὀφείλουν νὰ ἐκλέγουν τὴ συντροφιὰ τῶν παιδιῶν τους ἀπὸ οἰκογένειες ἐνάρετες, τίμιες καὶ διακρινόμενες στὸ χαρακτῆρα καὶ ἀρετή. Ὀφείλουν ἐπίσης νὰ γνωρίζουν τὶ διαβάζει τὸ παιδί. Διότι χιλιάδες εἶναι τὰ κυκλοφοροῦντα ἔντυπα, τὰ ὁποῖα ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τους μορφώνουν τὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν καὶ ἐπιδροῦν στὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτῆρος. Πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἐξάπτουν τὴ φαντασία τους καὶ διαστραβλώνουν τὸν χαρακτῆρα τους. Πράττουν δὲ τὰ παιδιὰ μιμούμενα—πράξεις ἀνάλογες μὲ τὶς τελούμενες ἀπὸ τὰ δρῶντα πρόσωπα τῶν ἐντύπων. Καὶ τοῦτο, διότι τὰ δρῶντα πρόσωπα μὲ τὴν ἡρωϊκή τους προβολή, ἀποτελοῦν γιὰ τὸ παιδὶ πρότυπα ἄξια μιμήσεως ἀδιαφορεῖ δὲ ἐντελῶς, ἐὰν αἱ πράξεις αὐτὲς εἶναι ἠθικὲς ἢ κολάσιμες. Ἀλλὰ καὶ ὁ κινηματογράφος ἔπαιξε καὶ παίζει σπουδαῖο ρόλο στὶς ἠθικὲς παρεκτροπὲς τῶν παιδιῶν. Πολλὲς φορὲς τὸ παιδί, βλέπει στὴ σκηνὴ ἥρωες σκληροὺς μὲ τὸ μαχαίρι ἢ τὸ πιστόλι στὸ χέρι ν' ἀπειλοῦν καὶ νὰ φωνάζουν χωρὶς τὸν ἔλεγχον τῆς οἰκογενείας. Καὶ πόσα ἄλλα ἔργα δηλητηριάζουν τὴν ἀγνότητα τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ τὴν προδιαθέτουν σὲ ἀνάλογες πράξεις! Εἶναι ἔργον τῶν γονέων ἡ προφύλαξη τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τὰ ψυχοφθόρα αὐτὰ θεάματα ὡς καὶ ἡ ἐκλογὴ ἐκείνων τῶν θεαμάτων ποὺ μορφώνουν ἠθικῶς τὴ ψυχή.

Ἡ οἰκογένεια ἑπομένως, εἶναι ὁ πρῶτος παράγων, ὁ ὁποῖος ἐγγυᾶται τὴν διαμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου σὲ ἠθικὸν χαρακτῆρα. Αὐτὴ σπείρει στὸ ψυχικὸ περιβόλι τοῦ παιδιοῦ ὑγιεῖς καὶ διαλεκτοὺς σπόρους ἐκ τῶν

ὁποίων θὰ ἐκβλαστήσουν ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἰδιότητες ποὺ θὰ συνθέσουν τὸν ἠθικὸ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἰσχυρὴ βούλησή του καὶ θὰ τοῦ ρυθμίσουν τὴν μετέπειτα ζωή του. Δὲν εἶναι δὲ παραδοξολογία αὐτὸ ποὺ λέγεται ἀπὸ πολλοὺς ὅτι χρειάζονται νὰ ἱδρυθοῦν καὶ σχολεῖα γονέων διὰ τὴν ἠθικὴ διαπαιδαγώγηση μικρῶν καὶ μεγάλων.

Ἄλλος σημαντικὸς παράγων ἠ θ ι κ ῆ ς δ ι α π α ι δ α γ ω γ ή σ ε ω ς καὶ μορφώσεως τῶν νέων μας εἶναι τὸ Σχολεῖον. Τοῦτο προσφέρει ὅ,τι δὲν προσφέρεται ἀπὸ τὸ σπίτι. Σφυρηλατεῖ μὲ δικό του τρόπο καὶ μέθοδο τὸν χαρακτῆρα τοῦ παιδιοῦ σ' ὅ,τι ἠθικὸ καὶ ὡραῖο ὑπάρχει, βελτιώνει τὸ κόσμο του καὶ δυναμώνει νοῦ καὶ ψυχὴ γιὰ τὴ περαιτέρω ἐξέλιξή του. Ὁ χαρακτῆρας τοῦ παιδιοῦ δὲν μορφώνεται μόνον μὲ τὴ παροχὴ γνώσεων καὶ δεξιοτήτων ἀπὸ τὸν δάσκαλο ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἦθος καὶ τὸν τρόπον τῆς συμπεριφορᾶς του ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου. Μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ὅλης ζωῆς καὶ μὲ τὴν εὐσυνείδητη ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων του. Ὁ ἀληθινὸς δάσκαλος ὑψώνεται ἐνώπιον τῶν τροφίμων του ἀληθινὸ πρότυπο καὶ ἀποτυπώνει τὴ σφραγίδα τῆς φύσεώς του στὴ ψυχή τους. Πόσοι δάσκαλοι μὲ τὸ ἦθος τους καὶ τὸν χαρακτῆρα δὲν ἐπέδρασαν βαθύτατα στὴ ψυχὴ τῶν μαθητῶν τους! Πόσοι δὲν ὀφείλουν τὴν μετέπειτα προκοπή τους στὰ ἐφόδια τὰ ὁποῖα ἀπεκόμισαν ἀπὸ τοὺς καλοὺς δασκάλους τους! Διότι κάθε ἄνθρωπος πράττει αὐτὸ ἢ τὸ ἄλλο ἀναλόγως πρὸς τὸ πρόσωπο ποὺ ἀγαπᾶ ἢ μισεῖ. Τὸ παιδὶ ὅταν δὲν ἀντιπαθῆ τὸν δάσκαλο, πράττει ἐκεῖνο ποὺ τὸ συμβουλεύει καὶ ὅταν μεγαλώση μὲ σεβασμὸ καὶ εὐλάβεια ψιθυρίζει τὸ ὄνομά του καὶ μὲ συγκίνηση διατηρεῖ τὶς ὡραιότερες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ἀπροσμέτρητη ἀγάπη μὲ τὴν ὁποίαν τὸ περιέβαλεν στὴν μαθητική του ἡλικία. Πλεῖστοι ἄνθρωποι καθοδηγοῦνται στὴ ζωὴ ἀπὸ τὰ προτερήματα τῶν διδασκάλων. Ἡ ἀσυνείδητη καὶ συνειδητὴ ἐπίδραση τῆς καθόλου διαγωγῆς ἀξίου παιδαγωγοῦ σὲ πολλοὺς ἐθεράπευσε κακίες καὶ ἐλαττώματα, πλάνες καὶ μικρότητες καὶ τοὺς μεταμόρφωσε σὲ καλοὺς πολίτας καὶ ἀγαθοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ καὶ πόσοι δημ)λοι μὲ τὴν βάναυσον διαγωγή τους τὴν ἄπρεπη συμπεριφορὰ μὲ τὴν ἐγωϊστικὴ τους φύση μὲ τὴν ἀναλγησία τοῦ χαρακτῆρος τους δὲν ἐδηλητήριασαν τὴν ἐσωτερικὴ φύση τῶν μαθητῶν καὶ δὲν ἀνέκοψαν τὴν πορεία τῆς ὁμαλῆς ἐξελίξεώς τους; Τὸ παιδὶ βλέπει στὸ πρόσωπο τοῦ δασκάλου τὸν τέλειον ἄνθρωπον. Σέβονται τὴν παντογνωσίαν του καὶ φοβοῦνται τὸ θυμό του. Τὸν σέβονται ὅταν τὸ κῦρος του ἐμπνέει σεβασμό· τὸν ἀγαποῦν ὅταν νοιώθουν διάχυτη τὴν ἀγάπη του. Τὸν μισοῦν ὅταν ζῆ μακρυὰ ἀπὸ τὴ ζωή τους. Ἐκτελοῦν τὶς συμβουλές του ὅταν δείχνη ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ πρόοδό τους. Κάθε παιδάκι θέλει νὰ κινῆται καὶ νὰ δρᾶ σὲ περιβάλλον γεμᾶτο ἀγάπη καὶ ἐμπιστοσύνη ποὺ θὰ τὸ κεντρίση σὲ χαρούμενη δημιουργικὴ ἐργασία. Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ μεγάλο κίνητρο τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὴ ὁδηγεῖ σὲ ἔργα εὐγενῆ καὶ μεγάλους σκοπούς. Μ' αὐτὴν ὁ δάσκαλος θὰ εἰσδύση στὰ κατάβαθα τῆς παιδικῆς ψυχῆς, θὰ τὴν ἐρευνήση καὶ θὰ τὴν γαλουχήση μὲ ὅ,τι ὑψηλὸ καὶ ἀνώτερο περικλείει ἡ ἀνθρώπινη ζωή. Ἀγάπη ὅμως γνησία ἀπευθυνομένη σ' ὅλους τοὺς μαθητὰς ἀδιακρίτως κοινωνικῆς θέσεως καὶ προόδου. Ὁ δάσκαλος ὀφείλει νὰ χρησιμοποιῆ τέτοια μέσα ποὺ νὰ μὴν ἐκθέτουν τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴ σοβαρότητα τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐκεῖ ποὺ χρειάζεται αὐστηρὴ νουθεσία καὶ σοβαρότητα νὰ μὴν ὑποχωρῆ ἀδικαιολόγητα, διότι κλονίζεται τὸ κῦρος του στὰ μάτια τῶν μαθητῶν. Οἱ μαθηταὶ θέλουν τὸν δάσκαλο παρατηρητή, δημιουργικὸν καὶ ἀφοσιωμένο συνεργάτη στὰ διάφορα προβλήματά τους. Τὸν θέλουν νὰ συμμετέχη στὶς ἐργασίες τους ὁδηγὸ σὲ κάθε προσπάθεια ποὺ κάμνουν καὶ μὲ χαρὰ δέχονται τὴ πεῖρα του, τὶς γνώσεις καὶ τὴ φρόνησή του. Τὰ παιδιὰ βιάζονται νὰ μιμηθοῦν τοὺς μεγάλους. Περιμένουν ἀπὸ τὸ δάσκαλό τους νὰ τοὺς ἑρμηνεύση τὴ ζωὴ τοῦ ὡρίμου μὲ τρόπον ἁπλὸ στὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ. Ὀφείλει ὡς παιδαγωγὸς νὰ ἀντλῆ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων παραδείγματα ἀγαθῶν καὶ ἠθικῶν πράξεων τὰ ὁποῖα νὰ ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ συναισθήματός των καὶ νὰ τὰ ὠθοῦν πρὸς μίμηση. Τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς του θὰ ἐμφανίση στὴ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ πνοὴ ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς δικαιοσύνης. Ἐν δὲ δικαιοσύνη συλλήβδην πᾶσ' ἀρετὴ» κατὰ τοὺς προγόνους μας. Καθῆκον τοῦ καλοῦ δασκάλου εἶναι ν' ἀπονέμη σὲ κάθε μαθητὴ ὅ,τι ἀνήκει σ' αὐτὸ χωρὶς συναισθηματισμοὺς καὶ ὑποχρεώσεις. Ἡ δικαιοσύνη ἐξασφαλίζει τὴν ἐκτίμηση τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἀφοσίωση στὶς ὑποχρεώσεις τους. Λιὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ ὅ)λου θὰ ἐθισθῆ ὁ μαθητὴς νὰ ἐκτιμᾶ τὰ πράγματα συμφώνως καὶ μὲ τὶς ἐπιταγὲς τῆς λογικῆς. Ὅταν ὁ δάσκαλος δὲν μεταβάλη κρίσεις καὶ γνώσεις γιὰ τὶς αὐτὲς πράξεις τῶν μαθητῶν, τότε μὲ τὴν ἀμεροληψία του, τὸ κῦρος καὶ τὴν εὐθυκρισία θὰ ἐμπνέη τὸ σεβασμὸ στὸ σχολεῖο του. Ἡ φιλαλήθεια θὰ πρέπει νὰ πρυτανεύη στὶς σχέσεις τοῦ δασκάλου καὶ μαθητῶν. Αὐτὸς δὲ πρῶτος μὲ τὴ συμπεριφορὰ του θὰ διδάσκη, ὅτι γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου μὲ ἰσχυρὴ ἠθικὴ βούληση εἶναι ἡ ἀνάληψη ὑπ' αὐτοῦ εὐθύνης γιὰ ἐκτέλεση πράξεως. Ἡ ἀποφυγὴ εὐθυνῶν καὶ ἡ ἀπόκρυψη τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι γνώρισμα εὐθέος χαρακτῆρος. Ἡ ἀλήθεια εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τὴν ἐπίδειξη τῆς παντογνωσίας καὶ ἀπὸ τοὺς κομπασμούς. Μὲ τὴ καλὴ του καρδιὰ καὶ λεπτότητα, μορφώνει καλύτερα τὸν χαρακτῆρα τοῦ παιδιοῦ παρὰ μὲ τὴ μετάδοση ξηρῶν γνώσεων καὶ ἀνιαρὲς ἠθικολογίες. Ὁ δάσκαλος ἔχει στὰ χέρια του ἕνα ἰδιότυπο πλᾶσμα μὲ ἰδικές του ἀνάγκες καὶ ἐνδιαφέροντα μὲ ἰδιαιτέρους νόμους ζωῆς καὶ ἐξελίξεως. Πρέπει νὰ γνωρίζη ὅτι τὸ παιδὶ εἶναι πιὸ διεισδυτικὸ ἀπ' ὅτι φαντάζεται ὁ μεγάλος καὶ ὑποφέρει ἀπὸ τὶς διαρκεῖς ἐπιτιμήσεις ταπεινωτικὲς κρίσεις καὶ ἐξευτελιστικοὺς χαρακτηρισμούς. Τὸ σχολεῖο δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἕνα εἶδος ἀνοικτῆς φυλακῆς τῶν μικρῶν, ἕνα πειθαρχεῖο, τῆς ἀνυποτάκτου παιδικῆς φύσεως. Ἡ πειθαρχία ἡ ὑπακοή, ὁ σεβασμὸς στοὺς μεγαλύτερους, ἡ ἐργατικότης κλπ. δὲν ἀναπτύσσονται μὲ τὸν φόβο τῆς τιμωρίας, τὴ βρισιά, τὸ ξύλο, τὸν πειθαναγκασμὸ καὶ μὲ τὴν ἀνταπόδοση τῆς ποινῆς. Ἀναπτύσσονται μόνον, ὅταν ἡ σχολικὴ ζωὴ ἔχει τὴ μορφὴ τῆς καθυστερημένης ἀπὸ τοῦ διδ)λου ὀργανωμένης μαθητικῆς Κοινότητος. Σχολικὴ ζωὴ μὲ ἐκδηλώσεις καὶ μέτρα ἀναφερόμενα καὶ στὴν ἐπεξεργασία τῶν μαθημάτων μὲ αὐτενεργὸ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν καὶ στὴ προσπάθεια τοῦ Σχολείου νὰ βελτιώση καὶ νὰ καλλιεργήση τὸ ἦθος τοῦ μαθητοῦ νὰ τὸν καταστήση κόσμιον

καὶ νὰ ἐμφυτεύση στὴ ψυχή του ἠθικὲς ἀρχὲς καὶ συνήθειες κατὰ τρόπο βιώσιμο καὶ ἱκανὸ νὰ τὸν κινήσουν σὲ ἀνάλογες πράξεις. Θὰ τὸ ἐπιτύχη τοῦτο ὁ δ)λος μὲ μιὰ καλὴ καὶ συνετὴ ὀργανωμένη αὐτοδιοίκηση τῶν μαθητῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ἠθικὴ διαπαιδαγώγηση ἐπιτυγχάνεται καλύτερον ἀπὸ κάθε ἄλλη σχολικὴ ἐνέργεια.

Πολλὲς δὲ εὐκαιρίες θὰ παρέχωνται στὸ δάσκαλο γιὰ ἠθικὴ δ)λία ἡ ὁποία θ' ἀφορμᾶται ἀπὸ τὶς πράξεις καὶ θὰ καταλήγη στὶς πράξεις Σχολικὴ ζωὴ ποὺ νὰ κάνη τὸ παιδὶ ν' ἀγαπήση σχολεῖο καὶ δάσκαλο. Μὲ ὑπομονὴ καὶ καρτερικότητα ὁ δάσκαλος θὰ κατορθώση καλύτερα νὰ δαμάση τὶς ἀνήσυχες παιδικὲς φύσεις, παρὰ μὲ τὴ βιαιότητα καὶ τὴ ποινή. Ὁ ἀνυπόμονος δάσκαλος ἀποβαίνει ἄδικος καὶ ἐχθρικὸς καὶ πέφτει σὲ περιπλανήσεις καὶ ἐπιτιμήσεις. Ὀφείλει ἐπίσης ὁ δάσκαλος νὰ μὴ ἀποκαλύπτη τὴν κατάσταση τοῦ θυμικοῦ του στὴ τάξη διότι ἡ συναισθηματικὴ καὶ ψυχικὴ κατάσταση αὐτοῦ ἐπιδρᾶ ἀμέσως ἐπὶ τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ λόγω τῆς ὑποβολῆς τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ. Ὁ μαθητὴς ὅταν βλέπη τὸν δάσκαλο νὰ χάνη τὴν αὐτοκυριαρχία του, νὰ ὑβρίζη καὶ νὰ θυμώνη νὰ παρατηρῆ διαρκῶς καὶ νὰ ἐπιπλήττη, ἀσφαλῶς καὶ αὐτὸς κάτι ἀνάλογα θὰ πράξη στὶς σχέσεις του μὲ τοὺς συμμαθητάς του καὶ στὸν οἰκογενειακὸ βίο. Χρειάζεται νὰ λαμβάνη τὴ πρέπουσα θέση ἔναντι τῶν μαθητῶν λαμβάνοντας πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδιαίτερη ψυχικὴ δομὴ τούτων. Νὰ ἔχη ὑπ' ὄψη τὶς οἰκογενειακὲς του συνθῆκες τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ ρυθμίση τὶς σχέσεις του μὲ τὴν οἰκογένειά του μὲ παιδαγωγικὸ τάκτ, μὲ εὐγένεια καὶ λεπτότητα, διότι ἔτσι θ' ἀποφύγη συγκρούσεις καὶ δυσαρμονίες. Νὰ κανονίζη τὸν ρυθμὸν τῆς ἐνεργείας του πρὸς κάθε κατεύθυνση μὲ ὀρθὸν λογισμὸν καὶ ὄχι ὑπὸ τὴν κυριαρχία τῶν διαθέσεων τῆς στιγμῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτὸς τοῦ σχολείου συμπεριφορά του βοηθεῖ τὴν κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ διάπλαση τῶν μαθητῶν. Οἱ μαθηταὶ παντοῦ παρακολουθοῦν τὸν δάσκαλο πῶς συμπεριφέρεται, πῶς ἐκφράζεται καὶ ποιὲς εἶναι οἱ κοινωνικὲς του ἐκδηλώσεις. Ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τοῦ δασκάλου σὲ ἀνθρώπινες ἐκδηλώσεις, ἡ ἀνιδιοτελής του ὑπηρεσία στοὺς πάσχοντας καὶ πτωχούς, ἡ ὑλικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ βοήθεια στὸν ἀδύνατο ἀποτελεῖ ἄριστο παράδειγμα πρὸς μίμηση. Ὁ δάσκαλος ὁ ὁποῖος σὲ κάθε εὐκαιρία ἐκδηλώνει μὲ δικά του διώματα καὶ προσωπικὲς συγκινήσεις τὸ μεγαλεῖον τῆς φυλῆς καὶ τὰ μεγαλουργήματα τοῦ Ἔθνους στὸ στῖβο τοῦ πνεύματος καὶ στὰ παιδία τῶν μαχῶν τονώνει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο μέσον τὸ Ἐθνικὸ φρόνημα τῶν τροφίμων του καὶ τῆς κοινότητος στὴν ὁποία ἀσκεῖ τὸ λειτούργημά του. Ἡ πίστη του πρὸς τὰ ἰδεώδη τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅταν ἐκδηλώνεται μὲ χριστιανικὲς πράξεις, καλλιεργεῖ μὲ βεβαιότητα τὸ θρησκευτικὸ φρόνημα καὶ βίωμα τοῦ παιδιοῦ. Ὁ δάσκαλος ὅταν ἔχη ἰσχυρὰ βούληση πρὸς δράση γιὰ ἔργα κοινοῦ συμφέροντος καὶ ἐξυπηρετήσεως, ἀναπτύσσει καλλιεργεῖ καὶ διοχετεύει τὶς δημιουργικὲς δυνάμεις τῶν μαθητῶν σὲ ἔργα κοινωνικοῦ χαρακτῆρος. Ἡ καθ' ὅλα ὑποδειγματικὴ ζωὴ τῆς οἰκογενείας του ἐπιδρᾶ σημαντικῶς καὶ στὴ ζωὴ τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν τοῦ χωριοῦ. Ἡ κάθε οἰκογένεια συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδήτως θ' ἀκολουθῆ βαθμιαίως τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς τῆς οἰκογενείας τοῦ δασκάλου. Ὁ δάσκαλος μὲ τὴ συνεργασία τῆς Κοινότητος, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἄλλων παραγόντων ἠμπορεῖ ν' ἀλλάξη τὴν ὄψη τῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Πόσα ἔργα κοινῆς ὠφελείας δὲν φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς προσωπικότητος τοῦ δασκάλου. Τοῦ δασκάλου ποὺ ζῆ κοντὰ στὸ λαό· ποὺ ἡ ἀποστολή του εἶναι ν' ἀναστηλώση τὰ ἐρείπια, νὰ τονώνη καὶ νὰ σφυρηλατῆ τὴν πίστη του στὸ μέλλον τῆς φιλτάτης Πατρίδος, τοῦ δασκάλου ποὺ σμίγει μὲ τὸ λαὸ γιὰ νὰ συμμερισθῆ τὸν πόνο καὶ τὴ πίκρα του· ποὺ ἀκούει μὲ συναισθήματα συμπαθείας καὶ παρηγορίας τὶς μιζέριες καὶ τοὺς παλμοὺς του. Εὐτυχεῖς οἱ μαθηταὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἡ μοῖρα τοὺς ἔδωσεν πλάστη καὶ ἀναμορφωτὴ τῆς ψυχῆς των τέτοιον δάσκαλον. Ἡ προσωπικότης του θὰ φωτίζη τὸ δρόμο τῆς ζωῆς τους, θ' ἀποβῆ παράδειγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖον θ' ἀντλοῦν ἠθικὴ δύναμη καὶ ἰσχυρὴ βούληση γιὰ νὰ γίνουν χρήσιμοι στοὺς ἑαυτούς τους καὶ ἐνεργὰ κοινωνικὰ μέλη. Ἡ ζωὴ τοῦ ὁποίου θ' ἀποτελῆ τηλαυγῆ φάρον ποὺ θὰ ἐκπέμπτη συνέχεια φῶς τῆς ἀληθείας, τῆς δικαιοσύνης τῆς ἐργατικότητος καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. Θ' ἀποτελῆ ἀληθὲς παράδειγμα διὰ τοῦ ὁποίου μικροὶ καὶ μεγάλοι θὰ φωτίζωνται καὶ θὰ καθοδηγοῦνται στὴν ζωή τους. Κίνητρο ποὺ τὸ παιδὶ θ' ἀποκτήση δραστηριότητα, ἀνδρεία, καρτερικότητα, τιμιότητα, ἰδιότητες οἱ ὁποῖες θὰ συγκροτήσουν τὸ ἦθος καὶ τὸν χαρακτῆρα. Κάθε δάσκαλος ἂς ἔχη πάντοτε ὑπ' ὄψει του ὅτι αὐτὸς μὲ τὸ κῦρος τοῦ ἀληθινοῦ παιδαγωγοῦ καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ἐν γένει ζωῆς του, ἀποτελεῖ τὸ ἀληθινὸ πρότυπο πρὸς μίμηση καὶ ἠθικὴ διαπαιδαγώγηση τῶν νέων μας, ἡ ὁποία σήμερον προβάλλεται ὡς πρώτιστον κοινωνικὸν αἴτημα. Σχολεῖο καὶ οἰκογένεια συνεργαζόμενοι ἀπὸ κοινοῦ μὲ πρόγραμμα καὶ πίστη στὰ ἰδεώδη τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ δίνουν τὴ βάσιμη ἐλπίδα γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀνόρθωσι καὶ διάπλαση τῶν νέων τῆς φιλτάτης Πατρίδος μας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΛΙΑΚΟΣ
Δημ)λος Ἄνω Λίππας Ἰωαννίνων

Ἡ ἠθικὴ ἀγωγή, τέλος, ἔργον ἀγάπης καὶ πίστεως, ξυπνάει εἰς τὸ παιδὶ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην εἰς τὴν τάξιν, ποὺ καθώρισεν ὁ Δημιουργός.

Pestalozzi

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 6 § 1 τοῦ Α. Ν. 1092/1938
Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος: ΗΛ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Κατοικία: Τιμοξένους 10 — Ἀθῆναι
Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου
Ἐκδοτικοῦ Οἴκου ΙΩΑΝ. ΚΑΜΠΑΝΑ
Ν. Σακουλίδης, Μπιρμπίλη, 10 Ἀθῆναι

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Τῆς κ. Μ. ΣΑΛΠΕΑ - ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, Παιδαγωγοῦ

Ἡ ἀγωγὴ εἶναι μία κοινωνικὴ λειτουργία, εἶπε ὁ Durkeim Τὸ κράτος ὅθεν δὲν δύναται νὰ ἀδιαφορῇ δι' αὐτὴν καὶ ὑποχρεοῦται νὰ παρέχῃ ὅλας τὰς δυνατὰς προϋποθέσεις, δικαιοῦται δὲ νὰ ἐποπτεύῃ καὶ νὰ παρακολουθῇ ἀγρύπνως τὴν προπαρασκευὴ τοῦ μέλλοντος πολίτου.

Ἡ κοινωνία ἐμπιστεύεται εἰς τοὺς Παιδαγωγοὺς τὸν τρόφιμον, ὁ ὁποῖος ὡς γνωστὸν διαφέρει κατ' ἐξοχὴν τοῦ ἐνήλικος. Ἔργον αὐτῶν εἶναι ἡ διὰ τῆς ὁμαλωτέρας ὁδοῦ προσαρμογὴ τῶν ἐξελισσομένων ἀτομικοτήτων, εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον ἐντὸς τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ ζήσουν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν καταβολῶν.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν δημιουργίαν πολιτῶν ἱκανῶν, διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν μόνο ἄμεσα καὶ φαινομενικὰ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ ἀσφαλὲς πέρασμα ἀπὸ τὴν ἐγωκεντρικὴν κατάστασιν τῶν τροφίμων μας εἰς κοινωνικὰ ὄντα, διὰ νὰ βοηθήσωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν τεραστίαν προσπάθειαν τὴν ὁποίαν καταβάλλουν διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἄνοδον αὐτῶν, ἔχομεν καθῆκον νὰ κινούμεθα ἐργαζόμενοι ἐπὶ ἀσφαλῶν ἐπιστημονικῶν βάσεων. Ἡ ἄνοδος αὕτη ἐπιτυγχάνεται κατὰ ἕνα ποσοστόν, διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν κατὰ τὸ διάστημα τῆς σχολικῆς φοιτήσεως παρεχομένων γνώσεων καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἠθικοπλαστικῶν διδασκαλιῶν.

Ἤδη, ἡ σκέψις καὶ ἡ μελέτη τῶν περὶ τὴν ἀγωγὴν θεμάτων, ἡ Παιδαγωγική, ἀκολουθεῖ διὰ τὴν ὁμαλωτέραν προσγείωσιν τῶν παντὸς εἴδους γνώσεων, τὸ πείραμα. Ἡ σύγχρονος Παιδαγωγικὴ εἰς τὴν προσπάθειάν της νὰ ρυθμίσῃ πρὸς ὄφελος τοῦ τροφίμου τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἐδημιούργησε σύστημα ἀνάλογον μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς μας. Οὐδεμία ἀγωγὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς καλῶς ἔχουσα ἐὰν δὲν στηρίζεται εἰς τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανόνας τῆς Παιδαγωγικῆς.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ Παιδαγωγικὴ διδάσκει: Ὁ Παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει του τὴν ἀτομικότητα τοῦ μαθητοῦ καὶ τὰς δυνατότητας ἀφομοιώσεως ὑπ' αὐτοῦ τῶν διδασκομένων γνώσεων. Ἐὰν τοῦτο δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ἡ συντελουμένη ἐργασία καταντᾶ ματαιοπονία καὶ ἡ ἀγωγὴ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἀσκουμένη ἀποβαίνει ἐπὶ ματαίῳ.

Τονίζει ἀκόμη ὅτι: Δὲν δικαιούμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν τὰς ἰδέας μας εἰς οἱονδήποτε τομέα, ἐὰν δὲν ἔχωμεν τὴν δυνατότητα νὰ ἀποδείξωμεν αὐτάς. Ἡ προσωπικὴ γνώμη καὶ πεποίθησις ἑκάστου Παιδαγωγοῦ ἐπὶ τῶν Παιδαγωγικῶν ἀρχῶν, ὑποστηρίζει ἡ νέα ἐπιστήμη, δὲν ἔχει ἀξίαν ἐὰν τὰ πράγματα δὲν ἀποδεικνύουν τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν.

Εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας μετρᾶται καὶ συσχετίζεται ἀκαταπαύστως μὲ τὰ διατεθέμενα μέσα. Εἰς τὸν τομέα τῆς ἀγωγῆς συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Τίθενται καθημερινῶς εἰς ἐφαρμογὴν ἰδέαι καὶ θεωρίαι πειραματικῆς ἀνεξέλεγκτοι καὶ ὁ κάθε Παιδαγωγὸς ἔχει καὶ ἀκολουθεῖ τὰς Παιδαγωγικὰς ἰδέας καὶ πεποιθήσεις του.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ νέα ἐπιστήμη, ἡ Πειραματικὴ Παιδαγωγική, προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τοὺς θεράποντας αὐτῆς ὅτι, τὰ προβλήματα τοῦ σχολείου πρέπει νὰ ἐξετάζωνται μὲ ἐπιστημονικὸν πρῖσμα. Καὶ διὰ νὰ γίνωμεν περισσότερον συγκεκριμένοι: Εἰς τὴν Γενεύην ἐπιτρέπεται ἡ ἐγγραφὴ εἰς τὸ Σχολεῖον εἰς ἡλικίαν πέντε ἐτῶν, εἰς τὴν Ζυρίχην ἓξ ἐτῶν, εἰς τὰς Βρυξέλλας ἑπτὰ ἐτῶν. Ποῖος ἔχει δίκαιον; Ἀλλὰ καὶ ποῖος ἔχει τὸ δικαίωμα, ἄνευ πειραματικῆς ἐργασίας νὰ κουράζῃ ἢ νὰ καθυστερῇ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν; Ἐδῶ ἡ Πειρ. Παιδαγωγικὴ λαμβάνει τὴν ἐξῆς θέσιν καὶ ἐργάζεται πειραματικῶς ἐπὶ τοῦ θέματος: Ποίας γνώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφομοιώσουν οἱ τρόφιμοι εἰς ἡλικίαν ἓξ ἐτῶν; Ποίαν καὶ πόσην πνευματικὴν ἐνέργειαν καταβάλλει ὁ μαθητὴς διὰ τὴν πρόσκτησιν τῶν ἐννοιῶν τῆς διαιρέσεως εἰς τὴν Α΄ ἡλικίαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν συμφέρει, διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον πνευματικήν του ἀνάπτυξιν, ἡ διδασκαλία τῶν ἀνωτέρω ἐννοιῶν;

Καὶ ἐπὶ ἄλλων: Ἡ μηχανικὴ ἐπανάληψις ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐκμάθησιν; Ἡ ὁλικὴ μέθοδος εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἀναλυτικοσυνθετικῆς;

Σύγχρονες ἔρευνες ἀπέδειξαν ὅτι «τὸ παιδὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην λογικὴν σκέψιν νὰ ἀφομοιώσῃ τοὺς πολυπλόκους γραμματικοὺς κανόνας. Ὁ πολ)μὸς καὶ ἡ διαίρεσις διδάσκονται ἐνωρίτερον τοῦ δέοντος καὶ τὰ προγράμματα εἶναι ὑπερφορτωμένα».

Ἀλλὰ δυνατὸν νὰ ἀντείπῃ τις. Διατί ἐπὶ αἰῶνες οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων καὶ ἀπὸ τὰς πρώτας ἀκόμη τάξεις διδάσκονται ὅλην τὴν ὕλην τῶν προγραμμάτων καὶ προάγονται ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν; Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι, ἐὰν μὲ γνώμονα τὴν διδασκομένην ὕλην καὶ μόνον, θελήσωμεν νὰ προαγάγωμεν τοὺς μαθητάς μας καὶ ἐὰν ἀποφασίσωμεν νὰ δημιουργήσωμεν ὁμάδας ἀνταποκρινομένας εἰς τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῆς τάξεως αὐτῶν, τὰ εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα καὶ οἱ ἀριθμοὶ τῶν προακτέων θὰ ἠλαττῶντο κατὰ πολύ.

Παρ' ὅλην τὴν ἐκ μέρους τῶν διδασκάλων ἐπιδεικνυομένην γνωστὴν ἐπιείκειαν, ὁ τεράστιος ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι διπλασιάζουν τὴν τάξιν, ἀποδεικνύει τὸ δυσβάστακτον ποσὸν τῶν διδασκομένων γνώσεων. Ἐπίσης ὁ καθημερινῶς αὐξανόμενος ἀριθμὸς τῶν ἀπροσαρμόστων μαθητῶν, ἀποδεικνύει ὅτι οὗτοι ἀδυνατοῦν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἐν τῷ σχολείῳ συντελουμένην πνευματικὴν ἐργασίαν.

Καθίσταται ἑπομένως ἐκ τῶν ἀνωτέρω φανερὸν ὅτι τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα δὲν εἶναι συντεταγμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων ἑκάστης ἡλικίας. Καὶ ἐπειδὴ κατὰ μέγα μέρος τὸ μέλλον τοῦ Ἕλληνος πολίτου, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ σφυρηλατεῖται εἰς τὰ σχολεῖά μας, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν τῶν διδασκάλων, ἡ ἀνεξέλεκτος ἐφαρμογὴ κάθε ἰδέας καὶ ἡ δημιουργία

προγραμμάτων ἀπορρεόντων ἀπὸ τὰς σοφὰς κεφαλὰς τῶν ἐλαχίστων κατάντᾶ εἰ μὴ ἄλλο τι, τουλάχιστον καταφανὴς ἀδικία.
ἐλαχίστων καταντᾶ εἰ μὴ ἄλλο τι, τουλάχιστον καταφανὴς ἀδικία.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν εἰλικρινῶς ὅτι ἡ προσωπικὴ γνώμη ἑκάστου δὲν εἶναι ἀπόδειξις. Αἱ γνῶμαι καὶ ἀρχαὶ ἀνάγκη πλέον νὰ ἐλεχθοῦν πειραματικῶς.

Τὰ πράγματα ἀναγκάζουν ἡμᾶς καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐπιτάσσει τὴν ε ὐ φ υ ῆ χρησιμοποίησιν τῶν ἱκανοτήτων τῶν μαθητῶν μας. Ἐὰν συνεχίσωμεν ἐργαζόμενοι, περιφρονοῦντες τὴν ἐπιστημονικὴν πυξίδα, οἱ μαθηταί μας δὲν θὰ προπαρασκευασθοῦν ποτὲ εἰς τὸ νὰ γνωρίζουν καὶ νὰ θέλουν νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκην αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας οὗτοι θὰ στηριχθοῦν διὰ τὴν περαιτέρω σταδιοδρομίαν των.

Εἶναι ἀνάγκη τὰ ἀναλυτικὰ προγράμματα νὰ στηριχθοῦν εἰς τὰ πορίσματα τῆς Πειρ. Παιδαγωγικῆς, ἡ ὁποία εἰς τὰ ἄλλα κράτη ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν τῆς ἀγωγῆς. Ὁ καταρτισμὸς αὐτῶν εἰς τὰ γραφεῖα τῶν σοφῶν, οἱ ὁποῖοι συχνὰ δὲν γνωρίζουν ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς μικροὺς μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων, διαιωνίζει μίαν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν πληγὴν τῆς παιδείας μας.

Ἐπιτελεῖο καλῶς προπαρασκευασμένων διδασ)λων, διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἔχει ἤδη καταφθάσει ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία καὶ ὁ πειραματισμὸς τῶν δι)λων αὐτῶν μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα: Ποῖος εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν στασιμότητα τῶν μαθητῶν μας; Τὸ ἐπιβεβαρυμένον ἀναλ. πρόγραμμα, ἡ τεχνικὴ τῆς ἐργασίας, ἡ ἔλλειψις γνώσεως τῆς ἀτομικότητος τοῦ μαθητοῦ;

Οἱ «κατέχοντες», οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται πεισματικῶς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ τοῦ ἐπιτελείου, ἂς εὐδοκήσουν νὰ ὀργανώσουν τὴν ἀνοργάνωτη Παιδεία μας, διὰ τὸ καλὸν τοῦ Ἑλληνόπαιδος, τὸ ὁποῖον θέλει ἢ ὄχι, ὑποχρεοῦται νὰ μαθαίνῃ ὅτι αὐτοὶ διαττάσουν. Ἂς εἶναι βέβαιοι, ὅταν θὰ εὐδοκήσουν, ὅτι χιλιάδες Ἑλληνόπουλα θὰ τοὺς εὐγνωμονοῦν.

ΟΙ ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τοῦ κ. Δ. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

Στὸ τέλος τοῦ διδακτικοῦ ἔτους, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, οἱ συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὰ σχολικὰ προβλήματα τῆς σημερινῆς πραγματικότητος καὶ γιὰ τὴ βελτίωσι τῆς καταστάσεως τῆς Παιδείας γίνονται τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας γιὰ ὅλες τὶς ἡλικίες καὶ γιὰ ὅλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις. Τ' ἀποτέλεσμα τῆς πολυμήνου σχολικῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν συνωδεύουν ὄνειρα, ἀγωνίες, ἀνησυχίες, κόποι, στενοχωρίες, ἔξοδα, προσπάθειες καὶ πίκρες ἀκόμη μαθητῶν καὶ γονέων, δίδουν πολλὲς ἀφορμές, γιατὶ ἔχουν αὐτὰ καὶ τὶς πιὸ πολλὲς καὶ παράξενες συγκινήσεις ἀπὸ τὶς χιλιάδες «προάγεται», ἀπορρίπτεται, ἀνεξετάζεται,. Δὲν λοίπουν ὅμως καὶ τὰ οἰκογενειακὰ δράματα, οἱ θλιβερὲς σκηνὲς μεταξὺ γονέων καὶ διδασκάλων κι ἐπάνω ἀπ' ὅλα καὶ αὐτοκτονίες μαθητῶν. Παρουσιάζεται, τότε, ἕνα πολὺ σοβαρὸ κοινωνικὸ φαινόμενο μὲ συνέπειες ὑλικῶν ζημιῶν, ἠθικῆς σημασίας καὶ κοινωνικῆς ἀταξίας. Τοῦτο, βέβαια, ὡς φαινόμενον ἀπησχόλησεν πολλούς, ἀλλὰ ὡς πρόβλημα, ὀλιγώτερον, ἀπησχόλησεν τοὺς ὀλίγους. Στὶς αἰτίες τοῦ κακοῦ δὲν συμφωνοῦν ὅλοι, ἀλλ' ὅλοι συμφωνοῦν καὶ ὑποστηρίζουν, ὅτι πρωτ' ἀπ' ὅλα φταίει ἡ «μελέτη», ἡ μελέτη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ συνέχεια τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ ὁποία εἶναι, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι ζήτημα τῶν προσπαθειῶν τοῦ μαθητοῦ. Καὶ εἶναι ὑποχρέωσι καὶ καθῆκον τοῦ μαθητοῦ ἡ «μελέτη» ἢ ὡς ἐπανάληψι ἢ ὡς ἄσκησι γιὰ τὴν ἐμπέδωσι τῆς διδαχθείσης ὕλης, ἀλλὰ γιὰ ὅσους τὸ θέμα τῆς διδασκαλίας ἔμεινεν ἀκατανόητον ἡ «μελέτη» ἀπέχει τῶν προσπαθειῶν των. Αὐτοὶ εἶναι οἱ «ἀμελεῖς», ἐνῶ οἱ πρῶτες εἶναι οἱ «ἐπιμελεῖς». Στοὺς «ἀμελεῖς» ἀνήκουν καὶ οἱ φυγόπονοι, οἱ ἀπασχολούμενοι σὲ ἐργασίες, οἱ ἀδιάφοροι τῆς ζωῆς, οἱ ἀσθετικοί, οἱ πνευματικῶς καθυστερημένοι, οἱ ἐνδεεῖς, οἱ ἀνώμαλοι τύποι, ὅσοι βαρύνονται μ' αἰσθήματα μειονεκτικότητος καὶ τόσοι ἄλλοι. Ὅλους αὐτοὺς προσπαθοῦν νὰ διορθώσουν τὸ «κάθισε νὰ διαβάσῃς» τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων, τὸ «διάβαζε, γιὰ νὰ προαχθῇς» τοῦ διδασκάλου, οἱ ἰδιαίτερες καὶ οἶκον παραδόσεις καὶ τὰ Φροντιστήρια. Ἀλλὰ τί νὰ διαβάσῃ ὁ μαθητὴς στὸ σπίτι του, ἀπ' ὅσα δὲν ἐκατάλαβε στὸ σχολεῖο; Ποιὲς ὧρες καὶ πόσες νὰ διαβάσῃ; Πῶς θὰ προβιβασθῇ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐξετάζεται ὅ,τι δὲν ἐδιδάχθη; Ποιὸς θὰ διδάξῃ τὸ ἄγνωστον εἰς τὸν ἀμαθῆ; Πόσοι δύνανται νὰ πληρώνουν ἰδιαίτερα ἢ φροντιστηριακὰ μαθήματα; Νὰ λοιπόν, ὅτι ἡ «μελέτη» εἶναι σοβαρὸν ζήτημα, ὅσο καὶ ἡ διδασκαλία καὶ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν καὶ μέθοδοι καὶ συστήματα καὶ προγράμματα καὶ ὧρες «μελέτης» τῶν μαθητῶν. Ἡ μελέτη εἶναι πνευματικὴ ἀπασχόλησις σὲ κάτι μὲ ἐπιμέλεια, δηλαδὴ μὲ ἔντασι καὶ ἐπιμονὴ τῆς βουλήσεως. Εἶναι ἡ ἐπισταμένη σπουδὴ πρὸς μάθησιν ἰδίως διὰ τῆς ἀναγνώσεως. Καὶ ἔχει νόημα καὶ ὠφέλιμα ἀποτελέσματα, ὅταν εἶναι ἐργασία μ' ἐνδιαφέρον καὶ μὲ προθυμίαν. Ἡ μελέτη δὲν εἶναι πάντοτε μάθησις· εἶναι ἐνέργεια δημιουργική, ἡ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ εἶναι πραγματεία καὶ διατριβὴ ἐπὶ ἑνὸς θέματος. Ὅλα ὅμως αὐτὰ προϋποθέτουν καὶ χρόνον ἀπαραίτητον, ἀλλὰ καὶ ὥρας καταλλήλους. Προϋποθέτουν ὕπαρξιν ἠθικῆς ἀγωγῆς καὶ συναισθήσεως τῆς εὐθύνης. Φροντίδα συστηματικὴν τοῦ ἱκανοῦ γιὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀνικάνου. Καὶ ὅσο γιὰ τὸ χρόνο ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχῃ. Τὸ ἡμερήσιο ὡρολόγιο πρόγραμμα διδασκαλίας εἰς τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα κρατεῖ τὸ μαθητὴ στὸ θρανίο ἕξι ὧρες. Καί, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι μετὰ τὸ φαγητὸν δὲν ἐπιτρέπεται, γιὰ λόγους ὑγείας, οὔτε ἡ μελέτη οὔτε ἡ κίνησις τοῦ παιγνιδιοῦ, τὶς ἡμέρες τοῦ χειμῶνος χρόνος μελέτης καὶ χρόνος παιγνιδιοῦ γιὰ τὸ μαθητὴ δὲν ὑπάρχουν.

(Συνέχεια εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος)

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

«ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ», Παν. Γ. Κορωντζή, (Τόμος Α', πρώτη έκπ]σις). Έκδοσις Χριστιανικής Ένώσεως Έκπαιδευτικών Λειτουργών»—Αθήναι 1959.

Ό κ. Κορωντζής, Δ)ντὴς τῆς Ραλλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Πειραιῶς, προσέφερε κατ' αὐτὰς εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος ἕνα πολύτιμον (καὶ ἀψόγου ἐμφανίσεως) βιβλίον: τὸν Α ον Τόμον τῆς Εἰδικῆς Διδακτικῆς του, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τὰ διδακτικὰ προβλήματα τῆς πρώτης ἐκπαιδεύσεως (Α καὶ Β τάξεις) τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ σπουδαιότερα καὶ δυσχερέστερα ἐξ ὅσων ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ ὁ διδάσκαλος τοῦ Δημ. Σχολείου.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔρχεται εἰς μίαν κρίσιμον καμπὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως νὰ προσφέρῃ ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας.

Περὶ τούτου πείθει καὶ σύντομον ἀκόμη βλέμμα εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου, τοῦ ὁποίου θὰ ἐπιχειρήσωμεν μίαν λίαν συνοπτικὴν ἐπισκόπησιν.

Ὁ Σ. εἰς μίαν σύντομον καὶ ἀδρὰν εἰσαγωγὴν διαγράφει τὰ πλαίσια τῆς συγγραφῆς του καὶ ἀφήνει νὰ διαφανοῦν αἱ θεμελειώδεις γραμμαὶ τοῦ ἔργου του. Ἀποκαθιστᾷ τὴν διδασκαλικὴν προσωπικότητα εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν τὴν ὑπεύθυνον καὶ ἡγετικὴν καὶ ὑπογραμμίζει ὅτι πρωτίστως, πρέπει νὰ ἐνδιαφέρῃ ὁ καλὸς διδάσκαλος ὑπὸ τοῦ ὁποίου θὰ ἐκλεγῇ ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ εὐθύνῃ ἡ ἑκάστοτε καλλιτέρα μέθοδος.

Εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῶν μετέπειτα στηρίζεται ὁσ. εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ τῆς ἡλικίας αὐτῆς καὶ εἰς τὴν φύσιν καὶ νομοτέλειαν τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν παρ' ἡμῖν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς.

Ἀναζητεῖ παντοῦ τὸ «τέλος τὸν σκοπόν, τὸ νοηματικὸν περιεχόμενον ἑκάστου ἐξεταζομένου ἀντικειμένου, ἑκάστου προβλήματος καὶ παρέχει κατευθύνσεις δυναμένας νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς αὐθεντικαὶ διότι ὁ συγ. θεωρεῖ τὰ πράγματα στηριζόμενος ἐπὶ ἀρχιμηδείου σταθερᾶς περιοχῆς - τοῦ κόσμου τῶν ἀξιῶν - πέραν καὶ ἐπάνω αὐτῶν κειμένης, ἐντάσσει δὲ ταῦτα ἁρμονικῶς ἐντὸς τῆς ὁλότητος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Παιδείας.

Εἰς τὸ κεφ. «τὸ πρόβλημα τῆς διδακτικῆς μεθόδου» μὲ σαφήνειαν, βαθύτητα καὶ συνοπτικότητα παρέχεται συνολικὴ εἰκὼν τοῦ προβλήματος σταθμίζεται ἀξιολογικῶς ἡ μέθοδος, καταρρίπτεται ὁ πάσης μορφῆς διδακτικὸς μονισμὸς καὶ προσδιορίζονται τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων στηριζόμενος ὁ διδάσκαλος δέον νὰ διαμορφώνῃ τὴν ἑκάστοτε μέθοδον ἐργασίας του ἥτις εἶναι «πρόβλημα, ὑπόθεσις καὶ δημιούργημα τοῦ διδασκάλου» σελ. 32).

Εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον ἐξετάζεται ἐμπεριστατωμένως ὁ ἰδιοφυὴς χαρακτὴρ τῆς πρώτης ἐκπαιδεύσεως, ὁ σκοπὸς αὐτῆς, ὁ χαρακτὴρ τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτης.

Κατόπιν γίνεται διεξοδικὴ ἀνάπτυξις τῶν κεφαλαίων τῆς εἰδικῆς διδακτικῆς: Πατριδογνωσία - πρώτη ἀνάγνωσις - πρώτη γραφὴ καὶ πρώτη ἀρίθμησις

Ὁ Συγ. ἀποδίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν Πατριδογνωσίαν καὶ τὰ προβλήματα τῆς πρώτης ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς γύρω ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθη ὁ μεγαλύτερος θόρυβος καὶ ἐπικρατεῖ ὡς τὸ πολὺ σύγχυσις.

Ἐνταῦθα ἐξετάζεται ἐκτενῶς καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἐκλογῆς τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν ἐκ τῆς Πατρίδος, γίνεται λόγος διὰ τὴν φύσιν ἑκάστου καὶ χαράσσονται ἀντιστοίχως αἱ βασικαὶ διδακτικαὶ γραμμαὶ δι' ἕνα ἕκαστον, ἐξετάζεται ἐπίσης τὸ πρόβλημα τῆς διατάξεως αὐτῶν καὶ κρίνεται ἡ πολύκροτος «Ἑνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία» κατὰ τρόπον ἀντικειμενικὸν καὶ ὑπεύθυνον.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς πρώτης ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ἐξετάζονται πολυπλεύρως καὶ τίθενται εἰς κριτικὴν βάσανον ὅλαι αἱ κατὰ καιροὺς ἐπικρατήσασαι μέθοδοι, συνάγεται δὲ τὸ συμπέρασμα ὅτι «οὐδεμία μέθοδος ὑπάρχει περὶ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι εἶναι ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ ἡ μόνη ἄριστη μέθοδος» (σελ. 197). Ὑπογραμμίζεται ὅτι ἀξίαν ἔχει ἐνταῦθα κυρίως ἡ ἐπίγνωσις τῶν δυσχερῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα θὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ διδάσκαλος καὶ γίνεται ἀνάπτυξις τῶν σπουδαιοτέρων ἐξ αὐτῶν. Λίαν διαφωτιστικὴ εἶναι καὶ ἡ σύντομος ἱστορικὴ ἐπισκόπισις τῆς ἐξελίξεως τῆς ὁλικῆς ἢ ἀναλυτικῆς μεθόδου ἐκ τῆς ὁποίας ἀποδεικνύεται τὸ ἐσφαλμένον τοῦ χαρακτηρισμοῦ της ὡς «Μεθόδου DECRO LY».

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον γίνεται διαπραγμάτευσις καὶ τῶν προβλημάτων τῆς πρώτης γραφῆς καὶ ἀριθμήσεως. Ἡ μορφὴ διαπραγματεύσεως τῶν προβλημάτων ἀποσκοπεῖ εἰς τὸν διαθὺν φρονηματισμὸν τοῦ διδασκάλου ὅστις ὑπευθύνως, ἀλλὰ κινούμενος ἐλευθέρως, θὰ διαμορφώνῃ τὴν ἑκάστοτε προσήκουσαν μέθοδον διδασκαλίας δι' ἕνα ἕκαστον τῶν μαθημάτων καὶ διὰ μίαν ἑκάστην διδακτικὴν ὥραν, ἥτις εἶναι μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτος.

Ἡ διαπραγμάτευσις ἑκάστου τῶν κεφαλαίων ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα συνθετικῆς ἐργασίας πρωτοτύπου ἐπεξεργασίας καὶ πληρότητος, ὁλόκληρον δὲ τὸ ἔργον διαρθροῦται ἀψόγως καὶ φέρει τὴν σφραγῖδα τοῦ ἙλληνοΧριστιανικοῦ πνεύματος.

Προσωπικῶς πιστεύω ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ ἀποτελέσῃ σταθμὸν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν.

Εὔχομαι νὰ δοθῇ σύντομα εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ ὁ δεύτερος Τόμος τοῦ βιβλίου, νὰ ἀκολουθήσουν δὲ καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ σεβαστοῦ διδασκάλου ἐξ ἴσου φωτεινὰ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας.

ΔΗΜ. ΒΑΚΑΛΗΣ
Διδ)λος

ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΗΜΕΙΑΣ ΜΕ ΠΡΟΧΕΙΡΑ ΜΕΣΑ. Νικολάου Ι. Ψωμοπούλου. Ἐπιθεωρητητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων

Ἡ ἑρμηνεία τῶν φυσικῶν φαινομένων, μὲ τὴν ἄπειρη καὶ εὐμετάβολη ποικιλία τους διὰ τὴν ἀνεύρεσι αἰτιωδῶν νόμων μὲ τὴν παρατήρησι καὶ τὸ πείραμα στὴν ἐκθαμβωτικὴ καὶ τόσο ἐπικίνδυνη πολλὲς φορὲς ἐφαρμογή του, προσφέρει τὴν ἰδιαίτερη σφραγῖδα τῆς σημερινῆς διαφοροποιήσεως στὴ σύγχρονη φυσιογνωστικὴ πραγματικότητα.

Τὰ μορφωτικὰ αὐτὰ ἀγαθὰ ἡ σχολικὴ ἐνέργεια καὶ πρᾶξι ἀναπροσαρμόζει, ὅσο ἐπιτρέπει ὁ παιδαγωγικὸς σκοπός της, στὴν ὕλη τῆς φυσικῆς μηχανικῆς καὶ χημείας, ὥστε παιδευτικὰ ὁ μαθητὴς στὴν προβολή του διὰ τὴν εὐρύτερη γνῶσι τῆς φύσεως, νὰ κατανοήσῃ τὴν πληρότητα τοῦ φυσικοῦ καὶ χημικοῦ του περιβάλλοντος. Στὴ διδακτικὴ αὐτὴ προσπάθεια τὸ βιβλίο τοῦ κ. Ψωμοπούλου «Πειράματα Πειραματικῆς καὶ Χημείας». προσφέρει πολύτιμη συμβουλὴ καὶ εἰδικὰ στὴν ἐξερεύνησι καὶ ἐξακρίβωσι μὲ π ρ ό χ ε ι ρ α μ έ σ α τοῦ φαινομένου, ποὺ θὰ ἀναπαραγάγῃ καὶ θὰ προκαλέσῃ τεχνητὰ δάσκαλος καὶ μαθητὴς διὰ τὴν ἀναζωογόνησι τῶν γνώσεων.

Πειραματικὲς ἐφαρμογὲς 129 καὶ 11 κατασκευὲς πλαισιώνουν τὴν διδακτικὴ ἐργασία, γραμμένη σὲ 80 σελίδες καὶ διηρημένη σέ: Θερμότητα, Βαρύτητα Ὑδροστατική Ἀεροστατική, Ἀκουστική, Ὀπτική, Μαγνητισμὸ καὶ Χημεία. «Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν καὶ εἰς ἄλλας περιφερείας κατεβάλλετο παρομοία προσπάθειαι διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Πειραματικῆς καὶ Χημείας»

Τὰ ἁπλᾶ μέσα ἐπιτυχίας στὴν ἐκτέλεσι τῶν πειραμάτων ὁ συγγραφεὺς ἐπιλέγει ἀπὸ τὶς οἰκιακές, ἀγροτικές, βιοτεχνικὲς καὶ βιομηχανικὲς ἀσχολίες τῆς πατρίδος μας, ἀντιπροσωπευτικὰ τοῦ γ ε ω γ ρ α φ ι κ ο ῦ σ χ ο λ ι κ ο ῦ χ ά ρ τ ο υ τῆς χώρας μας.

Ἐπὶ πλέον ἡ πειραματικὴ διδακτικὴ τοῦ βιβλίου δίδει ἐπιτυχία στὴ συνειδητὴ χρῆσι τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν, στὴ μεθοδικὴ ἐπεξεργασία

τῆς ὕλης στὴ γνῶσι τῶν στοιχειωδῶν σημείων τῆς παρατηρήσεως, στὴ κατασκευὴ ὀργάνων ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς μαθητάς, ὥστε νὰ ἀντικαθιστᾶ τὴν παλαιὰ «Φυσικὴ τῆς Κιμωλίας καὶ τοῦ Βιβλίου» νὰ παρορμᾶ δὲ τὴ συλλεκτικὴ ἱκανότητα τοῦ μαθητοῦ καὶ νὰ ὁδηγῆ τὴ συνθετικὴ του ἐργασία στὴν ἐκπόνησι σχεδίου διὰ τὴν ἀνεύρεσι ὀρθῶν λύσεων καὶ διεξόδων στὸ πρακτικὸ βίον.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ διδακτικοῦ αὐτοῦ βιβλίου μὲ πολυτελῆ χάρτη, τὰ ἁπλᾶ καὶ ζωντανὰ σχηματικὰ διαγράμματα τῶν πειραμάτων καὶ συσκευῶν, ἡ στρωτὴ γλῶσσα, ποὺ μεταχειρίζεται ἡ λεπτομερὴς καὶ ἐνδιαφέρουσα ἔρευνα τῶν θεμάτων καθιστοῦν, τὴν ὅλη ἐργασία πολύπλευρη, ξεκάθαρη, ἀρκετὰ ἀναγκαία καὶ χρήσιμη στὶς ἀνάγκες τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΤΣΟΛΟΔΗΜΟΣ

ERNST AEPPLI, *«ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ» (Πρόλογος Μετάφρασις Δ. Μανδάλου, Νευροψυχιάτρου)*

Χαιρετίζομεν εὐμενῶς τὴν Ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τοῦ νέου βιβλίου τοῦ διασήμου Ἑλβετοῦ ψυχολόγου καὶ ψυχοθεραπευτοῦ Ἐρνέστου Αἴππλη «Σύγχρονος Θεραπευτικὴ Ψυχολογία», διότι πράγματι ἀποτελεῖ πρωτοπόρον κατεύθυνσιν διὰ μίαν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων ψυχολογικὴν καθοδήγησιν τοῦ κοινοῦ. Δὲν νομίζομεν ὅτι ἡ ἁπλῆ καὶ μόνον ἀνάγνωσις τοιούτων βιβλίων εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ διαφωτίσῃ καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἀνήσυχον ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας ἀπὸ τὰς ψυχικάς του συγκρούσεις, τὸ ἄγχος, τὴν ἀπομόνωσιν, ἢ τὴν ἐπιθετικότητα πρὸς τὸ κοινωνικόν του περιβάλλον. Ὑπάρχουν ἀπειράριθμοι τύποι ἀνθρώπων --ὁ καθεὶς μὲ τὸν ἰδιαίτερον πόνον του, τὴν μυστικὴ στενοχώρια του, τὸ ψυχικόν του ἀδιέξοδον--διὰ τοὺς ὁποίους ἡ παρουσία κυρίως ἑνὸς ἐπιστήμονος ψυχολόγου ὡς συμβούλου μέσα εἰς ὠργανωμένους ψυχολογικοὺς σταθμούς, ἢ καὶ ἰδιωτικῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσφέρῃ ἄμεσον καὶ πρακτικὴν βοήθειαν διὰ τὴν καλυτέραν προσαρμογήν των εἰς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς. Τὸ μέγα τοῦτο ἀληθῶς πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ ἔργου του ψυχολόγου--συμβούλου ἀναλύεται κατὰ τὸν πλέον αὐθεντικὸν ἐπιστημονικὸν τρόπον εἰς τὴν «Θεραπευτικὴν Ψυχολογίαν» τοῦ Aeppli ὁ ὁποῖος ὡς συνεργάτης καὶ ὀπαδὸς τοῦ C.C. Jung χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἀκολουθῇ τοὺς δογματισμοὺς τῆς ψυχολογικῆς αὐτοῦ Σχολῆς --ἔχει νὰ μᾶς προσφέρῃ μὲ τὰς συμβουλάς του ἀπὸ τὴν πολυετῆ πεῖραν του ὡς ψυχολόγος καὶ ψυχοθεραπευτὴς πραγματικὴν βοήθειαν γύρω ἀπὸ τὴν προβληματικότητα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Τὸ ἀξιόλογον αὐτὸ ἔργον προσφέρεται τώρα καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας μὲ μίαν πιστὴν ἄνευ παρερμηνειῶν καὶ εἰς καθομιλουμένην γλῶσσαν μετάφρασιν τοῦ νευροψυχιάτρου κ. Λουκᾶ Π. Μανδάλου.

ΔΗΜ. ΣΚΩΛΙΚΗΣ

«ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ», Μηνιαῖον Σχολικὸν περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῶν Δημ. Σχολείων τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Πωγωνίου.

Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου ἐ. ἔ. ἐκδίδεται ὑπὸ 75 σχολείων τῆς Ἀκριτικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Πωγωνίου μηνιαῖον Μαθητικὸν Περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Ξεκίνημα τῶν μικρῶν».

Ἡ ἔκδοσίς του γίνεται ἐκ περιτροπῆς ὑπὸ τῶν σχολείων διὰ νὰ κλείεται οὕτω ὁ ἐμπειρικὸς κύκλος τῶν μαθητῶν ἑκάστου χωρίου.

Ἡ ὕλη τοῦ περιοδικοῦ ἐμπεριέχει τὰ διώματα, τὰ ἐμπειρικὰ διδομένα, τὰ κοινωνικὰ διαφέροντα, τὰ ὁποῖα διασποῦν τὸν μονωτικὸν κλειὸν τοῦ σωβινισμοῦ καὶ τοῦ τοπικισμοῦ, καὶ τοὺς εὐρυτέρους παιδικοὺς συλλογισμούς, διὰ τὴν ἄρθρωσιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ ἰδιαιτέρου τόπου των. Οἱ μαθηταὶ ὅλων τῶν Σχολείων διεισδύουν εἰς τὰς πτυχώσεις τῆς ζωῆς, ἀντιλαμβάνονται, διὰ τῆς Λαογραφικῆς σπουδῆς, τὴν καταγωγήν των, δίχως νὰ ἀσπιδώνωνται εἰς τὸν προγονικὸν τύπον, μετέχουν εἰς ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ μεγαλώνουν τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ ὡς δύναμις κοσμογονική, κατὰ τὸν Γκαῖτε.

Τὰ 75 Δημοτικὰ Σχολεῖα ἐργάζονται διὰ τὴν ἰδίαν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ αὐτενεργῶς, στρατευμένα κάτω ἀπὸ μίαν πληθωρικὴν θυμικὴν δύναμιν καὶ ἕνα διάχυτον ἐνθουσιασμόν. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς περιφερείας κ. Πέτρος Νινιὸς διηύρυνε τὴν περίμετρον τῆς παιδαγωγικῆς Πατριδογνωσίας ἐπεκοινώνησε μὲ τὰ ἀρτηριακὰ προβλήματα τῆς Ἐπαρχίας, καὶ ὠργάνωσε ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς Διδασκάλους μίαν ἐκστρατείαν παιδαγωγικὴν - κοινωνικὴν - τοποθετημένην εἰς τὴν παιδικὴν ἀντίληψιν - καὶ ἀντιαστυφιλικήν.

Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον Ὀρεινοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον - τιμῆς ἕνεκεν, ὡς ἐκ τῆς παραμεθορίου θέσεώς του--ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ ἡ ἔκδοσις τοῦ πρώτου τεύχους καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Σχολείου του κ. Ἀθανάσιος Τζούλης, ἐπηνέθησαν δι' εἰδικῆς ἐγκυκλίου τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας «. . . διὰ τὸν πλούσιον ψυχικὸν παλμὸν καὶ τὴν λατρείαν πρὸς τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ τὴν πάγκαλον Ἑλληνικὴν φύσιν, ἡ ὁποία διαφωτίζει τὸ ἔργον τοῦτο...»

Κορυφαῖοι διανοούμενοι εἰς τὰ εἴδη τῆς τέχνης, ποὺ ὑπηρετοῦν, ὡς ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἠλίας Βενέζης, ὁ χρονογράφος τοῦ Βήματος κ. Π. Παλαιολόγος καὶ ὁ συγγραφεὺς Νικόλαος Ἀθανασιάδης, ὁ ἡμερήσιος καὶ περιοδικὸς τύπος «ΒΗΜΑ, ΕΘΝΟΣ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Ε.Ι.Ρ., Ἠπειρωτικὴ Ἑστία, Ἠπειρωτικὸς Ἀγών, Πρωϊνὸς Λόγος, ἡμερήσιος τύπος Ἄρτης κ.λ.π. διηύρυναν τὴν ἀπήχησιν τοῦ περιοδικοῦ καὶ προσήλκυσαν τὸ διαφέρον τῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ τῶν μαθητῶν τῆς Ἀκριτικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Πωγωνίου, ἀντανακλᾷ εἰς τοὺς Ἕλληνας μαθητὰς καὶ ἐκπαιδευτικοὺς καὶ πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ νὰ ἐπεκταθῇ.

«ΕΠΑΝΑΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ» Ν. Κρητικοῦ

Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπαναλήψεις καὶ ἐξετάσεις» ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ συν. Νικολάου Κρητικοῦ ἕνα ἀρκετὰ χρήσιμο βιβλίον μὲ 48 καλοτυπωμένες σελίδες.

Γνωστὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν ἐπαναλήψεων. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων σκοπὸν ἔχουν τὴν ἐμπέδωσιν τῶν κτηθεισῶν γνώσεων ἐξ ὅσων εἶδον, ἤκουσαν ἢ ἀνέγνωσαν οἱ μαθηταί. Ἂν καὶ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν ταύτην συντελοῦν ἄριστα καὶ τὰ διάφορα ἐποπτικὰ μέσα, ἅτινα δύναται νὰ διαθέσῃ ἐν σχολεῖον ἤτοι χάρτες, εἰκόνες, ὄργανα παντοειδῆ, ὁ Σχολικὸς Κινηματογράφος, ὅστις βοηθεῖ ἅπαντα ἐν τῷ σχολείῳ διὰ τῶν προβαλλομένων μορφωτικῶν ταινιῶν παντοειδοῦς περιεχομένου καὶ ὁ πλήρης Σχολικὸς κῆπος.

Γενικῶς ὅμως, ὡς ἀναφέρει ὁ Λατῖνος φιλόσοφος Σενέκας, «Ἡ ἐπανάληψις εἶναι ἡ μήτηρ τῶν σπουδῶν» «Repetitio est mater studiorum».

Ὁ συγγραφεὺς παραθέτει γνώμας μεγάλων Παιδαγωγῶν ἵνα ἀποδειχθῇ ἡ σημασία τῶν ἐπαναλήψεων, παρέχει δὲ καὶ ὁδηγίας διὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνωνται αἱ ἐπαναλήψεις. Αὐτὴ δὲ ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Κρητικοῦ καθιστᾷ τὴν ὅλην μελέτην του λίαν ἀξιόλογον.

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου ἐξετάζεται τὸ θέμα τῶν ἐξετάσεων. Δύσκολον πρόβλημα αἱ ἐξετάσεις, διὰ τὴν σημερινὴν ἐποχήν. Ὁ Παιδαγωγὸς κ. Νικόλαος Ἐξαρχόπουλος εἰς τὸ βιβλίο του «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν» καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ «περὶ τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς διὰ τοῦ σχολείου ἐργασίας» λέγει: «Πρὸς τοῦτο θεωροῦνται ἥκιστα κατάλληλοι αἱ συνήθεις ἐξετάσεις καὶ τὰ λοιπὰ κριτήρια, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται σήμερον πρὸς προαγωγὴν τῶν μαθητῶν καὶ κατάταξιν αὐτῶν εἰς διάφορα σχολεῖα».

Πρὸς τούτοις ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει γνώμας διὰ τὸ τελειότερον σύστημα ἐξετάσεων. Δι' ἡμᾶς οὐδὲν ἐκ τῶν ἰσχυόντων συστημάτων, ὡς ἔχουν ταῦτα σήμερον, δύναται νὰ ἐλέγξῃ συστηματικῶς τὰς γνώσεις, τὴν ἰδιοφυΐαν καὶ τὰς ἱκανότητας τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων μας.

Π. ΤΖΑΒΑΡΑΣ

Η ΣΕΛΙΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ

***Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ** αποκατάσταση καὶ ἀντικειμενικὴ ἀξιολόγηση τῆς προσωπικότητας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ **Ἐθνικοῦ Μουσουργοῦ**, βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν **Ἱστορικῶν μαρτυριῶν**.*

◆◆◆

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

	Δραχ.
1. Κ. Καλαντζῆ: *Διαταραχαὶ τοῦ λόγου*	80
2. Θ. Χαραλαμπίδη: *Τὸ ἔργον τῆς Παιδ. Ἐπιστήμης*	35
3. Θ. Χαραλαμπίδη: *Θεμέλια προσχολικῆς ἀγωγῆς*	10
4. Θ. Χαραλαμπίδη: *Μέτρα διὰ βελτίωσιν τῆς Παιδείας*	10
5. Κονόμου - Καψάσκη: *Ν. Μάντζαρος καὶ Ἐθν. Ὕμνος*	30
6. Κ. Ἀλιφιεράκη *Εἰκόνες μιᾶς ζωῆς*	50
7. Κ. Ἀλιφιεράκη *Ὁμιλίαι — Διατριβαί*	20
8. Βασ. Ἀμβροσίου *Πῶς νὰ μορφ. τὰ Ἑλληνόπουλα*	25
9. Γ. Δάνου *Ὁλικὴ Μέθοδος καὶ Ἐνιαία Δ]λία*	30
10. Μ. Μπίγκα *Ἡ Διδακτικὴ τῆς Ἀναγνώσεως*	20
11. Ἀν. Παπανδρέου *Τὸ Σύγχρονον Μονοτάξιον*	25
12. Ἀν. Παπανδρέου *Σύστημα Καταμερισμοῦ τῶν μαθητῶν εἰς συνεργαζομένας ὁμάδας καὶ ἡ ἐφαρμογή του* (ἔκδοση 1959)	15
13. Κ. Ἀναγνωστοπούλου *Μέτρησις Ὀρθογραφικῆς ἐπιδόσεως Μαθητοῦ καὶ Τάξεως*	10
14. Π. Εὐθυμίου *Μάνα καὶ παιδί* (ἔκδοσις 1959)	15
15. Χ. Στεργιοπούλου *Ὁ Κινηματογράφος*	20
16. Δ. Κουτσουλέλου *Διδασκαλικοὶ Παλμοί*	20

ΘΕΩΡΟΥΜΕ ἐπιτακτικὸ χρέος νὰ ἐκφράσωμε θερμότατες εὐχαριστίες στὸ διδασκαλικὸ κόσμο τῆς χώρας μας, γιὰ τὴν ἀμέριστη συμπαράστασή του στὶς ἐκδοτικές μας προσπάθειες. Ἡ προτίμηση τῶν βιβλίων μας αὔξησε τὶς ἠθικὲς καὶ τεχνικές μας προϋποθέσεις καὶ μᾶς ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ ἐργασθοῦμε καὶ παρευσιάσωμε μελλοντικὰ τὸν τελειώτερο καὶ ἰδεωδέστερο τύπο βοηθητικοῦ βιβλίου στὸν τόπο μας.

Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπαναλάβουμε καὶ ἀπὸ τὴ στήλη αὐτὴ τὴν ὑπόσχεση: ΘΑ ΕΡΓΑΣΘΟΥΜΕ ΜΕ ΠΙΣΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

Τό μυστικό μας

Η ΟΥΣΙΑ

Ἡ σύγχρονη ἐκπαιδευτικὴ πραγματικότητα, ποὺ διαμορφώθηκε στὴ χώρα μας ὕστερα ἀπὸ μιὰ διαδρομὴ ζητήσεων καὶ μεταβολῶν, ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ ἐλεύθερου Ἑλληνικοῦ Κράτους ὡς τὰ σήμερα, μπορεῖ νὰ συγκριθῆ ἄνετα —ἔξω βέβαια ἀπ' τὸ φανταχτερὸ φορμαλιστικὸ ἐπίχρισμα τῶν ξένων— στὴν πνευματικὴ ἐσωτερικότητα, στὴ βαθύτητα τῶν ἐπιδιώξεων, στὴν καθαυτὸ ὀρθόδοξη ἀνθρώπινη Παιδεία καὶ στὸ ἀποτέλεσμα, μ' ὅ,τι θέλουν νὰ λένε Εὐρωπαϊκὰ ἐπιτεύγματα καὶ Παγκόσμιο πρόοδο, στὴν Περιοχὴ τῆς Ἀγωγῆς.

Ξεπέρασε ἡ Παιδεία μας ὅλες τὶς ἀδυναμίες της κι ὅλα τὰ ἐμπόδια ποὺ παρουσιάστηκαν ὡς τώρα.

Ἀντλησε μέσα ἀπ' τὴν πλούσια παραδοσιακὴ πνευματική της κοιλοτούρα, ὅ,τι βιώσιμο καὶ ζωτικὸ ὑπῆρχε καὶ πραγμάτωσε τὴν πιὸ εὐάρμονη σύζευξη τοῦ πνευματικοῦ «χτὲς» καὶ «σήμερα».

Τὰ κοιτάσματα τοῦ παρελθόντος ποὺ ἐξημερώνουν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ ἄθλα τοῦ σημερινοῦ ἐπιστημονισμοῦ καὶ τῆς Τεχνικῆς, ποὺ ὑποχρεώνονται νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ἄνθρωπο, συνθέτουν τὸ πιὸ τέλειο σχῆμα οὐμανισμοῦ.

Πάντα ἐμπρός μας στέκεται τὸ διττὸ αὐτὸ σχῆμα τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας ἐπιδιώξεων καὶ μᾶς καθοδηγεῖ καὶ μᾶς ὑπαγορεύει στὴν κάθε μας προσπάθεια, στὴν κάθε μας προσφορὰ πνευματικὴ καὶ τεχνική. Ὡς τὴν τελευταία λεπτομέρεια τῆς συγγραφῆς τῶν βιβλίων μας καὶ τῶν εἰκονογραφήσεών των ὁδηγούμεθα ἀπ' αὐτό.

Στὰ κείμενα τῶν βιβλίων μας, ἀκόμη καὶ στὰ περιέχοντα ἀποκλειστικὰ γνωσιολογικὸ ὑλικὸ καὶ ἀπευθυνόμενα στὸ ψυχρὸ νοητικὸ πεδίο, ἐνυπάρχουν τὰ οὐμανιστικὰ στοιχεῖα, τὸ ἀνθρωπιστικὸ ὑγρό, ποὺ διαβρέχει καὶ ἐξανθρωπίζει τοὺς μικροὺς ἀναγνῶστες.

Στὰ σαράντα βοηθητικὰ βιβλία μας ὑπάρχει ἕνα στέρεο καὶ πλούσιο ἀνθρωπιστικὸ ὑπέδαφος.

Τὰ πάντα εἶναι θεμελιωμένα στὰ ἀδιασάλευτα στηρίγματα καὶ τὶς ἀξίες τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ οὐμανισμοῦ, ποὺ ἐπαναπροβάλλεται σὰν ἰδανικὸ καὶ σωτήριος σκοπός, σὲ διεθνῆ πλέον κλίμακα.

Εἴμαστε βαθύτατα ἱκανοποιημένοι γιατί κατὰ κοινὴν ὁμολογία, τὰ βιβλία μας καὶ γενικὰ οἱ ἐκδόσεις μας, θεραπεύουν ἀπόλυτα τοὺς σκοποὺς, τοὺς αἰώνιους σκοποὺς ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ τόπων.

Ἐδῶ εὑρίσκεται καὶ τὸ μυστικὸ τοῦ μεγάλου κυκλοφοριακοῦ θριάμβου μας: Στὴν **οὐσία**, στὸ **Ἑλληνοχριστιανικὸ ἀνθρωπιστικὸ στοιχεῖο**, τὸ ὑπάρχον συζευγμένο μ' ὅλα τὰ κείμενα τῶν βιβλίων μας καὶ ἔχον ἐξαιρετικὰ εὐεργετικὴ ἐπίδραση.

Οἱ συνάδελφοι ἀπὸ ἐμπειρία καὶ διαίσθηση, ἀπὸ μελέτη καὶ πειραματισμό, ξεχώρισαν καὶ ξεχωρίζουν τὸ καλὸ βιβλίο.

Τὸ ἀλάθητο κριτήριό τους, ἡ πίστη τους στοὺς σκοποὺς τῆ Παιδείας, τοὺς τεθέντας ὑπὸ τῆς Πολιτείας καὶ ὁ ἄρτιος ἐπιστημονικὸς ὁπλισμὸς ποὺ ἔχουν, τοὺς ὁδήγησαν στὴν καταδίκη τῶν προχειρογραφημάτων καὶ τὴν προτίμηση τῶν ἀξίων βοηθητικῶν βιβλίων.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Ν. Β. ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗ
Ὑπηντοῦ Παιδ. Ἀκαδημίας

ΤΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΓΕΝ. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

Ὁ συγγραφεὺς μὲ σπανίαν εἰσδυτικότητα ὑπεισέρχεται εἰς ὅλα τὰ θέματα καὶ προβλήματα τῆς Γενικῆς Διδακτικῆς, ἀπορρίπτει παλαιὰς ἀπόψεις, ἀνατοποθετεῖ μὲ αὐστηρὰν ἀντικειμενικότητα, ἱεραρχεῖ, ἐπιλέγει καὶ προσθέτει τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς Γεν. Διδακτικῆς, ἡγτλημένας ἀπὸ τὴν Παγκόσμιον Θεωρητικὴν περιοχὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πεῖραν.

***ΤΟ** μοναδικὸ καὶ ἐπιστημονικὰ ἀξιώτατο σύγγραμμα τῆς Θεραπευτικῆς Ἀγωγῆς τοῦ Λόγου.*

◆◆◆

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

	Δραχ.
1. Π. Ἀντωνοπούλου *Μέτωπο τῆς Πίνδου*	15
2. Π. Ἀντωνοπούλου *Ἅλωση τῆς Πόλης*	12
3 Π. Ἀντωνοπούλου *Παιδικὴ Φλογέρα (Ἀνθολογία ποιημάτων)*	80
4. Δ. Κουτσουβάλα *Σχολικὸ Μορφωτικὸ Θέατρο*	20
5. Δ. Κουτσουβάλα *Θρίαμβος τῆς Ἀρετῆς*	10
6. Α. Σούκου *Παιδικὴ Σκηνὴ*	15
7. Δ. Χατζηάμαλλου *Κύπρις ἡ Ἀλύτρωτη*	10
8. Δ Χατζηάμιαλλου *Ἀλαμάνα-Θερμοπύλες τοῦ 21*	10
9. Ἀν. Δρακοπούλου *Σχολικὲς Ἐθν. Παραστάσεις*	20
10. Π. Μαντέλη *Ὅλα γιὰ τὴν Πατρίδα*	10
11 Ἰω. Τρουλλινοῦ *Ἀρκάδι - Μεσολόγγι*	15
12. Θ. Κούκου *Σχολικὴ Σκηνὴ*	10
13. Χάρη Σακελλαρίου *Τριανταφυλλιὰ (Παιδικὰ ποιήματα ἀπὸ τὴν ὕλη τοῦ ἀν. προγράμματος*	10
14. Ν. Σκόπα *Παιδικὴ Θυμέλη*	20
15. Μ. Τραντσλίδη *Παιδαγωγικὰ ποιήματα*	10
16. Δ. Δάνου (κυκλοφορεῖ) *Χαρούμενες γιορτὲς στὸ σχολεῖο*	15

«ΠΟΡΕΙΑ»

ΠΑΙΔΕΙΑ — ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ — ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τὸ περιοδικὸ μὲ τοὺς νέους Παιδαγωγικοὺς προσανατολισμοὺς καὶ τὰ εὐρύτερα πνευματικὰ διαφέροντα.

Τὸ ἀρτιώτερο ὄργανο πολύπλευρης Πνευματικῆς Καλλιεργείας.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Δ. ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΣ — ΕΚΔΟΤΗΣ: Η. ΚΑΜΠΑΝΑΣ

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ: ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΙΩ.- ΚΑΜΠΑΝΑ Ο. Ε. ΛΕΚΚΑ 25 — ΑΘΗΝΑΙ